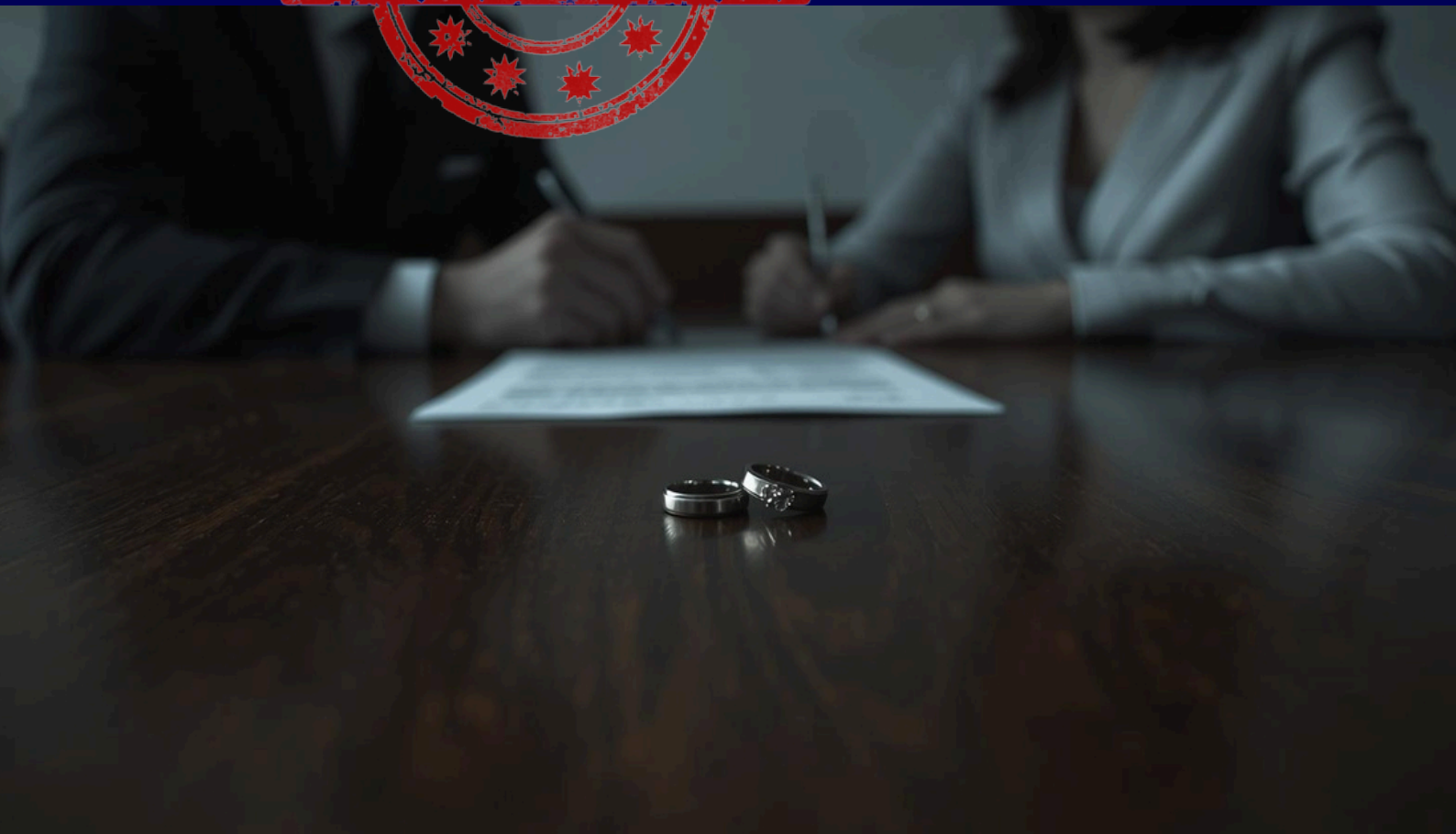

בתי הדין הרבניים

בבית הדין הרבני האזורי תל אביב יפו

“ברור לכל, שהאיש והאישה המשיכו בהתנהלות איומה ביניהם,
כשהאיש מנסה לשנות את המצב ולהציל את מחצית הדירה, בודעו שניתן בזה פסק דין.”

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ב"ה

תיק: 996028/3

בבית הדין הרבני האזורי תל אביב יפו

לפני כבוד הדיינים:

הרב רפאל זאב גלב

התובע: פלוני (ע"י ב"כ עו"ד אושרי פרי)

נגד

הנתבעת: פלונית (ע"י ב"כ עו"ד דוריס גולשה נצר)

הנדון: תוקפו של הסכם גירושין כשהצדדים חזרו לשלום בית

נימוקים לפסק דין

בית דיננו, בהרכבו המלא, בהחלטתו מיום 05.07.25, קיבל ברוב דעות את עמדת האישה, ודחה את תביעת האיש לביטול הסכם הגירושין שאושר בבית הדין ביום 11.11.14. ההחלטה הנ"ל נחתמה על ידי שלושת דייני ההרכב: כב' הרב יצחק מרוה (אב"ד), כב' הרב שמעון לביא, והח"מ. להלן אפרט את הנימוקים שהביאוני להחלטה זו.

יודגש כי נימוקים אלו הינם דעתי האישית בלבד, ואינם בהכרח משקפים את דעת חבריי להרכב.

הקדמה

עסקינן בתביעת האיש לגירושין ולביטול הסכם הגירושין שאושר בעבר בבית הדין וקיבל תוקף של פסק דין, אך בפועל עדיין לא ניתן גט.

שני הצדדים מעוניינים בכל ליבם לשים קץ לנישואיהם ולהתגרש לאלתר. הוויכוח ביניהם נסוב על תנאי הגירושין וחלוקת הרכוש, האם יש תוקף להסכם שאושר בעבר בבית הדין, אם לאו.

רקע

הצדדים נישאו בשנת 1997.

בתאריך 18.8.2014 הגישו הצדדים לבית הדין בקשה משותפת לגירושין, ובה צוין כי לבני הזוג ששה ילדים, וכי הם "לא מסתדרים הרבה זמן".

הצדדים חזרו לנסות שלום בית שלא צלח, ובתאריך 27.8.2020 חזר הבעל לתבוע גירושין, ואף האישה הייתה מעוניינת בכך, אלא שדרשה להתגרש אך ורק בהתאם לאמור בהסכם הגירושין - בו הבעל מוותר על חלקו בדירה כנגד חיובו במזונות הילדים - שכאמור

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

אושר עוד בשנת 2014 וקיבל תוקף פסק דין. מנגד טוען הבעל על ביטולו של ההסכם שאושר, עקב חזרתם לשלום בית.

השתלשלות האירועים בתיק

דיון ראשון התקיים ביום 23.9.2014, ובו ביקשו הצדדים ארכה "לשקול את צעדינו ולשקם את נישואינו". בית הדין נעתר לבקשה.

ביום 1.10.2014 הוגשה בקשה נוספת לקביעת דיון, וביום 11.11.2014 אושר הסכם גירושין בין הצדדים, וניתן פס"ד לגירושין.

הגט לא סודר באותו מועד ונקבע מועד לגט לשבוע שלאחר מיכן.

ביום 18.11.14 ניתנה החלטת בית הדין בה נכתב כי הצדדים מנסים שלום בית, ובמידת הצורך התיק יפתח ללא אגרה.

תביעת גירושין - 2020

כאמור, בתאריך 27.8.2020 נפתחה ע"י הבעל תביעת גירושין.

בכתב התביעה תיאר הבעל, כי משנת 2018 הוא הוכר כנכה בשיעור 100% לצמיתות, וחיי נישואיהם נקלעו למשבר עקב התנהגותה הכוחנית והשתלטנית של הנתבעת, כשלדבריו האישה מרדה בו במהלך 11 שנות הנישואים האחרונות, וסירבה בנחרצות לטבול במקווה, אילצה אותו לעזוב את ביתם וניצלה את מצבו הנפשי כדי לנשלו מנכסיו, לפיכך אין מנוס מגירושין.

התקיימו בפנינו ארבעה דיונים.

מסיבות שונות, הקשורות כנראה, בחלקן לפחות, לנגיף הקורונה שהשתולל באותה תקופה במדינה, התקיים דיון ראשון בתביעת הגירושין רק ביום 19.4.2021.

בדיון זה התברר ששני הצדדים רוצים להתגרש, אך האישה רוצה להתגרש ללא שיפסיד את חלקו בדירה, ואילו האישה דבקה בתנאיו של הסכם הגירושין שנחתם על ידי הצדדים ואושר משנת 2014.

לדידו של האיש ההסכם בטל, מכיוון שהצדדים חזרו לחיות יחד, ואילו האישה טוענת שההסכם תקף לגמרי, ולא הייתה כל חזרה לחיים משותפים. האישה טענה שלא היה זה שלום בית אמיתי, שהרי לא קיימו יחסי אישות אפילו לא פעם אחת. האישה תארה מסכת חיי נישואים קשה ורוויית פחד. לטענתה לא קיימו יחסי אישות כבר מהלידה האחרונה, שהייתה בשנת 2008 - שש שנים לפני אישור ההסכם.

מדברי הצדדים עלה כי בניגוד לסעיף יא בהסכם, מתנהל ביניהם הליך רכושי בבית המשפט.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

לאחר הדיון ניתנה ע"י בית הדין החלטה, ולפיה:

"ענייני הרכוש מסורים לסמכות בית המשפט, ולפנינו אין אלא תביעת גירושין, כאשר כאמור לעיל, קיים הסכם גירושין מאושר, ואין תביעה לביטול. בנסיבות אלה, וכל עוד המצב המשפטי לא ישתנה, לא תינתן החלטה בעניין הגירושין".

בדיון האחרון נמסר ע"י הבעל כי תביעת הרכוש בביהמ"ש נמחקה, וכי בזמן שהוגשה נעלם מעיניו קיומו של ההסכם.

תביעה לביטול הסכם הגירושין - 2021

בהמשך לכך, ביום 17.6.2021 הגיש האישה תביעה לביטול הסכם הגירושין.

דיון שני בתביעה זו התקיים בתאריך 17.02.22, כאשר כל צד מעלה את טענותיו בעניין.

הדיון השלישי התקיים בתאריך 09.05.22, כאשר כל צד נחקר ע"י ב"כ הצד שכנגד.

הדיון הרביעי והאחרון התקיים בתאריך 06.02.23 כשהוא מוקדש בעיקרו לעניין מסמך בכתב ידו של האישה לקראת אישור ההסכם, שממנו מוכיחה האישה כי אכן כוונתו הייתה להעניק לה את כל הדירה.

הוגשו סיכומי הצדדים.

היות ועיקר הדיון נסוב סביב הסכם הגירושין, לתועלת המעיין, נצרף בזאת את הסכם הגירושין ככתבו וכלשונו:

הסכם גירושין

בין הבעל [...] ת"ז [...] [...]

לבין האישה [...] ת"ז [...] [...]

הואיל ושני הצדדים שהם בעל ואישה שנישאו כדמו"י החליטו להיפרד זמ"ז בגט פיטורין

והואיל ושני הצדדים רוצים לסדר את כל העניינים שביניהם

והואיל ולהם ששה ילדים

ולכן באו שני הצדדים לידי הסכם כדלהלן:

א. שני הצדדים יפרדו זה מזה בגט פיטורין כדמו"י.

ב. לאחר הגירושין, ישארו הילדים במשמורת האישה – האם עד הגיעם לגיל 18.

ג. האישה – האם מתחייבת לדאוג לטיפולם ולחינוכם של הילדים עד הגיעם לגיל 18.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ד. הבעל – האב מתחייב לתת מזונות בסך כפי יכולתו ש"ח לחודש, צמוד לתוספת היוקר המשולמת לשכירים במשק, עד הגיעם לגיל 18. (הוספה בכתב יד: "במידת הצורך ידון העניין בעתיד").

ה. הבעל-האב זכאי לראות את הילדים בכל עת מחוץ לבית האישה ובתאום מראש.

ו. אין להוציא את הילדים לחו"ל אלא בהסכמת שני הצדדים בכתב, ובהעדר הסכמת שני הצדדים, בית הדין יחליט בנדון.

ז. האישה נשארת עם הילדים בדירה הנמצאת ברחוב [...] (הוספה בכתב יד: "תועבר על ידי הבעל על שם האישה כנתינה אגב גירושין") עד _____, לאחר מכן הדירה תימכר על ידי שני הצדדים לכל המרבה במחיר, והתמורה תתחלק בין שני הצדדים שווה בשווה. בית הדין ימנה כונס נכסים לביצוע מכירת הדירה על פי דרישת כל צד.

ח. הבעל יפנה את הדירה קודם מתן הגט.

ט. האישה מוותרת על דמי כתובתה עם מתן הגט.

י. [הסעיף דלהלן נמחק על ידי הצדדים, ניכר שלפני המחיקה נכתב בסעיף זה:] "עם חתימת הסכם זה, מצהירים בזה שני הצדדים שאין להם כל טענות או תביעות כספיות או רכושיות, אחד נגד השני, מלבד המופיע בהסכם זה".

יא. שני הצדדים נותנים בזה סמכות לבית הדין הרבני לדון בכל הסכסוכים שיתהוו ביניהם לאחר סידור הגט, הן בנושא רכושם, הן ביחס לילדיהם המשותפים, כולל מזונות, משמורת, הסדרי ראייה, חינוך.

יב. שני הצדדים מודים שקיבלו עליהם בקניין המועיל על כל האמור בהסכם זה.

יג. שני הצדדים מבקשים מכבוד בית הדין לאשר הסכם זה ולתת לו תוקף של פס"ד.

וע"ז באנו על החתום היום יח' חשוון תשע"ה (11.11.14).

חתימת הבעל חותמת בית הדין חתימת האישה

עיקרי טענות הצדדים במסגרת הדיונים וכתבי הטענות

טענת ב"כ האישה

האישה טוענת מספר טענות לבסס את דרישתו לביטול הסעיף בהסכם בו וויתר על חלקו בדירה:

א. האישה לא היה מיוצג באישור ההסכם, ונגרר להליך אותו יזמה האישה. (מצביע על סתירה בדברי האישה באשר לשאלה מי יזם את ההסכם. בפרוטוקול מיום ח' באייר תשפ"ב (9.5.2022) טוענת האישה ששניהם ערכו את ההסכם ביחד, ואילו בדיון הקודם ביום ט"ז אדר תשפ"ב (17.2.2022) טענה ב"כ האישה:

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

"מי שפתח את הבקשה לאישור ההסכם זה היה הוא, הוא יזם את התהליך וערך את ההסכם, ההסכם כתוב בכתב היד שלו".

ב. האישה הייתה מודעת למצבו הכלכלי הגרוע של האיש, ולכן נכתב שלא ישלם מזונות אלא לפי יכולתו.

ג. ההסכם מקפח מבחינת איזון המשאבים. אין בו התייחסות לעניין זה כלל. (כאן יש להעיר שלכאורה הדבר הפוך. כפי שצוין קודם, סעיף י' נמחק בכתב ידם של הצדדים, וממילא ההסכם לא קבע דבר בעניין איזון המשאבים, ונותרה בפני כל אחד מהם האפשרות לתביעות הדדיות בעניינים שלא הוזכרו בהסכם).

ד. האישה החתימה את האיש על ההסכם, ולא טרחה להחתימו על כל המקומות בהם נעשו שינויים ותיקונים. "לטענת התובע, לפי מיטב זכרונו, נעשו שינויים אלה בכלל לאחר שכבר חתם, ומעולם לא הביע שום הסכמה מפורשת לוותר על כל הדירה".

ה. בית הדין אישר את ההסכם באופן כללי, ולא נכנס לכל פרטיו.

ו. לאחר הגט הצדדים חזרו לחיות בבית אחד, תוך שהם מנסים לעשות שלום בית (האיש מדגיש: "אין מחלוקת על כך שהיו לפחות ניסיונות"). בכלל זה, הצדדים המשיכו לנהל חשבון משותף: הפקידו לתוכו ונלקחו הלוואות מתוכו, ובכללן - הלוואה לצורך קניית רכב עבור האישה ולצורך סגירת חובות. הבעל נשא גם בהחזרי המשכנתא. כל זה מוכיח, "כי תם הפרק הקודם של ההסכם, והחל פרק חדש של שלום בית, כך שההסכם אינו בר תוקף מעצם התנהלות הצדדים".

ז. לאחר הפירוד החדש ב-2019 החליפו הצדדים ביניהם מספר טיטות להסכם גירושין חדש, ומכאן שלא החשיבו את ההסכם המקורי כתקף.

ח. התנהלות הצדדים באה לידי ביטוי גם בזה שהאיש מקבל לעצמו מחצית מדמי השכירות של הדירה עד היום.

ט. השיהוי בביצוע ההסכם (אי רישום הדירה על שם האישה בטאבו) מוכיח כי גם האישה לא ראתה בו כתקף.

י. בסעיף העוסק בדירה קיימת סתירה בין מה שנדפס לבין מה שכתוב בכתב יד. ניתן כמובן לטעון שהכתב גובר, ומה שנכתב בדפוס צריך היה להימחק ובטעות לא נמחק. כך טענה ב"כ האישה בתשובתה לב"כ האיש. אך ב"כ האיש מצידו סבור שיש כאן סתירה, וגם מציין שהתוספת בכתב יד לא נחתמה. גם מצד השכל הישר, הדעת נותנת שאדם לא יוותר על הנכס היחיד שיש לו. הטענה שהיה זה תמורת ויתור על מזונות "נפרכת מיניה וביה", הן בגלל השיהוי שעבר, והן בגלל הכספים המרובים שהאישה כבר הוציאה מהאיש.

(לגבי הסתירה, טוען ב"כ האיש שייתכן ליישבה כך: שעל הצד שהאישה תקנה את חלק האיש - העברת הזכויות תהיה אגב גירושין, וכך ייפטרו ממיסוי נוסף).

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

יא. מצביע גם על קשיים נוספים בניסוח הסעיף, ומסיים בזה שבמקום של הסכם מקפח הוויתור של הצד המקופח צריך להיות בהיר וחד משמעי.

יב. אם הבעיה בהסכם הייתה רק בלשון ולא בעצם הכוונה, כי אז ההלכה קובעת שהולכים אחר הכוונה ולא אחר הלשון. אולם בנידון שלנו יש פגם בעצם הכוונה. יש כאן "ניסיון נואל להשתמש באישור בית הדין של ההסכם כפי שנכתב, תוך ניסיון בוטה להתעלם מחוסר גמירות הדעת שנוצר".

יג. מפנה לפס"ד של בית הדין הגדול בתיק מס' 1288408/1 שכאשר הייתה הטעיה, ההסכם בטל.

יד. שווי הדירה עלה בעשרות אחוזים מאז 2014, ולכן ברור שלא נכון להעביר לאישה את הדירה לפי שוויה הנוכחי.

טענות ב"כ האישה

האישה טוענת מספר טענות שיש בהם להצדיק את דבריה שיש לקיים את ההסכם בין הצדדים ככתבו וכלשונו:

א. מאז אישור ההסכם ועד היום, ולמעשה משנת 2007, לא קיימו הצדדים יחסי אישות. גם כשחזרו אחרי הסכם הגירושין ב-2014 לא חזרו לישון באותו החדר. הצדדים עוינים זה לזה, והבעל אלים מילולית ופיזית. ביום 7.3.2018 הוגש כנגד הבעל כתב אישום בגין מעשי אלימות. כתב האישום צורף. טענות הבעל כאילו אוים ע"י האישה או כאילו התלונות שהוגשו נגדו הינן תלונות סרק - אין בהן שמץ אמת.

ב. הבעל לא נגרר להליך הסכם הגירושין ב-2014. הוא זה שהגיש את הבקשה, ואף זיף את חתימת האישה. כך טוענת ב"כ האישה על פי דברי הבעל בפרוטוקול הדיון מיום ה-9.5.2022. סיוע לטענה שהבעל הוא היוזם, הינו העובדה שישנה כעין "טיוטת הסכם" בכתב ידו של הבעל הרשומה על גבי המעטפה בה נשלח לבני הזוג הזימון לדיון.

ג. גם האישה לא הייתה מיוצגת בעת חתימת ההסכם.

ד. לא היה כאן ויתור מצד הבעל בעניין הדירה. לצדדים ששה ילדים, והאיש לא חויב בתשלומי מזונותיהם. האיש לא עבד באותו זמן, וברור היה שכדי שלא ישלם מזונות וכתובה נדרש ויתור כלשהו מצידו, ולכן הסכים להעברת חלקו בדירה - לא כויתור, אלא כנגד המזונות והכתובה. הבעל גם לא "נזרק" לרחוב, שכן שנתיים קודם לכן כבר עזב את הבית.

ה. אין ראשית ראייה לטענת הבעל שסבל ממצב רגשי ונפשי קשה. בפרוטוקול נכתב שהצדדים קראו את ההסכם בעיון רב, ועשו אותו בהסכמה חופשית וכו'. לאישור הרפואי שצירף הבעל משנת 2019 אין רלוונטיות לגבי שנת 2014, שנת כריתת ההסכם.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ו. טוען הבעל שההסכם נעשה בהתחשב ביכולתו. ממילא הוא מודה שהיה כאן שיקול דעת, ומכאן נסתרת טענתו שהיה כאן אילוץ וההסכם מקפח.

ז. האישה צירפה אישור הפקדות כספי המשכנתא, ממנו עולה שהבעל כמעט ולא נשא בשום תשלום. הטענה בדבר לקיחת הלוואות במשותף כראייה לשיתוף לאחר 2014 - המדובר הוא במיחזור של הלוואות, ולא בחדשות.

ח. האיש הפקיד לחשבונו האישי את כל קצבת הנכות שקיבל. הסכום הועבר בהתחלה לחשבון המשותף עקב טעות של המוסד לביטוח לאומי וללא ידיעת האישה, ומיד למחרת דאג הבעל למשוך את כל הסכום – 70,000 ש"ח לחשבונו האישי, הגם שכסף זה כולל קצבת תלויים, ממנה אמורים להתקיים האישה והקטינים.

ט. האישה הבהירה גם שהיא אינה מתכוונת לתבוע מזונות קטינים, וכי תתן לתובע את חלקו בזכויותיה הסוציאליות, בכפוף לכך שהוא ימלא את חלקו בהסכם.

י. ניתן לבטל הסכם ממון בין בני זוג נשואים רק על פי חוק יחסי ממון, וממילא אין לראות הסכם כבטל בלא שהייתה החלטה מפורשת המבטלת אותו.

יא. ברור הדבר שההתאמות והשינויים שנעשים בהסכם בכתב יד גוברים על הכתוב המודפס. ברור גם שאם הדירה הייתה מתחלקת ביניהם אין כאן כלל הסכם המקפח את האיש, כך שהאיש טוען טענות סותרות: מחד טוען שההסכם מקפח, ומאידך טוען שכוונת ההסכם שיהיה פטור ממזונות וגם הדירה תחולק ביניהם בשווה.

יב. הדירה נשואת הוויכוח נקנתה מכספי ירושת האישה, והיא שכיסתה את כספי המשכנתא. טענת הבעל שהמשכנתא שולמה מהחשבון המשותף ולכן גם הוא שותף לתשלומים - "מקוממת במיוחד", שהרי הבעל לא עבד כל השנים למעט 5.3 שנים בין השנים 9/14-4/18.

יג. טענת האיש שלא הבין את משמעות ההסכם דינה להידחות לאור דברי הרמ"א בסוף סימן ס"ו בשם תשובת הרשב"א שאין נאמנות לאדם לומר שאינו יודע לקרוא ולכן לא ידע על מה חתם.

יד. העובדה שהאישה לא רשמה את הדירה על שמה אינה מהווה בעיה, שכן חלוף הזמן כשלעצמו אינו יוצר פטור מן המחויבות.

טו. התובע השתהה בהגשת התביעה לביטול ההסכם.

טז. אי אפשר לטעון טענות מנוגדות: מחד לטעון שההסכם בטל, ומאידך לטעון שבהתנהגות הצדדים הם ביטלו את ההסכם. כאשר נטענות טענות מנוגדות, הדבר יוצר השתק.

יז. ההסכם נעשה בקניין, ומשכך לאחר אישורו ע"י בית הדין יש כאן לאישה "זכות קניינית מוחלטת על הדירה מכוח ההסכם".

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

נקודות לדיון

אם נסכם את הדברים, הרי שיש כאן מחלוקת רבתי בין הצדדים, כיצד יש להתייחס להסכמות ביניהם שבאו לידי ביטוי בהסכם מפורט שהעלו על הכתב, ואף אושר ע"י בית הדין וקיבל תוקף של פסק הדין.

השאלה המרכזית העולה לנגד עינינו, מהו הרגע בו ניתן לומר שהסכם הגירושין נכנס לתוקף בפועל. האם שייך לומר, כי הסכם הגירושין שנחתם בין הצדדים ואף אושר, פירוש הדבר שהוא נכנס לתוקף רק בעת הגירושין ולא קודם לכן, ולכן כל עוד שלא התגרשו לא חל כאן כלום, וכל צד יכול לחזור בו אף ללא כל סיבה שהיא, או דלמא יש לומר, שהסכם הגירושין שנחתם ואף אושר בבית הדין נכנס לתוקף לאלתר, אלא שהוא מושהה עד לגירושין עצמם בפועל, אך עצם חתימתו מחייבת את הצדדים שלא לחזור בהם מהמוסכם ביניהם.

עוד יש לתת את הדעת, האם העובדה שעדיין לא התגרשו הצדדים, יש בה כדי לערער את ההסכם על אף שאושר בבית הדין ואף לבטלו כליל, שהרי כל בר דעת מבין שההסכם היה על דעת שיתגרשו לאלתר, וללא המתנה ארוכה שכזו לזמן מרובה כל כך. או דלמא אין לבטל את ההסכם אף אם עבר זמן רב מחתימתו, קל וחומר כאשר הצדדים לא חזרו לשלום בית נורמטיבי כפי שיתבאר.

מאידך, שמא יש לומר, שאף אם נימא הכי, כל זה שייך לומר דווקא בהסכם שעל אף שנחתם ע"י שני הצדדים, אך עדיין לא אושר בערכאה שיפוטית ולא קיבל תוקף של פסק דין. אולם היכא שההסכם כבר אושר וקיבל תוקף של פסק דין, הרי שאף אם הצדדים חזרו לתקופת מה לשלום בית, מ"מ עתה כשהניסיון לא צלח והם באים בשערי בית הדין להתגרש, הרי שיש לגרשם על פי ההסכמות שאושרו זה מכבר, שהרי לשם כך חתמו על תנאי הגירושין המופיעים בהסכם, כדי לסדר את כל העניינים הרכושיים ביניהם מעת הגירושין ואילך, ומשכך שמא ואין לאפשר למי מהם לחזור בו ממה שסוכם.

השאלות שנדון בהם בס"ד בסעיפים הבאים

- א. כל עוד לא נמסר הגט, האם יכול מי מהצדדים לחזור בו ממה שסוכם בהסכם הגירושין כדי לשפר את הישגיו?
- ב. כשהצדדים חזרו לשלום בית, האם בטל ההסכם ממילא?
- ג. האם לחייבם בגט עקב קבלתם בקניין, ובכך יינתן תוקף להסכם שאושר - דין קניין דברים.
- ד. דינו של הסכם המקפח צד אחד או שההסכם שאינו סימטרי, האם יכול המקופח לחזור בו?
- ה. משקלן של טענות מסוג: הייתי אנוס, לא מיוצג, חוסר הבנה וגמירות דעת, הסכם מטעה.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

- ו. הסכם שאחד מסעיפיו שונה בכתב יד, סותר את החלק האמור בסעיף הנדפס שלא נמחק.
- ז. שיהוי בתביעה או שיהוי בביצוע האמור בהסכם שאושר, האם יש בו הוכחה למחילה.
- ח. מסקנות, מו"מ הלכתי בין חברי ההרכב, פסק דין.

דיון והכרעה

א. כל עוד לא נמסר הגט, האם יכול מי מהצדדים לחזור בו ממה שסוכם בהסכם הגירושין כדי לשפר את הישגיו

אין ספק שהשאלה המרכזית העולה לנגד עינינו היא, מהו הרגע בו חל הסכם גירושין שנכרת בין הצדדים עוד בטרם סידור הגט, וכפי שהוזכר לעיל.

ברור הדבר, שהכרעה בשאלה זו תיצור נפקות לדינא בתיקים רבים העולים בפני בית הדין, הן בעניין חלוקת רכוש, הן בעניין גובה חיוב מזונות הילדים, והן בעניין מחילת האישה על הכתובה, האם בכל אימת שהצדדים סיכמו ביניהם בהסכם שאושר בבית הדין, מעתה אין לאיש כל אפשרות לחזור בו ממה שסוכם, שהרי לשם כך ההסכם נחתם ואושר בתוקף של פסק דין, או שמא היות וכל ההסכם תלוי בסידור הגט בפועל, הרי שכל עוד שהצדדים לא התגרשו, ההסכם עדיין הוא לא נכנס לתוקפו, ואין זה אלא כהצהרת כוונות ותו לא, המותנית בסידור הגט בפועל, ועל כן רשאי כל אחד מהצדדים לחזור בו ממה שסוכם, ולא משנה מהי הסיבה לכך שהוא החליט לחזור בו.

הנה בדרך כלל בהסכמי הגירושין הקיימים, אין התנייה ברורה ומפורשת שהסכם זה תוקפו מותנה בסידור הגט בפועל מיידית, ולכאורה היה מקום לומר שאין זה אלא בגדר דברים שבלב ואינם דברים, ויש ליתן תוקף מלא לאמור בהסכם, על אף שעדיין לא סודר הגט.

מאידך שמא ניתן לומר, שיש אומדנא ברורה בדעת המתחייבים, שמאחר וכל ההסכם נועד כדי לקבוע את המוסכם על שני הצדדים כיצד תיראה התקופה שלאחר סידור הגט, ובתחילת כל הסכם מצוי, נכתב במבוא הנוסח המקובל 'והואיל וברצון הצדדים להיפרד ע"י גט פיטורין כדמו"י', ומובהר כי המבוא הינו חלק בלתי נפרד מההסכם, ולא בכדי אף כותרת ההסכם נקבעת בשם 'הסכם גירושין', א"כ יש מקום לומר שכל עוד ובני הזוג לא התגרשו, עדיין לא חלו בפועל התחייבויות הצדדים ורשאי כל אחד לחזור בו, גם אם מטרתו לשיפור תנאי הגירושין עצמם.

הארכתי בעניינים אלה ובגדריהם בפסקי דין אחרים (בית הדין בחיפה מספר תיק 1097040/10 – פורסם, ועוד), הרוצה יעיין שם, ואין ברצוני להאריך בזה כאן רק בקציר האומר.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

במספר סוגיות בש"ס מצינו דהיכא שיש אומדנא דמוכח ברורה בעת עשיית הפעולה/הקניין, אמרינן בזה שנחשב כאילו התנה זאת בבירור, ואין בזה חיסרון של דברים שבלב, לפי שהם דברים שבלבו ובלב כל אדם, וכדאיתא בסוגיה בכתובות צ"ז. ובתוס' שם, בקידושין ג. גבי המוכר שדהו ע"מ לעלות לארץ ישראל ובתוס' שם, וכן בכתובות מ"ז במחלוקתם של רבי נתן וחכמים בגוונא שאבי הכלה התחייב נדוניה לבתו והכלה מתה מיד לאחר הנישואין¹, ועתה הבעל שהוא יורשה דורש את הנדוניה שאבי הכלה הבטיח ועדיין לא נתן לו. מנגד טוען אבי האישה שאילו היה יודע שבתו תמות, כלל לא היה מתחייב ונמצא דהוי מקח טעות. ונחלקו בזה התנאים, דעת חכמים שהבעל לא זוכה בנדוניה והאב יכול לחזור בו, כיון שיש אומדנא ברורה ו"אנן סהדי" שלא היה בדעתו של האב ליתן נדוניה במצב שכזה שבתו לא זוכה ליהנות מהנדוניה². לעומתם דעת רבי נתן שהבעל זוכה בנדוניה ואין אבי הבת יכול לחזור בו.

השו"ע באבה"ע סימן נ"ג סעיף ג', פסק להלכה כדעת חכמים שם וז"ל:

"הפוסק מעות לחתנו בשעת הקידושין, ונתנם לו קודם החופה, ומתה הבת ויש לה בן, יחזיר המעות לאב, שכל הפוסק - דעתו על מנת לכנוס".

הרי להדיא כחכמים דר' נתן דאזלינן בתר אומדנא שכל הפוסק דעתו על מנת לכנוס, וכיון שבתו נפטרה, הנדוניה חוזרת. הרי שאפילו על סמך שינוי עתידי שנוצר רק לאחר הנתינה, המתנה בטלה.

ויעויין עוד בדברי הרשב"א בתשובותיו (הובאה בבית יוסף באבן העזר סימן נ'), שדן בבני זוג שסיכמו על שידוך ביניהם ואבי הבת התחייב כנהוג בחוב גמור, ולאחר מיכן קלקל המשודך מעשיו, ודן שם הרשב"א האם ההתחייבות תקפה או לא, ופסק שם שהדין עם אבי הבת דאזלינן בתר אומדנא אפילו במקום שבועות ונדרים.

דין זה פסק השו"ע בחו"מ הלכות מקח וממכר סימן ר"ז סעיף ג' וז"ל:

"מי שמכר חצרו או שדהו, ופירש בשעת המכירה שהוא מוכר כדי לילך למקום פלוני, או מפני המטר שנמנע, כדי לקנות חטים בדמיו, ה"ז כמוכר על תנאי; לפיכך אם ירד המטר אחר שמכר, או באו חטים והוזלו, או נמנע הדרך לעלות לאותה הארץ, או לא נסתייע לו לעלות או לקנות החטים, הרי זה מחזיר לו הדמים ותחזור לו הקרקע, שהרי פירש שאינו מוכר אלא לעשות דבר פלוני והרי לא נעשה, וכן כל כיוצא בזה" .. עכ"ל.

ויעויין בסמ"ע שם בס"ק ז' מה שפירש הטעם בזה, וכן בנתיבות, וז"ל:

¹ יעויין שם שנחלקו בזה רש"י ותוס' האם איירי שם שנפטרה בין האירוסין לחתונה (רש"י), או דילמא איירי שנפטרה לאחר הנישואין, ורק בזה נחלקו התנאים, אך היכא שנפטרה טרם נישואיהם כעל"פ שאין הבעל זוכה בנדוניה.

² יעויין בתוס' שם ד"ה "כתב לה" שפירש כן ודחה את רש"י.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

"הטעם, דכיון דגילה דעתו שמפני כך מכר, אומד דעת הוא דאם לא יהיה אותו הדבר דלא היה מוכר, אבל אם לא גילה לומר כן בשעת מכירה, אין אנו הולכין מסתמא אחר אומדן דעת לחוד, דפעמים אדם מוכר קרקעותיו ואין ידוע למה הוא מוכר, אלא אם כן הוא אומדן דעת דמוכח. אשר"י (כתובות פ"א ס"ט) וטור (סעיף ד'). והן הן דבריו וטעם המחבר בסעיפים הללו": עכ"ל.

משכך, ה"ה בהסכם גירושין שחתמו הצדדים נמי יש לומר שיש אומדנא דמוכח, וכל בר דעת מבין ויודע שמטרת ההסכם לסדר את כלל העניינים שביניהם לתקופה שלאחר הגירושין, וכפי שכותרתו מעידה עליו. משכך, כל עוד שלא התגרשו, ברור שעדיין לא חל כלום, ולא חשיב דברים שבלב, וממילא כל אחד יכול לחזור בו מההסכמות, הגם שלא היה תנאי מתלה מפורש, שכל חלות ההסכם תלוי ועומד בביצוע הגירושין בפועל.

מנגד, יש בהחלט מקום לערער על הדברים ולחלק בזה, שבשלמא התם אכן חל שינוי משמעותי לאחר עשיית המקח או השבועה או הקניין, ועל כן אמרינן שיכול לחזור בו, וליכא בזה חיסרון של דברים שבלב כיון שיש כאן אומדנא דמוכח. מה שאין כן בנידוננו, שגם אם אכן עדיין לא התגרשו הצדדים, אך לא חל שום שינוי זה או אחר שיש לתלות בו את סיבת חזרתו של אותו צד מהסכמותיו. הכיצד ניתן לבטל את ההסכם שנחתם ביניהם ואף אושר בבית הדין וקיבל תוקף של פסק דין³, כשגם עתה עומד אותו צד ומצהיר שרצונו בגירושין, אלא שרצונו לשפר את תנאי הגירושין ולסחוט את הצד השני, ומה תוקף יש לאישור ההסכם, אם בכל עת ובכל שעה יכול מי מהם לחזור בו. לכאורה אין כל הגיון שבית הדין יאפשר למי מהם לחזור בו מההסכם שנחתם, אושר, וקיבל תוקף של פסק דין.

והנה בנודע ביהודה מהדורא תניינא חו"מ סימן ל"ב, דן בשאלה מעין זו באישה שמחלה על כתובתה לבעלה, וטרם סידור הגט חזרה בה ממחילתה, ולאחר שזן שם באריכות בעניין חלות המחילה בלא קניין היכא שהיא אוחזת עדיין בידיה את שטר הכתובה, והסיק שמהני המחילה בזה, בסוף תשובתו פסק להלכה, וז"ל:

"מה ששאל בדיני ממונות שהאישה מחלה לבעלה כתובתה קודם הגט ועכשיו היא חוזרת בה [...] באופן שנראה שאין האישה יכולה לתבוע הכתובה מבעלה, אך לפי מה שפסקתי שהגט פסול וצריכה גט מחדש, פשיטא שהיא מחילה בטעות, שהרי כל עיקר המחילה הייתה כדי שיגרשה".

מדברי הנודע ביהודה עולה ברור כי הוא למד והבין, שכל עוד לא היה סידור גט בין הצדדים, אין למחילתה על הכתובה תוקף - גם אם לא הייתה התניה ברורה לכך. כלומר שלדבריו יוצא, שכל בני זוג שאישרו הסכם גירושין ועדיין לא התגרשו, אין להסכם כל תוקף, ויכולים בהחלט לחזור בהם ממה שסוכם.

³ אלא אם כן מי מהם רוצה לחזור בו מרצונו לגירושין והוא מעוניין אך ורק בשלום בית של ממש – להלן בסעיף ב'.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ויעויין בפד"ר בכרך ה' (עמ' 214-208) בהרכב כבוד הדיינים זצ"ל: קושלבסקי, אליהו, נברוצקי, שעסקו אף הם בגוונא שהצדדים ערכו הסכם גירושין ביניהם שאושר בבית הדין בו נאמר שהאישה מוותרת על כתובתה ומזונותיה לאלתר, ובתמורה מקבלת את הדירה בשלימותה (כולל המחצית שהייתה שייכת לבעל). בטרם הם התגרשו, חזרה בה האישה לפתע מההסכמות ותבעה את בעלה מזונות. נשאלה השאלה האם החרטה מהגירושין גוררת אחריה את ביטול ההסכם אם לאו, שהרי לכאורה סידור הגט מהווה כתנאי לחלות המחילה, ואם לא נתמלא התנאי, המחילה בטילה.

ושם בעמוד 209 הביאו את דברי שו"ת המבי"ט בחלק ב' סימן קנ"ח⁴ ודברי הרא"ש בתשובותיו בכלל י"א⁵, מדבריהם עולה ברורות, שאף בגוונא שנעשה הסכם עם תנאי, ואחד מהצדדים חזר בו מקיום התנאי, אין בזה כדי לבטל את הסכם הממון.

לאחר מכן הביאו את הרמ"א בחושן משפט סימן רמ"ג סעיף ז', שפסק וז"ל:

"שניים שעשו קניין שישאו זא"ז ואמרו ע"מ שיכתבו השטרות ואח"כ חזר האחד קודם כתיבת השטרות ומוחה בכתיבת השטר, נתבטל הקניין הואיל ואמרו ע"מ שיכתבו השטרות" עכ"ל.

לכאורה דברי הרמ"א שמקורם בתשובת הרא"ש כלל ל"ד, סותרים לכאורה את מסקנת הרא"ש והמבי"ט דלעיל, שלדבריהם הקניין בתוקפו למרות אי קיום התנאי בפועל.

וכתבו שם שיש לחלק בין הדברים, ששם כיון שהתנאי היה בכתיבת השטרות, ותנאי זה איננו תלות בדבר חיצוני אחר אלא בגוף הדבר עצמו, שהוא בא לחזק את הקיום של הקניין שעשו ביניהם שהוא גם ייכתב בשטר, וא"כ נמצא שהם גילו דעתם שברצונם שלא לסמוך על אחד מהם, אלא על שני הדברים גם יחד, גם הקניין וגם כתיבתו בשטר. ועל כן כל עוד לא היו שניהם בפועל, חסר עדיין בגמירות דעת של הצדדים להתחייב, ולכן לא חל הקניין.

מה שאין כן בכל תנאי רגיל שהוא בדבר אחר, אע"פ שאי קיומו של התנאי מבטל את הקניין, מ"מ אין בזה חיסרון של גמירות דעת בעצם הקניין, ולכן היכא שאין העיכוב לביצוע וקיום התנאי מחמתו, נמצא שהקניין מצד עצמו חל והוא בתוקף, ועל כן פסקו הרא"ש והמבי"ט הנ"ל, שהיבם איננו יכול לבטל את המוסכם ביניהם בעניין הממון למרות שלא בוצע התנאי של חליצת היבמה, מאחר שהאישה מצד עצמה מוכנה ורוצה בקיום התנאי לאלתר שהוא יחלוץ לה, אלא שהוא הוא זה המעכב וחפץ ליבמה ולא לחלוץ לה כפי שסוכם

⁴ מדובר היה ביבם ויבמתו, שהוא קיבל בקניין לשלם לה כתובה ושהוא יחלוץ לה, ואח"כ חזר בו ורוצה רק ליבמה, ופסק שם המבי"ט, שהיבמה יכולה לומר ליבם או חלוץ או יבם בלי שאתן לך שום כתובה כי כבר נתרצית לפרוע לי כתובתי. והביא ראיה לדבריו מדברי תשובת הרא"ש להלן.

⁵ הרא"ש שם דן ביבם ויבמה שנתפשרו לגבי ענייני הממון, כשהיא נותנת לו סכום ממון על מנת שהוא יחלוץ לה תוך שבוע ואף נשבע על כך, ולאחר מיכן הוא חזר בו וטוען שהשבועה לא חלה כי הוא נשבע לבטל את מצוות הייבום, והוא רוצה לייבמה, והשיב שם הרא"ש, שלמרות שהיבם לא ביצע את חלקו, מ"מ הסכם הממון שביניהם שריר וקיים - דבריו יובאו להלן.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ביניהם, ועל כן מאחר ואף האישה מוכנה לקיום ההסכם הממוני אף מבלעדי החליצה, אמרינן שהקניין שבחלק הממוני קיים, והיבם ישלם לה מה שהתחייב.

מכח זה הסיקו גם בנידונם, מאחר והבעל רוצה בקיומו של ההסכם, אלא שהאישה מערימה קשיים ומסרבת לתנאי של הגירושין בפועל, על כן אמרינן שנחשב הדבר כאילו קויים התנאי בפועל וההסכם נותר בתוקפו ויש כאן מחילה של האישה בכתובה ובמזונות.

ושם בעמוד 211 הביאו את דברי הנודע ביהודה הנזכר, שלכאורה מדבריו עולה שלא כדברי המבי"ט והרא"ש ודלא כמסקנתם הנזכרת.

וכתבו ליישב את הדברים, שהרא"ש והמבי"ט עסקו דווקא בגוונא שהתנאי היה בלשון 'על מנת', ובזה פסקו שהחזרה מקיום התנאי המתלה לחלוץ לאישה, אין בכוחה לבטל את חלות הקניין הממוני שעשו בפועל, וכפי שנתבאר. אולם הנודע ביהודה לא איירי ב'על מנת', אלא שהאישה מחלה על כתובתה כשהיא מסתמכת על כך שעוד מעט והם מתגרשים, ועל כן אנו אומדים בדעתה שהיא מעוניינת שהמחילה לא תחול טרם ביצוע הגט בפועל, וכפי שביארנו שיש בזה אומדנא.

מחלוקת המהר"י בי רב והמחנה אפרים

ויעויין שם בעמוד 208 שביארו, שיסוד זה - שמאחר והאיש מצדו מעוניין ורוצה לקיים את התנאי ולגרש את האישה, אלא שהיא זו המסרבת להתגרש וחוזרת בה מהאמור בהסכם, שיש להתייחס למצב זה כאילו הבעל מצדו קיים את התנאי ולכן ההסכם קיים - מבוסס על דברי המהר"י בי רב שהביאו הבית יוסף באהע"ז סימן קמ"ג, שלמ"ד נתינה בע"כ שמיה נתינה, אין צורך בנתינה של ממש, אלא כל שזה רוצה לתת והשני מסרב לקבל, הוי כאילו נתקיים התנאי.

ואף שהמחנה אפרים בהלכות זכיה ומתנה אות כ"ד הביא דעת החולקים על המהר"י בי רב, מכל מקום יכול הבעל לטעון 'קים לי' כדעת המהר"י בי רב. לכן הסיקו שם לדינא, שהאישה הפסידה את כתובתה ואת המזונות עוד לפני הגירושין בפועל.

מעתה, ה"ה גם בנידוננו יש לומר כן בהתאם לדעת המהר"י בי רב, שכיון שהתנאי הוא הגירושין עצמם, ובגירושין לכ"ע אמרינן שנתינה בע"כ שמיה נתינה - אף כיום שאין מגרשין בע"כ מחמת חדר"ג - א"כ שוב יש להתייחס לכך כאילו קויים התנאי בפועל, ושאר סעיפי ההסכם חלים.

ובאמת שיש מקום לעיין בזה האם ניתן להשוות את דינו של המהר"י בן לב גבי נתינה בע"כ בפירעון חוב וכדו' לגבי נתינת גט לאישה. כי בכל המקומות איירי בדבר שאדם חייב לתת לשני, אלא שהמקבל מסרב לאפשר לנותן לבצע את חלקו בהסכם ולקיים בפועל את התנאי המתלה. בזה חידש המהר"י בן לב שכיון שהנותן מבחינתו חפץ עד מאד לבצע את התנאי, לכן אנו נתייחס לכך כאילו הייתה כאן הנתינה ומבחינתו קיים הנותן את התנאי.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

שונים הדברים גבי נתינת גט לאישה - באופן שאין חיוב גט - שאם הבעל יתן גט לאישה בעל כרחו, הרי שבעצם הדבר אין כאן נתינה כלל, שהרי מעבר לגט עצמו הוא לא נותן לה שום דבר, אדרבה, **הבעל בעצם לוקח ומפקיע ממנה זכויות** שיש לה מחמת הנישואין, ושמה בכה"ג לא חשיב נתינה בע"כ נתינה כלל.

כן מצאתי בשו"ת ברכת שלמה (לאב"ד ת"א הרב שלמה טנא זצ"ל) סימן ח' בס"ק י' שפלפל בזה, ומסיק לדינא שכאשר מדובר באופן שאין תנאי מסוים שהבעל חייב לתת גט לאשתו עם דרישתה להתגרש⁶, אלא מדובר במקרה קלאסי שבני הזוג הגיעו למסקנה משותפת שיש לפרק את נישואיהם, וישבו וערכו הסכם גירושין על אופן חלוקת הרכוש וכדו', ועתה אחד מהצדדים חוזר בו, שבאופן כזה נראה שאין לקשור זאת כלל לסוגיה של נתינה בע"כ וכדינו של המהרי"ק הנזכר, **ויש להורות כי ההסכם מתבטל מאחר ויש לקשור בין כל חלקי ההסכם**, ויש אומדנא לכך כי זו הייתה גמירות דעת הצדדים, ואם לא יהיו הגירושין, ההסכם מתבטל גם לגבי החלק הממוני שבו, וז"ל שם:

"..יש אומדנא מצד שניהם כי ההסכם על הרכוש קשור עם הגירושין, ואם הגירושין לא יתקיימו מאיזו סיבה שהיא.. הרי ממילא ההסכם בטל גם מעניין הממון, והאומדנא היא חזקה, הואיל והם בעל ואישה ויש להם אחד כלפי השני חובות הדדיים, ולכן מסתבר מאד שמחילת הממון תלוי בעניין הגירושין, ואם בטלה ההסכמה לגירושין, נשארו כל החיובים הקודמים כתוצאה מחיובי האישות שביניהם שהיה בעבר" עכ"ל.

חילוק בין איש ואישה ליבם ויבמה

ועיין שם שאף הוא מביא את דברי שו"ת הרא"ש הנזכר בכלל י"א שדן ביבם ויבמה שנתפשרו לגבי ענייני הממון, כשהיא נותנת לו סכום ממון על מנת שהוא יחלוץ לה תוך שבוע ואף נשבע על כך, ולאחר מכן הוא חזר בו וטוען שהשבועה לא חלה כי הוא נשבע לבטל את מצוות הייבום והוא רוצה לייבמה, והשיב שם הרא"ש, שעניין הממון סודר ביניהם ע"י ההסכם באמצעות נתינת הממון והמחילה, ואין זה נשבע לבטל את המצווה וכו' עיי"ש.

מוכח מדברי הרא"ש שלמד, שאין לקשור בין החליצה עצמה לבין הסכמי הממון, ואף שהוא איננו מקיים את דבריו וחולץ לה, מ"מ הסכם הממון ביניהם שריר וקיים, למרות ששני הצדדים הבינו כי הא בהא תליא.

ויעיין שם בדבריו שמעלה סברא מעניינת לחלק בין הדברים, שיש לומר שרק בשומרת יבם, שעל אף שהיא זקוקה לו ויש זיקה ביניהם, יש לראות את הדברים כשני עניינים נפרדים, כיון שענייני הממון אינם נגזרים מחיוב החליצה, ועל כן יש להותיר את ההסכמים בעניין הממון כסגורים, אף בכה"ג שהיבם מתחרט וחוזר בו מהסכמתו לחלוץ ורוצה עתה לייבמה. מה שאין כן לגבי בעל ואישה שיש עליהם חיובים הדדיים זה כלפי זה, לפיכך יש

⁶ כפי שישנם שעושים הסכם קדם נישואין, שאין רוח חכמים נוחה הימנו, ולא כאן המקום להאריך בזה.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

בהחלט מקום לקשור בין כל חלקי ההסכם, ולכן כל עוד הם בעל ואישה נשואים ולא ניתן גט, עדיין חלים כל החיוביים ההדדיים מכח הנישואין.

בסוף דבריו נשאר הברכת שלמה בזה בספק לדינא, עיי"ש.

הנהוג בבתי הדין

הנה חזיתי בפסק דין של בית הדין הגדול (מובא בשורת הדין כרך י' עמ' תקמ"ד, בהרכב הדיינים הגאונים זצ"ל: משה טופיק, שלמה בן שמעון, חגי איזירר) בו עורער פס"ד של בית הדין האזורי, שעסק במקרה שהצדדים חתמו על הסכם גירושין, וטרם סידור הגט חזרה בה האישה מהמוסכם, ומעכבת את סידור הגט למרות שרצונה עדיין בגירושין, ופסקו שם שהאישה חייבת להתגרש והסכם הגירושין שקיבל תוקף של פס"ד עומד בתוקפו, ואיננה יכולה לחזור בה.

האישה ערערה לבית הדין הגדול על הפסק האמור, ונחלקו שם חברי בית הדין הלכה למעשה, דעת הרוב (הדיינים הגאונים זצ"ל: טופיק, בן שמעון) הייתה לקבל את הערעור של האישה, וכי כל צד יכול לחזור בו מן ההסכם כל עוד לא סודר הגט. לעומתם דעת המיעוט (הגאון הרב איזירר זצ"ל) הייתה שאין לקבל את הערעור ויש להותיר את פסק הדין בתוקפו.

בדבריו מבאר שם הרב חגי איזירר זצ"ל, שכל עוד רצון הצדדים בגירושין, אין לאפשר שיפור הישגים ופתיחת ההסכם מחדש. בביאור דבריו, השווה זאת הרב איזירר לאדם המתחייב בקניין לתת לחברו סכום כסף מכובד, כעזרה לרכישת דירה, שיש לומר שההתחייבות חלה מיידית והמתחייב איננו יכול לחזור בו, אלא שזמן הפירעון של ההתחייבות יתעכב בפועל עד שחברו יקנה דירה. ה"ה בענייננו, שההתחייבות חלה מיידית, אלא שזמן הביצוע בפועל הינו רק מזמן סידור הגט בפועל.

וכתב שם לבאר הגדרת הדברים וז"ל:

"אילו היה נוצר מצב שבו נתבטל עניין הגירושין והאישה רצתה לחזור לשלוב אז יתכן שינוי, די"ל שההתחייבות הייתה למצב של הליך גירושין אחיד ומתמשך שכאשר יהיה גט בסופו יחול הביצוע של ההסכם.

אם לאחר ההסכם נתבטלה כוונת הגירושין אפילו מצד אחד, ישתנה הדין. כי ההסכם היה לגבי מועד גירושין הנובע מאותו מצב מתמשך שהיה בזמן ההסכם, והביצוע חל אימתי שיהיה גט בפועל גם אחרי שנה שנתיים. אולם אם חלה הפוגה וצד אחד חזר בו והצהיר שרצונו לחזור בו מן ההסכם כי רוצה שלו"ב, יתכן שגם אם אח"כ ירצה גירושין ויסודר בפועל גט, לא יחול ההסכם הנ"ל. אולם במקרה דנן ברור שהאישה רצתה ורוצה כל הזמן בגירושין, וכל רצונה רק לשפר את תנאי הגירושין, הרי שההסכם נשאר בתוקף וזמן ביצועו כאשר יהיה גט. בנדון שלנו שהאישה חוייבה בקבלת ג"פ יתכן שגם אם תחזור בה ותרצה שלו"ב, יראה שמצב הגירושין שהיה בזמן ההסכם ממשיך גם לאחר שחזרה בה וההסכם יכנס לביצוע כאשר ינתן גט..".

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

לענ"ד אנו סבורים שבמחלוקת זו יש להכריע כדעת המיעוט וכהגאון הרב חגי איזירר זצ"ל, שכל עוד שאין חזרה ברורה מהכוונה להתגרש, אין אפשרות לפתוח את הסכם הגירושין מחדש.

ובאמת שמעיון בפסקי דין רבניים בעניין זה, עולה, כי אכן ישנה מחלוקת רבתי בעניין בקרב דייני ישראל, כיצד יש להתייחס לסוגיה זו, וכפי שיובא להלן בקצרה.

אצטט מפד"ר מבית הדין הגדול מס' תיק 962400/1 בהרכב הדיינים שליט"א: הרב בוארון, הרב אהרן כץ, והרב מיכאל עמוס, שדנו ממש בנידון דנן, האם ניתן לחזור מההסכם שאושר, טרם מתן הגט, וז"ל:

בדרך כלל, בהסכם גירושין נכתב "הואיל וברצון הצדדים להיפרד ע"י גט פיטורין כדמו", הסכימו והתנו ביניהם...". הרי שקושרים את הנכתב בהסכם לביצוע הגט, ולכן בכל הסכם גירושין יש לראות את ביצוע הגט בפועל כתנאי לקיומם של שאר הסעיפים, וכל עוד לא בוצע הגט בפועל, גם אם הצד החוזר מההסכם רצונו גם עכשיו בגירושין ומבקש לעשות שינויים בתנאי ההסכם כדי להשיג תנאים משופרים יותר, מכל מקום לא נראה שיש מקום לחייבו לבצע את ההסכם לפני מתן הגט.

מעניינת במיוחד גישתו של הרב הראשי לישראל הגר"א שפירא זצ"ל בפד"ר חלק י' עמוד 131, שדן בכעין נידונו ממש.

מדובר היה שם בהסכם גירושין שנכרת בין הצדדים ואושר בבית הדין, כשסוכם על גובה חיוב מזונות הילדים וויתור על כתובה בכפוף לסידור הגט, אך האיש חזר בו טרם סידור הגט, ובית הדין האזורי בירושלים פסק לטובת הבעל, שההסכם בטל מאיליו עקב אי סידור הגט בפועל, דהוי הכל חטיבה אחת, ואם בטל חלק מן ההסכם, ההסכם כולו מבוטל.

האישה ערערה לבית הדין הגדול, ושם מפלפל הגר"א שפירא זצ"ל (עמ' 130-145) ארוכות, ולאחר שהביא את דברי הנודע ביהודה בסימן לב (תניינא) שהבאתי לעיל - ושמוכח ממנו **שביטול התחייבותה של האישה הוא מחמת התחייבות בטעות** וכדאיתא בקידושין מ"ט גבי מכר נכסיו אדעתא למיסק לארץ ישראל ולבסוף לא עלה, וכפי שביארו שם התוס' וציינו לעיל - מסיק שם שיש לחלק טובא בין הדברים, ששם בסוגיה בקידושין איירי שעצם עסקת המכר כבר בוצעה ומעשה המכירה כבר נעשה, וכל הנידון הינו רק לגבי גילוי הדעת טרם המקח שיש לו כח כמו שהוא התנה כן במפורש, ועל כן אמרינן בזה שהתנאי מבטל את המעשה, ובזה יש חילוק אם הוא לא עלה לבסוף לארץ ישראל מחמת אונס, שבזה בודאי אמרינן שיש אומדנא שע"מ כן הוא לא היה מוכן למכור נכסיו, לבין היכא שהוא החליט לבסוף שלא לעלות לא"י מיוזמתו אף שהוא איננו אנוס בזה.

שונים הדברים לגבי הסכם גירושין שנכרת בין הצדדים, שכאן אפשר לומר, **שהזכרת הגירושין בתחילת ההסכם איננה רק למען קביעה לעילת קיומו של הסכם זה, אלא קביעה**

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ברורה של תוקף וחלות ההסכם, שעד זמן סידור הגט לא חל מאומה, ואין כאן התחייבות ממשית כרגע, אלא אם כן הוזכר בפירוש אחרת.

בהמשך דבריו (עמ' 139) מסכם הגר"א שפירא את הדברים, שבכל הסכם גירושין, כיון שזמן החיוב הינו עם מתן הגט ולא קודם לכן, לכן כל עיכוב בביצוע הגט – גם אם הדבר נעשה בכוונת מכוון ובפשיעת אחד מהצדדים, אין בכך כדי להחיל את ההתחייבות ולחייבו בהתחייבות הממונית.

אלא שהוא מחלק שם חילוק יסודי, בין התחייבויות הנובעות ישירות מביצוע הגירושין, שרק אז אמרינן שכל עוד לא סודר הגט, אין להתחייבות זו כל תוקף, לבין אותם התחייבויות כספיות שמעצם טיבם ואופיים אינם קשורים להסכם הגירושין כגון מזונות אישה לאחר הגט⁷, גובה מזונות הקטינים⁸, וכדו', שבכה"ג אין לומר שמתן הגט מהווה את העילה לעצם החיוב או קביעת חלות החיוב, וכל מה שהוזכרו סעיפים אלה בהסכם הגירושין, זהו רק בכדי לסיים את המחלוקות שבין הצדדים. על כן בזה אכן נאמר, שההתחייבות חלה מיד עם כריתת ההסכם ואישורו בבית הדין, גם אם עדיין לא סודר הגט בפועל⁹ ועל כן קיבל שם את ערעור האישה בחלקו.

אצטט ממה שמצאתי בשורת הדין בכרך ז' עמ' שו ואילך בפסק דינו של אב"ד ירושלים הרב אברהם צבי שיינפלד זצ"ל שהביא מספר פס"ד העוסקים בזה, וז"ל:

"בשורת הדין כרך ה, עמ' 208-214 .. אודות בני זוג שערכו הסכם גירושין, ולבסוף התחרטה האישה מסידור הגט, וביקשה לחייב את הבעל במזונותיה. ב"כ האישה טען, שהואיל והמבוא להסכם הוא חלק בלתי נפרד ממנו, ובמבוא נאמר שהצדדים יתגרשו זמ"ז, לכן, הואיל וחלק מן ההסכם (=סידור הגט) לא בוצע, כל ההסכם בטל, ומחילת האישה על כתובתה ומזונותיה אינה תקפה. ב"כ הבעל טען, שהבעל כבר ביצע חלק מן ההסכם, והוא מוכן גם לסדר את הגט, לכן אין האישה יכולה לחזור בה מחיוביה לפי ההסכם, שחלק מהם הוא הויתור על כתובה ומזונות ממועד מסויים שצויין בהסכם.

בית הדין הרחיב את הדיון בשאלה, האם ניתן להגדיר את 'סידור הגט' כתנאי לגבי שאר חלקי ההסכם? ולכן אי קיום חלק זה על ידי האישה, גורם שגם שאר חלקי ההסכם התלויים בתנאי זה, בטלים. משאלה זו עברו לברור כמה הלכות בדיני תנאים, כגון קיום תנאי בעל כורחו של צד אחד,

⁷ שהרי אדרבה, גירושי הצדדים מהווים עילה להפסקת התחייבות זו.

⁸ שהרי עצם החיוב במזונותיהם קיים ועומד עוד לפני הגירושין וללא קשר למתן הגט.

⁹ להבנת העניין, אציין שהם מחלקים שם בין אם קבעו בהסכם את גובה חיוב האב במזונות ילדיו הקטינים, שכפי שאמרנו אין יכולים לחזור בכך, אף אם הבעל חזר בו מביצוע הגירושין, שהרי חיוב זה חל על האב מעיקר הדין ולא קשור כלל להחלטתם להתגרש וסידור הגט בפועל, לבין אם קבעו שם חיוב האיש לזון את ילדיו הבגירים, או חיוב מזונות מוגדלים מאד לילדיו הקטינים - דבר שהוא איננו חייב מן הדין - שבזה נאמר, שכל עוד לא סודר הגט, לא חל חיוב זה כלל. (סעיף יב במסקנות פסק הדין, עיי"ש).

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

או ויתור על תנאי על ידי הצד שהתנאי הוא לטובתו. וכן, האם הרצון של צד לקיים את התנאי די בו כדי להחשב כקיומו, הואיל והמניעה לקיום התנאי בפועל היא מהצד השני. עוד העלו שם (עמ' 212), שכאשר הצדדים כבר ביצעו חלק מן ההסכם לפני סידור הגט, יש לומר שהם גילו דעתם בזה, שסידור הגט בפועל אינו תנאי לביצוע שאר חלקי ההסכם. ולכן ניתן לאכוף אותם בלי קשר לגט.

למסקנה פסקו שם (עמ' 214):

"לאחר שהאישה חתמה על הסכם גירושין בו הסכימה לקבל גט, והבעל מוכן לקיים תנאי ההסכם, והאישה חוזרת בה, וכן מחלה האישה על מזונותיה ועל כתובתה מתאריך ידוע וכבר קיבלה תמורת זאת - כפי ההסכם - הדירה שהיא גרה בה והרהיטים שבה, מחליט בית הדין: שאין לחייב את הבעל במזונות אשתו".

האישה ערערה על פסק הדין, ובית הדין הגדול בהרכב הרבנים הגאונים: ע. הדאייא זצ"ל; י. ש. אלישיב שליט"א; ב. זולטי זצ"ל דחה את הערעור, תוך הוספת כמה נימוקים חדשים לחיזוק פסק הדין (פד"ר כרך ה', שם, עמ' 214 - 218).

מדבריהם למדנו, שבהסכם גירושין רגיל שעדיין לא בוצע, ולא נקבעו בו בפירוש סעיפים שיכנסו לתוקף עוד בטרם סידור הגט, יש לראות את ביצוע הגט בפועל כתנאי לקיומם של שאר הסעיפים.

כך עולה גם מפסק דין קודם של בית הדין הגדול, בהרכב הרבנים הגאונים: י. מ. בן מנחם זצ"ל; י. הדס זצ"ל; ב. זולטי זצ"ל (פד"ר כרך ג', עמ' 169)...

בפד"ר כרך יא, עמ' 153 - 171, אנו מוצאים פסק דין נוסף בעניין זה, מאת בית הדין האזורי אשדוד בהרכב הרבנים הגאונים: ש. ילוי זצ"ל; ח. ריזי שליט"א (זצ"ל); י. ד. הגר שליט"א. גם כאן ערכו הצדדים הסכם גירושין, ולפיו נשארו הילדים במשמורת הבעל - האב. לאחר מכן חזרה בה האישה ותבעה את המשמורת על הילדים, בטענה שהואיל וחזרה בה מביצוע הגט, ממילא כל ההסכם בטל. הדעות של חברי בית הדין נחלקו. לדעת המיעוט, כל סעיפי ההסכם כפופים לסידור הגט בפועל, ולכן משחזרה בה האישה מסידור הגט, בטל כל ההסכם. ואילו לדעת הרוב אף על פי שההסכם כפוף לסידור הגט, מכל מקום הסעיף בעניין משמורת הילדים קיים בלי קשר לגט, וזה לשונם שם (עמ' 155):

"ונראה שהסעיף הזה נוגע לטובת הילדים עצמם, איפה טובתם, אם אצל אמם או אצל אביהם. סעיף זה אינו קשור בהסכם הגירושין של הגט עצמו. ואף שההסכם לביצוע הגט עצמו נתבטל מחמת שחזר בו אחד הצדדים ואינו רוצה להתגרש, מכל מקום, ההסכם בדבר החזקת הילדים נשאר קיים, היות והאב והאם הסכימו שהילדים יסודרו במוסד. היות ובית הדין נתן תוקף של פס"ד להסכם הגירושין, לכן זאת אומרת שהצדדים דיינו האב והאם, ובית הדין באו לידי מסקנה שטובת הילדים היא אך ורק

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

שיסודרו במוסד, והיות שהילדים הם לא 'סחורה' שיעשו הסכמים על גביהם ולקשור אותם עם שאר הסעיפים שבהסכם הגירושין, לכן יש לפסוק שאעפ"י שההסכם על הגירושין עצמו בטל, הסעיף בדבר החזקת הילדים נשאר קיים".

מסכם הגר"א שינפלד זצ"ל את דבריו בזה"ל:

"מכל המובאות שהבאתי אנו רואים, שהדעה המקובלת בין דייני ישראל לדורותיהם היא, שסעיפי הסכם גירושין קשורים לביצוע הגט בפועל, ואינם ניתנים לאכיפה בטרם סודר הגט, אלא בנושאים מיוחדים, כגון מזונות ילדים והחזקתם, או בתנאים מוגדרים, כגון שהתחייבויות בוצעו בפועל, או כשנקבע בהסכם עצמו מועד ביצועו של סעיף אף בטרם הגט ובלי קשר אליו". ע"כ.

ויעויין עוד בפד"ר כרך יא עמ' 89, בפסק דין בהרכבו של הגאון הרב חיים צימבליסט זצ"ל, שגם כן הסיקו כן לדינא, שכל עוד שלא חזרו לשלום בית, אין יכולת לחזור בהם מחיוב החלק הממוני שבהסכם. אולם ברור שאף אם היה קניין, רשאים לחזור לשלום בית, ואז יהיה ההסכם בטל ומבוטל – לרבות התנאים הכספיים, כי יכולים לומר שלא התחייבו אלא במקרה של גירושין ולא במקרה של שלום בית, וכפי שנתבאר.

וכן בהרכב הגר"ש דייכובסקי שליט"א נמי הסיקו כן, שיש לחלק בין אם הצד החוזר בו, חוזר לגמרי מרצונו להתגרש שאז ההסכם בטל ומבוטל, לבין אם הוא נותר בדעתו להתגרש, אלא שרוצה לשנות את ההסכם שאושר, שבזה אין לבטל את ההסכם.

ומצאתי פס"ד נוסף של בית הדין בת"א בהרכבו של אב"ד הרב יצחק אלמליח (תיק מס' 361993/10) שעוסק אף הוא בנידונו, כשהאישה ויתרה על חלקה בדירה לטובת הבעל, וקודם סידור הגט האישה חזרה בה ממה שסוכם ביניהם בהסכם ואושר בבית הדין. בדבריהם הביאו שנחלקו בזה דייני ישראל, ולאחר שהביאו מספר פס"ד בעניין, הסיקו, שבמקום שיש חיוב בגט, אזי הצד שנתחייב, איננו רשאי לחזור בו מהחלק הממוני שבהסכם.

ויעויין עוד בפד"ר כרך ח' עמ' 189 שאף הם הסיקו לדינא, שאם עדיין שני הצדדים מעוניינים בגירושין, כיון שהסכימו בדעתם שאם מתגרשים, אלה הם תנאי הגירושין, הרי שההסכם סופי ואין לבטלו.

ויעויין עוד בכל זה בדבריו של ידידי אב"ד ירושלים הגר"י אושינסקי שליט"א בספרו אורות המשפט חלק ג' עמ' תס"ט, ומה שהביא בשם הגר"א שיינפלד זצ"ל מפד"ר ט"ו עמ' 137, שמבחינת האינטרס הציבורי יש להתרחק ככל שניתן, לסייע למי מהצדדים לבטל ולשבור הסכם שנכרת ביניהם, כי מגמה זו ככל שתרחב חלילה, תגרום קשיים מרובים בניהול משא ומתן וכו'.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

מסקנות

אם נסכם את הדברים, הרי שמצינו שלש גישות בפסיקה ההלכתית כיצד יש להתייחס להסכם גירושין שנכרת בין הצדדים כשלבסוף לא סודר הגט בפועל, כשלמעשה ישנם שתי גישות מרכזיות בזה:

גישה א' - כל עוד לא סודר הגט, אין ההסכם חל כלל וכלל, ויש אפשרות לכל צד לחזור בו, גם ללא סיבה זו או אחרת.

גישה ב' - הסכם הגירושין מחייב מיד עם חתימת הצדדים, אך נכנס לתוקף עם הגירושין. משכך, אין אפשרות לחזור בו אלא אם כן מי מהם חוזר מכוונתו להתגרש ומעוניין בכנות בשלום בית, או שבפועל חזרו הצדדים לשלום בית (יפורט בסעיף ב' להלן).

גישה ג' - (הבנויה במרכזה על גישה ב') - יש הבדל בין תנאים הקשורים מהותית בגט, לשאינם תלויים בגט כלל, שבהם ההסכם חל מיידי ואין אפשרות לחזור מההסכמות שנחתמו ואושרו בבית הדין - גם אם הצדדים חזרו לשלום בית.

לדינא הלכה למעשה, אנו סבורים כהגישה השלישית וכדעת אב"ד ירושלים הגאון הרב שיינפלד זצ"ל הנזכרת וכחלק גדול מדייני ישראל הסבורים, שבמצב של חזרת הצדדים לשלום בית, או אפילו רק אחד מהצדדים דורש בכנות שלום בית, הרי שהסכם הגירושין שנכרת ביניהם בטל ומבוטל¹⁰ ואין לו כל תוקף, וכפי שנתבאר¹¹. אולם כל עוד שאין חזרה לשלום בית, ושני הצדדים עדיין חפצים בגירושין, אלא שהגט עדיין לא סודר ומי מהצדדים רוצה לחזור בו ולשפר את מצבו, אנו סבורים כי אין למי מהם אפשרות לחזור בו ואין לבית הדין לאפשר לפתוח את ההסכם מחדש.

מן הכלל אל הפרט

בנידוננו, יש להתבונן טובא האם יש לקבל את טענת האיש כי הצדדים חזרו לשלום בית, וממילא יש להורות על ביטול הסכם הגירושין שנכרת בין הצדדים, או שמא יש לקבל את עמדת האישה בעניין, שמעולם הצדדים לא חזרו לשלום בית, ולמעשה עוד משנת 2007, לא קיימו הצדדים יחסי אישות. לדבריה, גם כשחזרו אחרי הסכם הגירושין בשנת 2014 לדור תחת קורת גג אחת, הם לא חזרו לישון באותו החדר ונהגו בעוינות יתר זה לזה וכפי שתואר בפנינו, ועל כן יש להורות שיש כאן מצב מתמשך של רצון לגירושין, ונמצא שיש

¹⁰ אלא אם מדובר על סעיף בהסכם שעוסק בדברים שאינם קשורים עקרונית לסידור הגט, כגון חיובו של האב במזונות ילדיו וכדו', שלגבי זה, גם אם הצדדים חזרו לשלום בית, אין כל סיבה לבטל את הסעיף האמור, שחיובו של האב איננו קשור למצב שבינו לבין האם, נישואין או גירושין, וכפי שביארו הרב שיינפלד והרב שפירא וכדלעיל.

¹¹ אלא אם כן מדובר באופן שיש פסק דין לחיוב בגט, שאז גם אם מי מהם דורש בכנות שלום בית, לא נענה לדרישותיו ולא נפתח את ההסכם הגירושין, וכפי שיבואר בסעיף ב' להלן.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

לתת תוקף להסכם הגירושין שנכרת ואושר בבית הדין - שאלה זו תוכרע להלן בשלב המסקנות.

ב. כשהצדדים חזרו לשלום בית, האם בטל ההסכם ממילא?

העלנו לעיל במסקנות סעיף א', שכאשר בני זוג החליטו לחזור לשלום בית לאחר שכבר חתמו על הסכם גירושין שאף אושר בבית הדין, שיש להורות כי ההסכם בטל ממילא ואין לו כל תוקף.

וכבר הבאתי לעיל מפסק הדין של הרב איזירר זצ"ל בשורת הדין כרך י' עמ' תקמ"ד, ומהרב צימבליסט זצ"ל בפד"ר י"א עמ' 89, שאף הם הסיקו כן בפשיטות.

לתועלת העניין אצטט מדבריו של הרב צימבליסט שם בפסק הדין במסקנות, וז"ל:

'מסקנות

(א) זוג שעשו ביניהם הסכם גירושין, אף אם קיבלו בקניין, רשאי כל צד לחזור בו מן הגירושין, ואין הקניין מחייב אותם, שאין זה אלא קניין דברים.

(ב) אם ההסכם כלל גם תנאים שבממון ובא אחד מבני הזוג לחזור בו ולהתנות תנאים אחרים, אינו רשאי. ואף שרשאי לחזור מעצם הגירושין וכנ"ל, מכל מקום התנאים הכספיים שבהסכם עומדים בתוקף ויש לבצעם אף קודם הגט.

(ג) במה דברים אמורים כשגם עכשיו רצונו בגט, או שחייב בגט, אבל אם עכשיו חוזר בו ומבקש שלום בית, בטלים גם התנאים הכספיים, כי יכול לומר שלא התחייב אלא במקרה של גירושין ולא במקרה של שלום בית!

ויעויין שם בהמשך דבריו (עמ' 93) שהוא מבאר את הדברים, וז"ל:

"ואף אנו נאמר בכל הסכם גירושין, כל שבא אחד הצדדים ואמר שנמלך בדעתו שמוטב לעשות שלום בית, וכל מה שהסכים תחילה לגירושין היה מתוך שיקול מוטעה, שפיר יוכל לומר שגם הקניין על הממון בטל, דקניין בטעות הוא. וכל זה דלא כמו שהעלו בפס"ד מבי"ד דבאר שבע הנ"ל.

אולם נידוננו שאני, שהרי הבעל דנן גם עכשיו אינו מבקש שלום בית, ומסכים לגירושין, אלא שמבקש לשנות את תנאי הגירושין ולהוציא ממנה את הקיוסק וכנ"ל, וא"כ לא יוכל לטעון שהקניין היה בטעות, שהרי לעצם הגירושין דעתו עתה כדעתו אז, ושפיר עומד הסכם הגירושין בתקפו עכ"פ לעניין הממון". עכ"ל.

גם בספר 'עזר משפט' להגאון רבי אליעזר גולדשמידט זצ"ל כתב כן בערעור בבית הדין הגדול על פס"ד של בית הדין האזורי (פסק הדין הובא בפד"ר משפטי שאול, סי' כ"ח).

הנידון היה אודות בני זוג עם שלשה ילדים שכבר שנים רבות עזב האיש את הבית ודר עם אישה זרה. בשנת 1970 נערך בין הצדדים הסכם גירושין, לפיו סודרו גם יחסי הממון

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

שבין הצדדים. אולם ההסכם לא הוגש לאישור לבית הדין מפני שבינתיים חזרה בה האישה מהסכמתה להתגרש. בית הדין נתבקש לדון רק על מזונות האישה. כב' בית הדין הוציא ביום י"ז אב תשל"ז פס"ד ביניים בו נתחייב הבעל לשלם למזונותיה סך אלפים ומאתים ל"י, ובפס"ד סופי, שהוא נשוא הערעור, העמיד את סך המזונות על אלפים וחמש מאות ל"י.

בערעור בכתב ובע"פ נטען ע"י ב"כ הבעל שבהסכם הגירושין שנחתם בשעתו ע"י שני הצדדים כנ"ל, נאמר שהאישה מוותרת על הכתובה. ובהתאם לזה כטענת הערעור, אין לה גם מזונות. ואף על פי שחזרה בה האישה מביצוע הגירושין, אך העניינים הממוניים שנקבעו בהסכם זה, הם שרירים וקיימים, מאחר שהבעל מוכן מצדו לבצע את הגירושין, ואין העיכוב אלא מצד האישה המסרבת לקבל גיטה. ב"כ המערער מסתמך בין השאר על האמור בפסד"ר כרך ג' (עמ' 162), שההסכם כולו מהווה מקשה אחת, ורק עם ביצוע הגירושין בפועל חל הוויתור על הכתובה, ומכיון שהאישה חזרה בה מהסכמתה לקבל את גיטה, ממילא גם סעיפי ההסכם בעניני הממון אינם תקפים.

הרב ישראלי זצ"ל האריך בפסק הדין והכריע מחמת כמה טעמים, כי האישה זכאית למזונותיה ויש לדחות את ערעור הבעל. והוסיף וכתב בין השאר, כי:

"גם ויתורה ומחילתה על הכתובה, אינם קיימים, כל עוד לא נתגרשה בפועל, והאישה חזרה בה מהסכם הגירושין טרם ביצועו".

לעומתו הגר"י קאפח זצ"ל חלק עליו וקיבל את ערעורו של הבעל לבטל את חיובו במזונות האישה, כשהוא מסתמך על דברי הרמב"ם בפרק י"ז בהלכות אישות בדין המוחלת כתובתה שאבדה כל תנאי כתובה לרבות מזונותיה, ויכול הבעל לטעון קים לי כהרמב"ם, עיי"ש.

הרב גולדשמידט זצ"ל האריך לחלוק על הרב קאפח, והסכים לדינא עם הגר"ש ישראלי, וביאר דבריו, וז"ל:

"עיינתי בדברי כבוד חברינו הגר"ש ישראלי (זצ"ל) והגר"י קאפח (שליט"א). אולם אין עלינו לדעתי להכנס לויכוח הזה. אין כל ספק כי כאשר זוג עורך הסכם לגירושין, ומפרט בו את כל התנאים בקשר לגירושין, הרי ודאי הוא, בגדר אומדנא דמוכח לכל, כי הכונה בכל ההסדרים הללו, אם לא נכתב בהסכם במפורש אחרת, היא אך ורק בגלל ועקב הגירושין למעשה. וכאשר אחד מבני הזוג חוזר בו מהגירושין, ולפי הדין בידו לעשות כך, הרי בטלים הם כל ההתחייבויות וכל המחילות שבהסכם, ובאין גירושין גם הם אינם. אמנם אין המעשה הזה שבעל דין חוזר בו מהסכם שערך כדין, מהמעשים ההגונים, אבל אין לנו עצה לזה, אין חכמה ואין תבונה".

הרי שאף הוא הבין ברורות כי יש אומדנא דמוכח ברורה ופשוטה, שרק על מנת שיתגרשו בפועל, הגיעו הם להסכמות המופיעות בהסכם. כל עוד שלא היה מתן גט לא חל

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ההסכם, וכאשר מי מהם חוזר בו מהרצון לגירושין עצמם ומעוניין בשלום בית, ברור שההסכם מבוטל.

הסכם גירושין שאושר בבית הדין, האם ייתכן שיבוטל מאליו - דעות חלוקות

ובאמת שאף באופן זה שהצדדים חזרו לשלום בית, מצאנו מחלוקת בקרב דיני ישראל.

הנה בפסק דין של בית הדין בצפת בתיק מס' 605964/3 דנו ממש בנידון זה כשהצדדים חתמו על הסכם גירושין שאושר בבית הדין, כשבמסגרתו ויתרה האישה על כתובתה. לאחר מכן חזרו לשלום בית למשך מספר חודשים - ניסיון שלא צלח, כשהאישה מגלה לפתע את דבר בגידתו של בעלה בה. שוב באו בשערי בית הדין, אך האישה טוענת לביטול הסכם הגירושין מאחר וחזרו לשלום בית, ורוצה עתה לפתוח תיק תביעה לכתובתה בתוספת פיצויים מוגדלים לאור התגלית המסעירה. מנגד טוען האיש כי ההסכם נחתם ואושר בבית הדין וקיבל תוקף של פסק דין, ואין לאפשר לה לפתוח את ההסכם מחדש.

וכתבו שם בקצרה לבאר את יסודות העניין, וז"ל:

"נקדים לבאר את יסוד מעמדו ההלכתי של הסכם גירושין חתום שאושר בבית הדין. מעמדו מיוסד על ההלכה הקובעת – "סיטומתא קניא", דהיינו, המנהג הרווח לתת תוקף להסכם מסוג זה – מחייב. עיין פד"ר כרך ג' עמודים 363 – 368 פד"ר כרך ד' עמ' 198 ועמ' 289 וכרך ה' עמ' 259 ועמ' 311 בכרך ח' עמודים 47 – 54, וכרך ט' עמ' 228 ושם צוינו המקורות באחרונים לכך.

בנוסף נציין לדברי הגמרא במסכת קידושין דף כו עמוד א' ביחס לקניין כסף המועיל לקניית קרקע:

"אמר רב: לא שנו אלא במקום שאין כותבין את השטר, אבל במקום שכותבין את השטר לא קנה."

ופרש רש"י: לא קנה: "דכיון דרגילין בהכי, לא סמכא דעתיה דלוקח עד דנקיט שטרא, ועיקר דעתו לקנות על השטר הוא".

מטעם זה החתימה על הסכם הגירושין אינה מחייבת ואינה בתוקף אלא לאחר שבני הזוג מתייצבים בפני ערכאה שיפוטית לאישור ההסכם, וזאת מאחר שעפ"י חוק יחסי ממון אין תוקף להסכם מסוג זה בהעדר אישור ערכאה שיפוטית, וכך הוא מנהג המדינה ביחס לכלל הזוגות המתגרשים, וכמו שכתבו בפד"ר כרך יט עמ' 274 בסיכום פסק הדין:

"המנהג הוא שכל זוג המתגרש לא סומך דעתו על הסכם גירושין עד שבית הדין יאשר אותו ויתן לו תוקף של פס"ד. לכן הסכם שלא הובא לבית הדין לאשרו אין לו תוקף אפילו לא מטעם סיטומתא כי מנהג הסוחרים הוא להביא הסכם לאישורו של בית הדין".

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

לאחר שביארו את תוקפו של הסכם הגירושין לאחר שאושר, שעיקר גמירות דעתם של הצדדים הוא על רגע אישורו של ההסכם ומתן תוקף של פסק דין, מתייחסים שם לשאלה שלנו, בגוונא שהצדדים חזרו לשלום בית, האם עדיין יש להסכם זה תוקף אם לאו, וז"ל שם:

'מן האמור בסעיף 2 (א) בחוק יחסי ממון הנזכר לעיל עולה, שלאחר שאושר ההסכם, ביטולו טעון אישור בית הדין הרבני או בית המשפט לענייני משפחה, דבר שלא נעשה במקרה זה קודם לגירושין. על כן אף אם הצדדים חזרו לשלום בית אין ההסכם בטל מאליו, ובהעדר פסיקה לביטול ההסכם, ההסכם שריר וקיים' עכ"ל.

הכרעתם הברורה היא, שאין כל אפשרות לבטל הסכם גירושין שאושר בבית הדין - אף אם הצדדים חזרו לשלום בית אמיתי - מאחר ועל פי חוק אין אופציה כזו שיתבטל ההסכם מאליו, כל עוד לא נתנה החלטה שיפוטית על כך.

לענ"ד אנו סבורים אחרת כפי שנתבאר.

ברור גם ברור כי להסכם גירושין שאושר ע"י ערכאה שיפוטית, יש משקל משפטי רב, ואיננו יכול להתבטל סתם כך. אך לדעתנו אין להתייחס להסכם שאושר כתורה מן השמיים, ואין אפשרות לקבלו בעיניים עצומות. מה גם שיש לנו אומדנא דמוכח ברורה, כי כוונת הצדדים בעת חתימתם על ההסכם הייתה, שהם מתגרשים לאלתר, ועל כן נראה כי אם מי מהם או שניהם גם יחד החליטו לחזור לשלום בית כנה, דינו של הסכם הגירושין להתבטל דהוי ממש קניין בטעות ממש - ואין להורות על הנחתו בהשגחה עד שיתגרשו חלילה ולהחיל את ההסכם שנחתם ואושר בעבר - וכפי שהבאתי לעיל מדברי הדיינים הגאונים: הרב ישראלי זצ"ל, הרב צימבליסט זצ"ל, הרב גולדשמידט זצ"ל, והרב איזירר זצ"ל, שסברו, שבחזרה לשלום בית מתבטל ההסכם כליל, מחמת האומדנא הברורה שכל כוונתם הייתה לגירושין לאלתר - ודלא כהגר"י קאפח זצ"ל שהבין כדעת בית הדין בצפת, שאף כשחזרו הצדדים לשלום בית, הסכם הגירושין תקף לעד למקרה שיתגרשו.

מקור נוסף לדברים מצאתי בשו"ת משפטים ישרים לרבי רפאל בן מרדכי ברדוגו זצ"ל.

שם בחלק ב' סימן ס"ד עסק באישה שסיכמה עם בעלה כי הם מתגרשים והיא מוחלת לו על כתובתה, ולאחר מכן הם חזרו לשלום בית למס' חדשים ושוב באו בשערי בית הדין ועתה תובעת את כתובתה, והבעל טוען כי היא כבר מחלה עליה קודם לכן, וז"ל שם:

'שאלה: מעשה שהיה באישה אחת שנתקוטטה עם בעלה ומחלה בכתובתה בקניין כראוי רק שיגרשנה ושוב עשו שלום ביניהם כמה חדשים סתם ויום מיומיים הוציא שטר המחילה ורצה לפוטרה בלא כתובה על סמך המחילה הנז'.

תשובה: נראה דאין במחילה ההיא ממש, דלא מחלה אלא אם יגרשנה סמוך למחילה, דאנן סהדי דלא מחלה לעולם, דלא מחלה אלא אם לא עשו שלום והו"ל כמוכר נכסיו לעלות לא"י וכיוצא דגלוי דעת כ"ה מהני בהם

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

כתנאי ואומדנא רבתי דלא מחלה אף אם יעשו שלום, והו"ל כמחילה על תנאי, וצריך עיון.

אומדנא ברורה לביטול חלות בהתאם לשינוי נסיבות עתידי

וכבר הארכתי בזה טובא בפסק דין בחיפה, תיק מספר 1097040/10 (פורסם), בביאור דברי התוס' במסכת כתובות מ"ז: בד"ה 'שלא כתב לה', בעניין הקונה בהמה מחברו ולאחר מכן נטרפה או מתה שלא אמרינן בזה 'אנן סהדי' ו'אומדנא דמוכח' שהוא לא היה קונה את הבהמה אילו היה יודע שזה יהיה סופה, ונימא שזה מקח טעות, ומאי שנא מהא שמצינו בסוגיה שם באבי הכלה שנתן נדוניה לבתו, ומתה לאחר החופה, שנחלקו בזה רבי נתן וחכמים, והם סוברים דאזלינן בתר אומדנא בדעת אבי הכלה בעת נתינת הנדוניה, ולכן כשמתה האישה מיד לאחר החתונה הבעל מחזיר את הנדוניה, וכפי שפסק השו"ע כדבריהם באבן העזר סימן נ"ג סעיף ג', מפני שכל הפוסק דעתו על מנת לכנוס. שם אכן מצאנו שעל סמך שינוי עתידי שנוצר רק לאחר הנתינה, המתנה בטלה.

השאלה היא מתי יש להתייחס לשינויים עתידיים שנוצרים לאחר המקח/המחילה/הפעולה שנעשית, האם יש בהם כדי ליצור מצב של אומדנא ברורה לבטל את חלות הפעולה שנעשתה קודם לכן.

אצטט בקצרה ממש את תורף הדברים שהעליתי שם בזה, על פי דברי השיטה מקובצת שם בכתובות:

"תוספת נופך לחילוק זה יש לבאר על פי דברי השיטה מקובצת בד"ה "שלא כתב לה אלא על מנת לכונסה" לאחר שהביא את דברי התוס' ואת הרא"ש לחלק בין מתן נדוניה ללוקח בהמה ונטרפה, כתב להוסיף ולבאר את הדברים וזה לשונו:

"ועיקר החילוק היינו דבלוקח פרה אף על גב דנטרפה מכל מקום הרי נהנה מהמקח אלא שמפסיד, ודרך הלוקחים להיכנס על ההפסד והריווח. אבל אם מת קודם הכניסה הרי לא נהנה מהמקח כלל, ובכהאי גוונא אנן סהדי שלא היה כותב לה אם היה חושש למות קודם הכניסה".

עומק דבריו, שתורף החילוק הינו בין דברים שבני אדם מעדיפים אך אם לא הלך כרצונם הם משלימים עמהם בדיעבד, לבין דברים שבני אדם ממאנים לקבלם לחלוטין אף בדיעבד. זהו דבר שאין דעת בני אדם סובלתו ומסכימה עימו. רק כאשר זהו המצב, אזי אמרינן שיש בכוח אומדנא זו לבטל את העסקה שכבר בוצעה. המדד הקובע לכך - סבור השיטה מקובצת, הינו האם הרוכש הספיק ליהנות ממקחו או לא. אם המצב הוא שהוא כלל לא נהנה הימנו ועוד בטרם עת הוא נגוז ואיננו, זוהי אומדנא ברורה ו'אנן סהדי' שלא הייתה דעתו מסכמת לעולם על כך, ועל כן יש לנו חיסרון בדעת הקונה ולא מהני המקח. מה שאין כן היכא שהוא כבר הספיק ליהנות ממקחו ורק לאחר מיכן הוא נפסד, שבמקרה זה לא נימא

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

שיש כאן אומדנא לבטל את המקח, מאחר ואין בזה 'אומדנא דמוכח' שאף במצב שכזה הוא לא מוכן להשלים עם המציאות. זהו תורף ההבדל בין לוקח בהמה ונטרפה לבין מתן הנדוניה של האב לבתו והיא מתה עוד בטרם נהנתה ממתנת הנדוניה. זהו דבר שאין הדעת סובלת עולמית, ולפיכך סבורים חכמים שיש כאן 'אנן סהדי' ו'אומדנא דמוכח' לבטל את הנתינה, והנדוניה חוזרת לאבי הבת".

מעתה, אף בנידוננו נאמר כן. אישה שמוחלת על כתובתה, הרי שהיא נתנה משלה לבעלה ומוחלת לו על שטר חוב שמחזיקה כנגדו, וברי שהיא עושה כן כדי לקבל הימנו את מה שהיא מעוניינת, היינו גירושין לאלתר. אם מתברר לבסוף שהם לא מתגרשים מיידית, אלא חזרו לשלום בית, נמצא שזה היה בטעות ממש, והיא כלל לא נהנתה ממה שנתנה לו ולא קבלה כאמור שום הנאה מכך. על כן ברור שההסכם בטל בכה"ג, וכפי שכבר הבאתי לעיל (סעיף א') מדברי הנודע ביהודה מהדורא תניינא בחו"מ סימן ל"ב.

ביאור החזון איש

ואם יתמה השואל, האם את כל זאת אנו צריכים להכניס בדעתו של המתחייב בעת ההתחייבות? האם אותה אישה שמחלה על כתובתה בהסכם הגירושין או שהאב שוויתר על חלקו בדירה עבור מזונות ילדיו וכדו', ולבסוף החליטו שלא להתגרש אלא לחזור לשלום בית, האם מי מהם חשב על כל זה בעת חתימתם על הסכם הגירושין?

אביא כאן את חידושו של החזון איש מה שכתב בהלכות כתובות (סי' ע"ט) שביאר דבר יסודי בכל נושא ה'אומדנא', שאין הכוונה שאנו אומדים בדעת עושה המעשה שאכן זו הייתה כוונתו בפועל בעת עשיית המעשה, אלא סגי בכך שזו דעת בני אדם בעשיית מעשה שכזה – אילו היו שואלים אותם, וזה לשונו שם:

"ואף על גב שבאמת כל האומדנות אינו מחשבת הקונה והמקנה בשעת הקניין והמעשה, מכל מקום מדת סתמא שתלוי במשפט חכמים מה חשיב תנאי [...] תלוי בחוזק החשק של העניין שעושה, ובחוזק ההפסד של החשש העתיד המסופק" עכ"ל.

העלינו לדינא, שיש אומדנא ברורה בדעת החותמים על הסכם הגירושין, שבדעתם לסגור את כל העניינים שביניהם לתקופה שלאחר הגירושין, כשברור שהגירושין הינם מידיים. משכך, ברגע שחזרו הצדדים לשלום בית אמיתי, ברור שההסכם בטל מאליו, ודלא כהחולקים בזה.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ראיה לסוברים שבחזרה לשלו"ב ההסכם בטל

ראיה ניצחת לשיטה שבחזרה לשלום בית ההסכם בטל, יש להביא מדברי תרומת הדשן בסימן שי"א ומפסיקת השו"ע כוותיה¹², ביורה דעה סימן רנ"ח סעיף י"א. זה לשונו של מרן שם:

"איש ואישה שקבלו עליהם חרם להתגרש, והעמידו קנסות על ככה לצדקה, ואח"כ נתפייסו שלא להתגרש, יש מי שאומר שפטורים מהקנסות. (והוא הדין בשאר דברים כיוצא בזה) "עכ"ל.

הש"ך שם בדבריו בס"ק כ"ג מצטט מלשון התרומת הדשן שמבאר את הדברים וז"ל:

"הטעם הוא משום דכל התנאים שהם כה"ג, אין הכוונה רק שלא יעכב האחד את חברו, נגד רצונו, אבל כשנעשה רצונם [...] אם כן נתבטל התנאי. עכ"ל ת"ה. ומפני שיש בו כמה דברים מבוארים יפה, העתקתיו "עכ"ל.

נמצאנו למדים, שכאשר יש לנו אומדנא ברורה בדעת המתחייבים, כי זו הייתה דעתם, אז אע"פ שעשו תנאי וקיבלו על עצמם בחרם, אין אנו מקבלים זאת בעיניים עצומות, אלא מתייחסים לגמירות דעתם וכוונתם בעת ההיא, וכפי שביאר בעצמו בתרומת הדשן שאנו יורדים לסוף דעתם, כוונתם, ומטרתם. לפיכך הוא הדין בנושא דנן, שאף אם בני זוג קיבלו על עצמם בקניין את האמור בהסכם הגירושין שאושר לאחר מכן בבית הדין ולאחר מיכן שבו לשלום בית, ושוב לאחר מס' חודשים הופיעו בשערי בית הדין להתגרש, שכיון שיש כאן אומדנא ברורה, שעל דעת כן הם לא מחלו/יתרו בהסכם, אין להתייחס לאמור בהסכם גם בעניין הממוני, ויש להורות על ביטולו ממילא, ודלא כפסיקת בית הדין בצפת¹³.

הסכם גירושין שנמחל שעבודו

שמחתי כמוצא שלל רב, עת מצאתי בספר עיונים במשפט (להגאון הרב ח' שלמה שאנן זצ"ל אב"ד תל אביב, בחלק ב' באבן העזר סי' נ"ט), שדן ממש במקרה שכזה, שהצדדים ערכו הסכם גירושין שאושר בבית דין וקיבל תוקף של פסק דין, אך לבסוף טרם סידור הגט הצדדים חזרו לשלום בית. לאחר כשנה כשהתברר שהניסיון לא צלח, הגיש האיש תביעה לביטול ההסכם, וכשבקשתו נדחתה בבית הדין האזורי, הוא ערער לבית הדין הגדול.

בדבריו שם לדחיית הערעור, מביא הגר"ש שאנן זצ"ל (בסעיף ד') מדברי השו"ע בחו"מ סימן ר"ז סעיף ג' לגבי הדין במי שמכר נכסיו ע"מ לעלות לא"י, שפסק וז"ל:

¹² הבאתי את דבריהם שוב, להלן בסעיף ג' ביתר ביאור ובתוספת דברי הש"ך שם בס"ק כב, להוכיח שם בעניין קניין דברים' היכא שקבלו על עצמם בקניין להתגרש, שנקטו לדינא כדעת היד רמה ורוב הפוסקים ודלא כדעת הקול אריה, עיי"ש.

¹³ אלא אם כן מדובר בסעיף בהסכם העוסק ברכיב ממוני שאיננו קשור מטיבו לביצוע הגירושין, וכגון גובה מזונות הקטינים וכדו' וכפי שהזכרתי זאת לעיל בהערה 10 עיי"ש, וכן להלן.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

"מי שמכר חצרו או שדהו, ופירש בשעת המכירה שהוא מוכר כדי לילך למקום פלוני, או מפני המטר שנמנע, כדי לקנות חטים בדמיו, ה"ז כמוכר על תנאי; לפיכך אם ירד המטר אחר שמכר, או באו חטים והוזלו, או נמנע הדרך לעלות לאותה הארץ, או לא נסתייע לו לעלות או לקנות החטים, הרי זה מחזיר לו הדמים ותחזור לו הקרקע, שהרי פירש שאינו מוכר אלא לעשות דבר פלוני והרי לא נעשה, וכן כל כיוצא בזה. הגה: ודוקא במוכר קרקעותיו, אבל במוכר מטלטלים לא מהני גילוי דעתו, עד שיתנה בדיני תנאי (טור בשם רש"י)".

מכח הלכה זו, שחזינן שאם בפועל לא התקיים רצון המוכר ומטרת העסקה לא יצאה אל הפועל, שהמקח בטל - אף אם לא התנה במפורש - כתב שם בעיונים במשפט, וז"ל:

"על כן, אף שדברים שבלב אינם יכולים לבטל את ההסכם [...] אלא א"כ נכתב במפורש שהסכם זה מותנה באם יתגרשו, מכל מקום כאשר חתמו הצדדים על הסכם שכותרתו 'הסכם גירושין' למה יהיה זה פחות ממי שאומר בשעת מכירה שהוא מוכר כדי לילך למקום פלוני?". עכ"ל.

כאמור, לדבריו, כותרת ההסכם תחת השם 'הסכם גירושין' איננה מסמלת רק את הכותרת, אלא הוי ממש כגילוי דעת ברור, המגדיר היטב את גבולות הגזרה בהתאם לדעתם ורצונם של הצדדים בעת כריתת ההסכם.

ועוד הוסיף שם לחיזוק הדברים שבודאי חזרתם לשלום בית מבטלת את תוקף הסכם הגירושין, על פי דברי החלקת מחוקק בס"י קט"ו ס"ק י"ח, לגבי עוברת על דת שבעלה התרה בה, ולאחר שעברה על התראתו, חזרה בתשובה שלמה, שכתב וז"ל:

"ונראה אם אין מוציא אותה והיא מתנהגת מכאן ואילך בדרכי הצנועות וחזרה ממעשיה הראשונים, אסור לדור עמה בלא כתובה, וצריך לכתוב לה כתובה אחרת, דכתובה הראשונה נמחל שיעבודה בשעה שעברה על התראתו". הוא הדין לגבי הסכם גירושין שנמחל שעבודו אחר שחזרו לשלום בית" עכ"ל.

סוף דבר חזינן שאף הוא למד כן, שברגע שהצדדים חזרו לשלום בית, הסכם זה נמחל שעבודו וכמאן דליתא דמי, וכמסקנתנו הנזכרת.

ובאמת שההסכם בטל אף אם רק צד אחד מהם בלבד מחליט לחזור בו ורוצה שלום בית כנה ואמיתי, דזיל בתר סברא, וכל עוד לא התגרשו לאלתר, עדיין לא חל הסכם הגירושין, וזכותו של מי מהם לחזור בו לשלום בית.

עוד הראוני שאף הרב אוריאל לביא שליט"א אב"ד ירושלים דן בספרו עטרת דבורה (חלק א' ס' ס') בנושא זה, וחילק בזה בין ארבעה מקרים¹⁴, ומסקנתו כפי שהעלנו.

¹⁴ 1. כאשר הצדדים חזרו לשלום בית, המחילה על הכתובה מבוטלת.

2. האישה תבעה גירושין והבעל הסכים בתנאי לויתור על כתובתה, וטרם סידור גט חזר בו מהסכמתו לגט, שמחילת האישה על כתובתה בטלה, מחמת שסביר שכל מחילתה הייתה רק בתמורה לגירושין לאלתר.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

יעויין שם שהעלה, שבגוונא שהצד החוזר בו איננו חוזר מהסכמתו להתגרש, והוא מסרב נחרצות לשלום בית, אלא שחוזר בו מתנאי ההסכם – מביא בזה את מחלוקתם של חברי בית הדין הגדול מיום יז טבת תשנ"ח (לא פורסם) שנחלקו בזה הרב צימבליסט זצ"ל והרב משה טופיק זצ"ל, וציטט את דברי הרב צימבליסט שם, וז"ל:

"מה שטוען שרצונו בגירושין על פי תנאים אחרים ולא על פי ההסכם, יש לדחות טענה זו, שהרי לשם כך קבלו הצדדים קאג"ס שבמקרה של גירושין, אלה ואלה הם התנאים. ואם כל בעל ואישה יוכלו לדחות את תנאי הממון, א"כ מה תועלת יש באישור הסכם גירושין ע"י בית הדין. אמנם אם הבעל היה מתחרט מעצם הגירושין ומבקש שלום בית, כי אז גם תנאי הממון שבהסכם בטלים, שהרי ההסכם נועד למקרה של גירושין והרי אין כאן גירושין [...] וכבר העלנו כן בפס"ד כרך יא עמ' 89 ואילך, עיי"ש". עכ"ל.

כאמור, באותו פס"ד נחלק עליו הרב משה טופיק זצ"ל, שנותר בדעת מיעוט, כשהרב מרדכי אליהו זצ"ל הכריע כהרב צימבליסט. וכבר הבאנו את דבריהם לעיל מפסק דין אחר. בהמשך דבריו מביא הגר"א לביא לחלק בין מחילת כתובה, לבין שאר סעיפי ההסכם, שיתכן שדווקא בכתובה שמסתמא אין כל היגיון לומר שתחול המחילה טרם סידור הגט, ולכן יכולה האישה לחזור בה במחילתה, מה שאין כן בשאר סעיפי ההסכם, וכפי שהבאנו לעיל חילוק זה מפס"ד של הגר"א שפירא זצ"ל בפד"ר חלק י' (עמ' 139)¹⁵.
כתימוכין לדבריו הוא מביא את דברי הרשב"א בתשובותיו חלק ו' סי' ה' (הובאו דבריו בבית יוסף אבה"ז סי' צ"ג) שבכל ספק גבי מחילה על שטר, אמרינן יד הנמחל על התחתונה, והובאו דברי הרשב"א להלכה ברמ"א בחו"מ סי' ס"ה סעיף כג, עיי"ש.

כשיש חיוב בגט

אולם, על אף האמור יש לציין כי כשמדובר באופן שיש חיוב בגט, הדין שונה, וגם אם מי מהצדדים מאד רוצה שלום בית כנה ואמיתי, אף על פי כן הסכם הגירושין יישאר בתוקפו, שהרי הצדדים חייבים על פי ההלכה להתגרש, ומאחר ובהסכם הם קבעו את מכלול התנאים הכספיים למצב שלאחר בגירושין, אם כן כבר אין שום נפק"מ אם הגירושין מרצונם של הצדדים או שבית הדין חייבם על פי ההלכה להתגרש.

3. במקרה שהבעל תבע גירושין והאישה הסכימה ואף מחלה על כתובתה, אך לבסוף חזרה בה, גם כן אמרינן שיכולה לחזור בה, מאחר ואין לדון את המחילה כמעשה המותנה בקיומו של מעשה אחר – היינו מסירת הגט, אלא כוונתם לקבוע מראש כי זמן חלות המחילה בפועל הוא בעת סידור הגט. לכן כל עוד לא סודר הגט, לא חלה המחילה ויכולה האישה לחזור בה.

4. כששני הצדדים מעוניינים רק בגירושין, אלא שמי מהם חוזר בו רק בתנאי הגירושין מבחינה ממונית וכדלהלן.

¹⁵ יעויין לעיל בהערה 10.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

מסקנות

לאחר שהארכנו בעניין קביעת מעמדו וגורלו של הסכם גירושין טרם מסירת הגט - והאם מי מהצדדים יכול לחזור בו מהאמור בהסכם שאף אושר בבית הדין וקיבל תוקף של פסק דין - נמצאנו למדים, כי יש לחלק בין המקרים דלהלן:

1. כשהצדדים חזרו בהסכמה לשלום בית (ולאחר זמן הניסיון לא צלח) - הסכם הגירושין בטל ומבוטל, מאחר ויש אומדנא ברורה ביותר כי בדעתם של הצדדים, שבמצב חזרה לשלו"ב בהסכמה אין כל תוקף למחילה, וכל הקניין על ההסכם היה בטעות גמורה.

2. צד אחד שחוזר בו מהסכמה לגירושין ודורש שלום בית כן - יכול לחזור בו מהסכם הגירושין - אלא אם כן מדובר בחיוב בגט, שאז ההסכם עומד בתוקפו.

3. אם שני הצדדים חפצים עדיין בגירושין, אלא שמי מהם רוצה לשפר את הישגיו הרכושיים - נחלקו בזה דייני ישראל. לענ"ד אי אפשר לחזור בו, וההסכם נותר בתוקפו.

4. האמור לעיל עוסק במחילת האישה על כתובתה וכדו', כשמדובר בדברים שמטבע הדברים קשורים לביצוע הגט. אך כאשר מדובר על סעיפי הסכם העוסקים בדברים שאינם קשורים ישירות לסידור הגט, וכגון גובה מזונות הקטינים, הסדרי השהות ומשמורת הילדים, ויתור על חלק מהדירה כהיוון במזונות וכדו', בזה נראה שההסכם כבר חל, ואין יכולת לחזור מהמוסכם. הוא הדין בכה"ג שהצדדים כבר התחילו בפועל בקיום סעיפי ההסכם.

5. במאמר המוסגר יש לציין, שכל האמור לעיל, הוא רק בכה"ג שהצדדים לא התגרשו לבסוף, ומי מהם החליט לחזור בו מהרצון לגירושין - או מתוך רצון כנה לשלום בית, או מתוך מטרה לנסות ולשפר את הפוזיציה בחלוקת הרכוש. אולם, בגוונא שהצדדים התגרשו בפועל, אלא שלאחר סידור הגט החליטו הצדדים לחזור זה לזה (ללא חופה וקידושין) וחיו יחדיו כבעל ואישה למשך תקופה זו או אחרת, ולאחר זמן באים שוב בשערי בית הדין לצורך סידור גט בשנית (לחומרא), ואחד מהצדדים דורש עתה לשנות את ההסכם שנכרת ואושר בבית הדין עוד לפני סידור הגט הראשון ביניהם, והצד השני מתנגד נחרצות לכך, ודורש להותיר את ההסכם הראשון על תילו¹⁶, במקרה זה נראה לענ"ד, שמאחר וחזרו לחיות כבעל ואישה לתקופה של כמה שנים, נמצא א"כ שההסכם הראשון בוטל, דהוי

¹⁶ מעשה שכזה ממש הובא בפנינו כאן בבית הדין בת"א (תיק מספר 1456809/1) בעניין תביעת האישה לאכיפת הסכם הגירושין בעניין גובה חיוב מזונות הקטינים, (פסק הדין לא פורסם). מדובר היה שם בבני זוג עם ילדים, שהאב תושב חו"ל והתפרנס מעבודתו שם, כשהוא מחלק את זמנו בין חו"ל לשהותו בארץ בחיק משפחתו. **לאחר הגירושין, חזרו לחיות יחדיו במשך 3 שנים**, עד שכאמור באו לסידור גט בשנית. האישה דרשה להותיר את גובה חיובו במזונות הקטינים כפי שסוכם ואושר בהסכם, טרם סידור הגט בתחילה, ואילו האיש טען שמאחר והם שוב חיו יחדיו כנשואים, בטל ההסכם הראשון.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

בגדר שטר שנמחל שעבודו, ויש להורות על ביטול ההסכם הראשון על כל המשתמע מכך, והארכתי בזה במקו"א¹⁷, ואכמ"ל.

מן הכלל אל הפרט

לאחר שהארכנו בעיקרי הדברים וגדריהם, ובדינים העולים מכך, נבוא עתה לעיין במקרה דנן, ובטענות הצדדים בכל הקשור לביטול ההסכם או קיומו, עקב חזרתם ו/או נסיונם של הצדדים לשלום בית.

אחת הטענות המרכזיות של האיש (סעיף ו' לעיל בטענותיו) הייתה, שיש לראות את הסכם הגירושין בטל, מאחר והצדדים חזרו לשלום בית. מנגד טענה האישה (סעיף א' לעיל בטענותיה)

¹⁷ עיי"ש מה שהעליתי בזה, שלמרות שישנם הסוברים שאף בחזרה לשלוב ההסכם שאושר בבית הדין בפסק דין, איננו בטל – מה שלענ"ד הדין איננו כן, וכפי שהארכתי בזה בפסק דין זה ודלא כבית הדין בצפת, וכפי שביארתי והוכחתי את הדברים מכמה מקומות – יעויין בזה בגוף פסק דין זה, מכל מקום במקרה הנזכר שם, שהצדדים כן התגרשו בפועל, ורק לאחר סידור הגט הם החליטו לשוב ולחיות כבעל ואישה, במקרה זה, כעל"פ שההסכם הראשון מתבטל לחלוטין, ויש בזה אומדנא דמוכח, והוי כשטר שנמחל שיעבודו לכ"ע, שהרי הצדדים התגרשו בפועל, ודלא כבמקרה דנן, ואכמ"ל. עיין שם שכתבתי, שהגם שהעליתי לדינא שבעניין גובה מזונות הקטינים, יש להותיר את המוסכם ביניהם בהסכם הראשון – וכפי שהבאתי בפסק דין זה בסעיף זה (ב') שלש גישות בעניין, והסקתי לדינא כהגישה השלישית, שסיכומים שהגיעו הצדדים ביניהם, שאינם קשורים לעצם סידור הגט (וכגון גובה מזונות קטינים, הסדרי שהות ומשמורת), אין הם מתבטלים יחד עם כל האמור בהסכם. (הרוצה יעיין גם להלן בסעיף ח' שהבאתי בזה משא ומתן הלכתי ביני לבין עמיתי הגר"ש לביא שליט"א), מ"מ התם שאני שחזרתם לשלום בית הייתה רק לאחר גירושיו הצדדים בפועל, ודלא כבמקרה דנן.

אצטט בקצרה מה שכתבתי שם בנקודה חשובה זו, לחלק בין חזרת הצדדים לשלום בית טרם הגירושין או לאחר סידור הגט, וז"ל:

אולם, על אף האמור שיש בהחלט מקום לחלק בין חיוב מזונות הקטינים, שאיננו קשור עקרונית לסידור הגט, מכל מקום נראה לומר, שכל זה רק כשמדובר באופן הנזכר, שבני הזוג חתמו על הסכם גירושין שאושר בבית הדין וקיבל תוקף פסק דין, אך לאחר מיכן החליטו לחזור בהם ולנסות שלום בית, בזה אמרינן שמה שהם סגרו ביניהם את גובה מזונות הקטינים לתקופה שלאחר הגירושין, בזה אמרינן שההסכם לא מתבטל, וכדלעיל. ברם, בנידוננו שמדובר שבני הזוג כבר התגרשו, ולאחר מיכן חזרו לשוב לחיות יחדיו כבעל ואישה כמה שנים, במקרה שכזה יש בהחלט מקום לומר, שהסכם הגירושין שנחתם ביניהם ואושר בבית הדין בטל ומבוטל, והוי כחספא בעלמא על כל המשתמע מכך, וכפי שהסקנו לעיל שלאחר שהצדדים התגרשו, לכ"ע הוי הסכם הגירושין כשטר שנמחל שעבודו.

אם כנים דברינו, הרי שבמקרה דנן, אין להתייחס לגובה חיוב מזונות הקטינים שקבעו הצדדים בהסכם שנחתם ביניהם טרם הגט שסודר בפעם הראשונה, ועל כן יש לקבל את תביעתו של האיש – לפחות מחמת הספק – שהרי יד בעל השטר על התחנתונה, וק"ו כאמור בשטר עם ריעותא הנזכרת שנמחל שעבודו עם גירושיו הצדדים בגט פיטורין'.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

כי אין לראות בחזרתם כחזרה לשלום בית, שהרי מאז אישור ההסכם ועד היום, ולמעשה משנת 2007, לא קיימו הצדדים יחסי אישות. גם כשחזרו אחרי הסכם הגירושין ב-2014 לא חזרו לישון באותו החדר. הצדדים עונים זה לזה, והבעל היה אלים מילולית ופיזית.

ניתוח העובדות

ובאמת שיש כאן ספק לא קטן כיצד להתייחס למקרה דנן, שהוא שונה בעליל מכל מקרה קלאסי של בני זוג שהחליטו טרם הגירושין לנסות לחזור לשלום בית על מלא, ומתוך רצון כן ואמיתי.

בנידוננו, מחזד הם חזרו בפועל לדור תחת קורת גג אחת בשנת 2014, מיד עם אישור הסכם הגירושין ע"י בית הדין, וחיו כך למעלה משש שנים תמימות, עד שהבעל הגיש תביעת גירושין באוגוסט 2020. מאידך כפי שתיארה האישה (והאיש איננו מכחיש זאת) כי לא היה ביניהם קשר תקין, הם לא קיימו יחסי אישות, האישה לא הלכה לטבול במקווה, וחיהם התאפיינו באלימות מילולית ופיזית, וככל הנראה לא חל שום שינוי לטובה מאז חזרתם לדור יחדיו.

אמנם, לדברי התובע הוא ניסה להתקרב רגשית ופיזית אל האישה, אך הניסיונות עלו בתוהו. בהתחלה הוא נתן זמן לאישה, אך בהמשך ב-2017 עבר האיש קריסה מערכתית בגופו, לאחריה התגלה שהוא חולה בנגיף איידס, ולא יכל עוד לקיים יחסים עם האישה. משכך טען התובע, שניתן להסיק, שלולא קיומו של הנגיף היו הצדדים מצליחים בשלב כזה או אחר לגשר על הפערים, ולחזור לקיום יחסי אישות, וממילא אין באי חידוש היחסים כדי להעיד על חוסר שינוי המצב בין בני הזוג מאז ההסכם של 2014.

מנגד, האישה תיארה מסכת חיי נישואין קשה ורווית פחד, כשדברה הם לא קיימו יחסי אישות עוד משנת 2008, כמה שנים טובות טרם קיום הסכם הגירושין, והבעל לא הכחיש זאת.

התרשמות בית הדין

כבר בשלב זה ייאמר, כי לאור מה ששמענו בדיונים, נראה די ברור, כי התובע אינו דובר אמת. וזו בלשון המעטה. על אלו "ניסיונות קירוב רגשית ופיזית" הוא מדבר, אם הוא הודה בפנינו ברורות, כי לא היה ביניהם יחסי אישות שנים רבות קודם לכן, כשהם דרים בחדרים נפרדים? לא זו בלבד, אלא שהאיש עצמו הצהיר בפנינו כי כל החזרה שלהם הייתה אך ורק לצורך הילדים, וכפי שיצוטט להלן, כך שהבעל סותר את עצמו מיניה וביה. ועוד נדון בכך בהמשך.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ניתוח צדדי הספק

לאור המתואר, קשה עד מאוד להגדיר דבר זה כחזרה לשלום בית, ולקבוע כי הסכם הגירושין שנכרת ביניהם ואף אושר בפנינו בטל. מאידך, אי אפשר להתעלם מן העובדה שבפועל הצדדים בחרו לשוב לחיות תחת קורת גג אחת, ועזבו ולו לזמן מועט את הגירושין.

אם כך יש לדון כיצד יש להתייחס למקרה זה, כשאנו דנים על אומדן דעת בני אדם כשהם חותמים על הסכם גירושין, שאילו היו יודעים שילכו לכיוון שלום בית, הם לא היו חותמים, ויש כאן קניין בטעות.

ייתכן לומר, שבאופן זה שאין כאן חזרה למצב נורמטיבי לשלום בית, שמא יש לראות זאת כהחלטה שלא לעזוב את מסלול הגירושין ולעבור למסלול המקביל של שלום בית אמיתי וכנה, אלא יש כאן מעין החלטה כלשהי של הצדדים מאיזו סיבה שהיא, על השהייה עכשווית בדחיפת עגלת הנישואין לעבר התחנה האחרונה, קרי הגירושין, אך מבלי לעזוב את מסלול הגירושין.

במידה ונחליט שזו ההגדרה של האירוע, שיש כאן החלטה של הצדדים להמשיך את מסלול הגירושין, אך בעצימות שונה ורגועה יותר, אזי יש לנקוט לדינא, שעדיין חתימתם על הסכם הגירושין בעינה עומדת. ואדרבה, כיון שכל אחד מהם ידע שבית הדין אישר את ההסכם, לכן הם לא מיהרו לקיום הגירושין בפועל, מהסיבה השמורה עמהם - הגם שכאמור גם לאחר חזרתם לדור תחת קורת גג אחת, חייהם המשותפים היו מתחת לכל ביקורת, כשבכל קנה מידה מקובל, זה לא המצב שיכול להיקרא בדעת בני אדם 'שלום בית'.

האם היה רצון כן לשלום בית

נקודה נוספת. הנה אין כל ספק, כי בכדי שננסה לאמץ את עמדתו של האיש - הטוען בנחרצות שמאז חזרתם תחת קורת גג אחת בשנת 2014 תם ונשלם הפרק הראשון של ההסכם בעניין הגירושין, והחל פרק נוסף של שלום בית - תחילה אנו צריכים לצאת מנקודת הנחה ברורה, כי רצון הצדדים היה באמת כן ואמיתי להיכנס למסלול זה כשהם חדורי אמונה בצדקת הדרך, שלפחות שווה לנסות, כי אין כבר מה להפסיד.

הבה ננסה להתחקות אחר דברי האיש, כדי לראות האם רצונו לשלום בית היה אמיתי וכן אם לאו.

מדבריו של האיש בפנינו בדיון שהתקיים ביום 19.04.21, עולה כי גם לגרסתו המצב ביניהם היה בכי רע, ו'לא היה שם אהבה' וכל רצונם של הצדדים היה בשביל הילדים, ולא לשם שלום בית אמיתי (פרוטוקול הדיון שורות 59-43):

'בית הדין: אנחנו צריכים לשמוע את עילות הגירושין מאז משנת 2014, ז"א שאז הייתה הסכמה מלאה לגירושין.

הבעל: יש פה צד של המשפחה שלה שהחליטו שאני אדם יתום והם צריכים להתעלל בי כל היום היא אצל ההורים שלה ברגע שלא הסכמתי

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

להשפלות הלאה, ושלא הסכמתי לבוא, היא הייתה צוחקת עליי מבטלת אותי לגמרי הולכת באה מתי שהיא רוצה.

בית הדין: מתי התחילה ההתנהגות זו?

הבעל: לכל אורך השנים.

בית הדין איך החזקת 14 שנה?

הבעל: ניסנו לגשר אבל היא עקשנית, היא רוצה את שלה, עברתי השפלות מול הילדים, היה אלימות מילולית, הזמינה לי משטרה, היה לי מצב נפשי ירוד הודיתי במשטרה, אני שילמתי את כל החובות שהצטברו וקיבלתי איומים שלכאורה יש לה חובות.

בית הדין: מה היה בשלום בית הזה? היה ביניכם יחסי אישות?

הבעל: היא לא הלכה למקווה כמה שנים, כל הניסיונות לא צלחו, לא זכור לי מתי היו יחסי אישות. 5 שנים בערך. לא היה שם אהבה, הילדים אומנם באו אבל בניתי אותה עשיתי אותם ביטלתי את עצמי.

בית הדין: אמרת לה למה את לא הולכת למקווה?

הבעל: כן והיא אמרה שהיא לא רוצה, הכל שם היה למען הילדים'.

האיש מודה אפוא, כי לא היה ביניהם כל קשר רגשי, ולא ניסיון אמיתי לשיקום חיי הנישואין - אם כי הוא מטיל את האשמה על האישה בעקבות אלימותה כלפיו.

כלומר, שלא זו בלבד שמבחינה מעשית בשטח, יש קושי רב בנידון דנן להגדיר את שובם של הצדדים תחת קורת גג אחת כ"חזרה לשלום בית", אלא גם מבחינת רצונם של הצדדים למהלך זה, לא התרשמנו כי היה רצון אמיתי וכן לשלום בית של ממש. רצונם היה למען הילדים לשמור על תמונה חיצונית של רוגע ו'הפסקת אש', ו'למשוך' את הזמן עד שיגדלו הילדים. אך לא מצאנו בדבריהם גילוי על רצון אמיתי לשלום בית.

כפי שציינתי לעיל, קשה עד מאד להגדיר זאת כמקרה קלאסי לחזרה לשלום בית, ויותר נראה, כי הצדדים בתוך תוכם, בחרו להישאר במסלול הגירושין, אך לקחת פסק זמן של השהיית המצב ותופי המלחמה כשכל רצונם היה לדבריהם למען הילדים.

יש לציין, כי האיש בטענותיו הצביע על סתירה בדברי האישה מה גרם לכך שלמרות הסכם הגירושין שנכרת ביניהם, הם לא באו להתגרש. בהתחלה טענה האישה שהיה זה בגלל שלאיש לא היה לאן ללכת. בית הדין שאל מה דברו ביניהם, והיא השיבה שלא דיברו: "לא שאלתי כי ידעתי שזה ההסכם שלי וכשהוא ירצה להתגרש יש לי הסכם".

מאידך, בהמשך אותו דיון אמרה האישה שלא באה להתגרש, כיון שהבעל לא רצה לבוא: "שאלתי אותו אם הולכים, הוא אמר 'לא הולכים', למה אני יבוא". שאל בית הדין: "את שומעת למה שהוא אומר?" והאישה השיבה: "כן". סיכם ב"כ האיש: 'מדובר באישה שמשקרת במצח נחושה לבית הדין, באשר לשאלה הפשוטה, מדוע לא באה וקיימה אחר ההסכם לשיטתה'.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

כבר עתה יוער, כי דבריו של ב"כ האיש אינם ברורים דיים. היכן ה"שקר" הגדול עליו הוא מדבר?? לפי שני ההסברים האיש לא רצה ללכת לטענת האישה, או "סתם לא רצה ללכת" או בגלל שלא היה לו לאן ללכת. כך או כך האישה הסכימה להשלים עם המצב ולזרום עם אי הסכמת האיש לבוא לבית הדין לסידור גט, ולהמתין, ביודעה שההסכם שנחתם ואושר בבית הדין שמור לה.

התרשמות בית הדין

לאור הדברים האמורים, בית הדין התרשם, כי לא היה כל רצון אמיתי וכן לחזרה לשלום בית, ולא מצאנו מדברי הבעל הוכחה כלשהי על קיומו של רצון שכזה באיזשהו שלב, בו בזמן שבשפת המעשים בשטח, שני הצדדים תמימי דעים כי בפועל לא היה כאן חזרה לשלום בית אמיתי כבר מהרגע הראשון - בשונה מכל מקרה שהצדדים מנסים באמת לחזור לשלו"ב, אלא שהדבר לא צולח לבסוף.

חידוד הבנה זו - שלא ראינו אצל מי מהצדדים רצון אמיתי לשנות אפילו במשהו בכל הקשור לקשר הרגשי ביניהם - עולה גם בהמשך הפרוטוקול הנזכר, שורות 60-72 כדלהלן:

בית הדין: ב-2014 פתחת תיק אישור הסכם גירושין ולא' זה קבעו לכם מועד לסידור גם ולא באתם.

הבעל: היא אמרה לי בוא ננסה.

בית הדין: אני לא מבין, אתה אומר שהיא לא רצתה לא הלכה לטבול, אחריי שחזרתם ב-2014 השתנה משהו לטובה?

הבעל: היה ניסיון לנהל את הבית.

בית הדין: ניסית משהו מה ניסית?

הבעל: לא, ישנו גם פחות טוב.

בית הדין: מה זה ניסיון לשלום בית? אז אותו מצב של נתק המשיך עד לרגע זה?

הבעל: כן, היא ניסתה לשכנע לא ללכת.

בית הדין: אותו הליך של 2014 הוא ממשיך עכשיו, לא עשיתם כלום לשנות את זה.

הבעל: היו ניסיונות גישור.

בית הדין: אז למה לא הצלחתם?

הבעל: הייתי מטופל ניסנו לדבר לא הלך.

כפי שהוזכר כבר, משום מה הרושם שנוצר בפנינו, כי גם האיש לא רצה בכל מאוודו להשיב את האהבה חזרה למסלולה, ובוודאי שלא הפך את העולם לשם כך. פשוט חיו זה לצד זה בבחינת שנינו ביחד וכל אחד לחוד, בחזרים נפרדים, ללא אהבה, ללא כימיה, ואפילו

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ללא ניסיון אמיתי של פעולה זו או אחרת, אחת ויחידה, שיש בה כדי להראות על רצון כן ואמיתי לשנות את המצב ולשאוף לשלום בית אמיתי וכן.

מה גם שכפי העולה מדברי הצדדים בעצמם, כבר שנים רבות עוד קודם לכן - כבר משנת 2008 - הצדדים לא קיימו יחסי אישות, והמצב ביניהם היה בכי רע כבר מתחילת הדרך, וכפי שתיארה האישה בפנינו בהמשכו של הדיון הנזכר, שורות 86-76 לפרוטוקול הדיון:

'האישה: הכל הפוך החתונה הזו לא הייתה מתוך אהבה משנת 97' אני זוכר שקיבלתי ממנו פנס בעין, הייתי בפחד ממנו עד שיצאת מהבית קיללת אותי, הייתי שומעת אותך עד שתלך לתפילה לא נחתי רגע לא היה לי מנוחה. כל החיים האלה יש לו סוג של רודפים אותו, אני תמיד אמרתי שאם זה יבוא שיבוא מיוזמתו, אמרתי לו בוא ננסה שלום בית, כלום לא הלך, רציתי בכל זאת כי צריך טיפול ולמשך כל הזמן הוא אמר לי, תמיד הייתי סוגרת את הדלת שלי שלא ישמעו את הקללות שהילדים במתח ולחצים, אני לא מוכנה לזה לעולם לא גירשתי אותו.

בית הדין: למה לא הלכת למקווה?

האישה: הייתי הולכת, היו תקופות חצי שנה שנה והייתי נפגעת מזה הוא היה אומר לי אני לא יכול יש לי בעיה, הייתי הולכת אפילו בשבילי וזה לפני 2014 מהלידה האחרונה, זו הייתה הפעם האחרונה, הייתי הולכת למקווה ולא היה כלום, א' סיפר לי שהוא נדבק באיידס, הוא לא רצה להתקרב וזה לטובה!

אין זה אומר שהאיש התנגד לשלום בית, ייתכן אולי מצידו שהייתה מחשבה אי שם בליבו שאולי עוד ישובו היחסים לתקנם, ככה סתם, אך הוא הודה בפנינו כי לא רק שלא היו יחסי אישות ביניהם כלל, אלא אף דרו בחזרים נפרדים, כשהוא התבטא ברורות: 'הכל היה שם למען הילדים'.

יתירה מזו נאמר, כי לא רק שלא נעשו פעולות לקרב בין הצדדים או הליכה משותפת לייעוץ ו/או אבחון מקצועי, אלא שני הצדדים מחליטים להמשיך ו'לזרום' עם המצב, כאשר מידי פעם הדברים הגיעו לכדי אלימות של ממש, וכפי שעולה בהמשך הפרוטוקול שורות 89-94 כדלהלן:

'בית הדין: איך זה שאת לא תבעת גירושין עד היום?

האישה: אני לא יודעת היה אלימות פיזית ומילולית, המילולית הייתה יותר קשה, רציתי שהוא יצא מרצונו, רציתי שזה יבוא ממנו כי הייתי בפחד ממנו. ברגע שהוא יצא מהבית התחלתי לחיות, הייתי סוגרת למעלה את הו שאף אחד לא יכנס.

ב"כ הבעל: אני רוצה לחדד את הנקודה שהאיש גורש מהבית וגם במשך התקופה הזו האישה איימה עליו במשטרות, זה מה שגרם באוגוסט 2018 לעזוב את הבית!..

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

כמו"כ בהמשך הדברים שם, שורות 105-100 לפרוטוקול הדיון:

'אומרת האישה שהיא הייתה בכזה פחד כל החיים שהיא אפילו לא הלכה לישון בפחד שלא יכה אותה, אני מפנה את בית הדין לנספח ח' שהוא הורשע על פיו, הוא טען שלא היה לו ייצוג משפטי, אני מפנה אותו לנסח ח' בכתב ההגנה שלי שמגובה בעדים שראו את זה [...] "היום אני מסיים אותך" "תקף הנאשם את המתלוננת שהיא ישנה והמתלוננת התעוררה בצעקה" העדים הם השכנים. הוא הורשע והודה, והוא בא ומספר שהיא הכתה אותו, הוא הודה והורשע, זה היה ב-8.10.17 אני שוב אמרתי את זה מאידס נדבקים ב-2 מצבים או ביחסי אישות עם בני אותו המין או דרך מחטים וכו'".

יצויין בזאת כי גם בדיון ביום 17.02.22 הצדדים חזרו על אותם טענות, כאשר אין ויכוח כי כבר משנת 2007 לא היו ביניהם יחסי אישות, ולדברי האישה היא חיה לצדו בפחד תמידי כדבריה (שורות 86-83):

'האישה: הייתי חיה בחדר שלי הוא בסלון שלא יפתיע אותי בבהלה, יש לו התקפי זעם, הוא אלים, רציתי להביא את התיק יומיים אחרי עם התינוק עם המשטרה, לא משנה, כתב אישום, אחר כך הוא היה מקלל אותי כל הזמן, היה לחץ בבית, מתח בבית, עשיתי כאילו אני אומרת כן מה שהוא רוצה מחשש. היום שאני קצת בחוץ והוא בחוץ יש לי קצת את האומץ'.

התרשמות בית הדין – מסקנא

אם נסכם את הדברים, הרי שהרושם שעולה בפנינו הוא, שהצדדים היו כל העת רחוקים כרחוק מזרח ממערב מלחיות יחדיו על מי מנוחות, ולא היה כל רצון אמיתי וכנה של מי מהם לחזור או לנסות באמת שלום בית.

סביר להניח, שאף חזרתם בשנת 2014 לדור תחת קורת גג אחת - מניעים זרים לה, אולי לתועלת הילדים וכדו' כפי שנטען בפנינו אף ע"י הבעל, אך בודאי שלא משיקולי ניסיון אמיתי להשבת חיי נישואין תקינים ביניהם. לשם כך, הם לא הלכו לייעוץ, לא ישנו בחדר אחד, ובוודאי שלא קיימו יחסי אישות שנים רבות.

אפילו לדבר כמו שני חברי חדר בפנימייה הם לא יכלו, וכפי שעולה מפרוטוקול הדיון מיום 09.05.22 שורות 99-89:

בית הדין: הייתה תקשורת ביניכם, מה דיברתם?

האישה: אין תקשורת הוא לא דיבר אותי.

בית הדין: משנת 2014 אתם לא מדברים?

האישה: הוא לא מדבר איתי.

בית הדין: יצאתם פעם לחופש?

האישה: לא, לא, אין דבר כזה.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

בית הדין: מסעדות?

האישה: לא, היה אומר לי תצאי עם אחותך.

בית הדין: לא שאלת אותו מה קורה עם ההסכם שלנו יש הסכם גירושין.

האישה: לא שאלתי כי ידעתי שזה ההסכם שלי וכשהוא ירצה להתגרש יש לי הסכם.

בית הדין: בשנת 2014 ניסיון גישור חדש.

הבעל לא הכחיש זאת. גם בחקירתו בדיון השלישי ביום 09.05.23 הבעל אישר את הדברים, וחוזן מלחזור מספר פעמים על המילים 'חזרנו לשלום בית' התרשמנו כי לא היה לבעל להצביע על איזשהו שינוי או ניסיון לשינוי זה או אחר במצב העגום ששרר בין הצדדים עוד משנת 2007, וכפי שעולה משורות 60-76 לפרוטוקול הדיון.

עם זאת, על אף שתיארנו את המקרה מכל צדדיו, עדיין ייתכן שבענינו של האיש, יש לראות זאת כשלום בית ולבטל את ההסכם הגירושין, כיון שבכל זאת הם חזרו לקורת גג אחת.

גם מבחינת האישה, הרי בפועל אף היא הסכימה למהלך לחזור לדור יחדיו. לכן, על אף התיאורים הרבים המראים את המצב העגום ששרר ביניהם - הרחוק כרחוק מזרח ממערב ממצב של שלום בית - עם זאת, שמא יש לראות את גרירת רגליה בעניין תביעת גירושין, כמחילה וכהסכמה לכך שההסכם איננו עומד למימוש, למרות שבהחלט יש מקום סביר להניח, שאדרבה, ידעה האישה כי אין לה בשביל מה למהר, כי יש לה הסכם חתום ומאושר, המונח לה בעת הצורך כשיבואו להתגרש בפועל.

אשר על כן אנו מגיעים למסקנה, כי בשאלה זו האם יש להגדיר מקרה דנן כתיק שהצדדים החליטו לחזור לשלום בית בטרם מסירת הגט - לאחר שקלול מכלול הצדדים והנתונים שהעלו בפנינו הצדדים **בעניין טענה זו - נראה שיש לצדד לעמדת האישה**, ואין לראות מקרה דנן כמקרה קלאסי שטרם סידור הגט תפסו הצדדים את עצמם והחליטו לחזור לשלום בית, ובזה שמו קץ כביכול להסכם הגירושין שנכרת ביניהם, וכפי שיתבאר בשלב המסקנות להלן.

ג. האם לחייבם בגט עקב קבלתם בקניין, ובכך יינתן תוקף להסכם שאושר - דין קניין דברים.

העלנו עד כה, כי כל עוד אין מי מהצדדים מעוניין לשוב לשלום בית, ושניהם רצו ורוצים בגירושין, אלא שמי מהם חוזר בו מההסכמות ורוצה לשפר את מצבו הפיננסי, שאין לאפשר זאת כלל, אלא אם כן הייתה חזרה אמיתית וכנה לשלום בית, תוך כדי עזיבת מסלול הגירושין וחבירה למסלול שלום הבית.

הסקנו גם, שבמקרה דנן, קשה עד מאד להגדיר את נתוני השטח שהייתה כאן חזרה ממש לשלום בית ושיש להורות על בטלות ההסכם הגירושין שנכרת בין הצדדים, מכוח חזרתם לשלום בית, או מחמת רצונו הכנה של האיש לשוב לשלום בית. עם זאת, כאמור קצת קשה

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

להתעלם מן העובדה שבפועל חזרו הצדדים לדור תחת קורת גג אחת, אם כי אף לגרסת הבעל, לא קיימו הצדדים ביניהם יחסי אישות מאז, ואוי לנו אם נגדיר מצב זה כחזרה לשלום בית.

אולם, ייתכן וישנה דרך נוספת למציאת פתרון והכרעה בנידון דנן, אם נכריע בשאלה אחרת הניצבת אף היא לפתחנו.

דהיינו, אף אם נניח לרגע קט את הנידון ההלכתי הנזכר, עדיין יש מקום לדון בשאלה נוספת, שאם נכריע בה, ייתכן שנייתר את הדין בשאלות הנזכרות בסעיף ב'.

הנה, מאחר והצדדים ערכו ביניהם הסכם וקבלו בקניין את האמור בו ואף אושר בבית הדין, אם כן שמא יש להורות להם להתגרש עקב התחייבותם בקניין, וממילא יכנס ההסכם לתוקפו בעת הגירושין.

הלשון המופיעה בחוזה

ראשית יש להבהיר, כי יש להתבונן תחילה בלשון הכתובה בהסכם, שהרי היא הקובעת את תוכן ומהות הדברים עליהם סיכמו הצדדים בעת חתימתם על ההסכם.

יש הבדל ברור בין כשכתוב בהסכם רק 'הואיל והצדדים החליטו להתגרש', או 'הצדדים מתגרשים כהסכמתם' שזוהי רק הצהרת כוונות גרידא, ולא יעזור שום קניין בזה שנאמר שהם חייבים להתגרש, וברור שמי מהם יכול לחזור בו מהחלטתו.

לעומת זאת, בגוונא שנכתב בהסכם 'הצדדים מתחייבים להתגרש ולחלק את כל המשותף ביניהם כאמור בהסכם זה', וקבלו זאת עליהם בקניין, שמא יש לדון בזה האם הקניין מחייבם להתגרש וההסכם אכן יכנס לתוקפו עם סידור הגט.

ההסכם איננו מחייבם להתגרש

והנה זה פשוט וברור כי אין בכוח הסכם הגירושין, יהיה אשר יהיה, הכוח והיכולת לבית הדין לחייב את הצדדים להתגרש ובכך להפעיל בעצם את חלות ההסכם, שהרי כבר שנינו שיש לחוש בזה לגט מעושה שלא כדין וכדאיאתא בשו"ע אבה"ז סימן קל"ד סעיף ד' בעניין אם נשבע הבעל לתת גט, שיש צורך להתיר לו את השבועה.

משכך, הוא הדין אם נעשה הדבר בקניין, פשוט וברור כי אין לכך כל תוקף הלכתי לחייב אותם להתגרש שהרי זהו קניין דברים, מאחר שאין כאן יותר מאשר התחייבות לעשות פעולה כלשהי, וכדשנינו בגמרא בבבא בתרא דף ג' בעניין שותפים שקבלו על עצמם בקניין לחלוק, 'וכי קנו מידם מאי הוי, קניין דברים בעלמא הוא', וכפי שפסק הרמב"ם בהלכות מכירה בפרק ה' הלכה י"ד, וכן פסק בשו"ע לדינא בחו"מ סימן ר"ג סעיף א', וז"ל:

"וכן דבר שאין בו ממש אין קניין מועיל בו, כגון שקנו ממנו שילך עם פלוני למקום פלוני, או שיחלקו חצר שביניהם (ועיין לעיל סי' קנ"ז סעיף ב') וכיוצא באלו, שהם קניין דברים ואין לו על מה לחול". עכ"ל.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ויעויין עוד בדברי התרומת הדשן (חלק ב' סי' קע"ג¹⁸) שדן בבני זוג שקיבלו על עצמם בקניין סודר שיתגרשו לאחר זמן, והביא בשם ההגהות אושרי במסכת נדרים דהוי קניין דברים בעלמא. הובאו דבריו בבית יוסף בחו"מ סי' קצ"ה אות כ"ג, עיי"ש, ופסק כן ברמ"א באבה"ע סי' קל"ד סעיף ה'. וכן בבית שמואל שם בס"ק ז' הסיק כן¹⁹, וכן מובא גם בש"ך ביורה דעה סי' רנ"ח ס"ק כ"ב שלא מהני קניין לגרש.

נידון זה אף עלה בבית הדין הגדול בהרכבו של מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל (בפד"ר חלק ח' עמ' 3) בערעורה של אישה על פסק דין בבית הדין האזורי בת"א²⁰ שניתן ממש במקרה של התרומת הדשן, והסיקו שם לדינא דהוי קניין דברים בעלמא, וכפי שבהמשך דבריהם ביארו שם דהוי קניין דברים וכדברי העין יצחק (סי' ד' ענף ה') עיי"ש.

ויעויין עוד בפד"ר כרך א' (עמ' 257 בפסק דין של בית הדין האזורי בת"א בהרכבו של אב"ד ת"א הרב שמואל ברוך ורנר זצ"ל), שעוסק אף הוא בכה"ג שהאישה התחייבה לבעל טרם הנישואין כי הם יתגרשו מיד לאחר מספר חדשים²¹, ודן שם באריכות בזה, ובסוף דבריו העלה, שאף אם היה קניין בהתחייבותה זו, לא היה מועיל כלל דהוי קניין דברים, וכפסיקת התרומת הדשן הנזכר.

גם בשו"ת אמרי יושר (חלק א' סימן ו') להגאון רבי מאיר אריק זצ"ל, דן שם בהסכם שנכרת בין חתן וכלה טרם נישואיהם, שאם האישה תחפוץ להתגרש לאחר הנישואין, יהיה הבעל מחוייב לעשות כן ולגרשה לאלתר, וכן יתן לה אלף מאתיים רובל כסף, ואם הוא יסרב ולא יתן לה גט, הוא מחוייב לתת לה מידי שבוע ששה רובל כסף למזונותיה. וכתב שם האמרי יושר שאף אם נעשתה התחייבות זו בקניין - אין בזה ממש דהוי קניין דברים, וז"ל שם:

"נראה פשוט דאף אם נעשה דבר זה בקניין לגרש, הו"ל קניין דברים ואינן כלום. וגם לשון חיוב לא שייך בזה, כיון שאין בזה עניין שיעבוד נכסי כלל, וכדמוכח מדברי הסמ"ע רמ"ג, יט...הרי דגם התחייבות אינו מועיל בזה...והדבר פשוט לענ"ד שמאחר שאין חיוב עליו לגרש, אין החיוב לתת לה הסך שנים עשר מאות"

¹⁸ דבריו יצוטטו להלן.

¹⁹ יעויין להלן שיש לדון בדברי הרמ"א שלכאו' אינם עולים בקנה אחד עם דברי התרומת הדשן שהביא הרמ"א בעצמו, וכפי שהעיר כבר הבית שמואל שם בס"ק ז'.

²⁰ פסק דין זה של בית הדין בת"א נמצא בפד"ר כרך ז' עמוד 353-384 עיי"ש. שם מדובר היה בהסכם שנכרת בין הצדדים קודם הנישואין, לשם גירושין לאחר נישואיהם.

²¹ מדובר היה שהתובע והנתבע בהיותם רווקים קיימו יחסי אישות ונכנסה להריון ממנו, וסיכמו ביניהם להינשא זה לזה באופן פורמלי בלבד, על מנת לתת שם וזהות לעובר שיוולד. לאחר שנולד העובר סירבה האישה להתגרש ותבעה אותו על מזונות אישה והילד, והוא תובע לגרשה לאלתר כפי שהתחייבה לו בכתב, או לחילופין שייפסק, כי עקב סירובה להתגרש היא מפירה את התחייבותה שהייתה תנאי לקידושין, ויש לפסוק כי הקידושין בטלים מאליהם ללא צורך בגט כלל.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

דעת האמרי יושר, שאף אם נעשה הדבר בקניין בצורה של התחייבות, אין לכך תוקף כלל.

ויעויין בשו"ת הרא"ש (כלל ק"ב סי' י') שמדבריו²² עולה שאף מחמת 'מחוסר אמנה' לית לן בה בנידוננו, וביאר את דבריו וז"ל:

"ואפילו מחוסרי אמנה אין כאן, דאפילו למד"א דברים יש בהם משום מחוסרי אמנה, ה"מ בדבר שישנו בעולם ודבר שיש בו ממש, שאילו הקנה לו היה קונה בקניין גמור וכו', אבל בדבר דלא שייך ביה קניין, אין בו משום מחוסרי אמנה". עכ"ל.

שיטת הברכת שלמה על פי שו"ת קול אריה

והנה חזיתי בשו"ת ברכת שלמה להגאון רבי שלמה טנא זצ"ל אב"ד תל אביב²³ בס"י כ"א, שדן בבני זוג שחיו חיי אישות ללא נישואין ומעלו מעל בנישואין המקודשים בישראל, והיא נכנסה להריון, והאישה החליטה לנסות ולחפות על העובר שיוולד, ולהינשא זה לזה רק לשם כך, כאשר מנוי וגמור עמהם בלא שום פקפוק להתגרש תיכף ומיד לאחר ג' חודשים מהנישואין. האיש נעתר לבקשתה לא לפני ששכר עו"ד ועשה הסכם ברור בו האישה קיבלה על עצמה להתגרש מיידית, וכי היא מוותרת על כל חיוב זה או אחר מחמת הנישואין, ואף הודגש בהסכם כי הצדדים תמימי דעים כי הם לא יוכלו לחיות כבעל ואישה, וכל מטרתם כאמור היא אך ורק למען שמו ועתיזו של הילד שיוולד. לביטחון למילוי ההתחייבות להתגרש, הפקידה האישה בידי העו"ד שטר ביטחון בסך עשרת אלפים ל"י. כשהגיע העת האמורה הגישו שניהם לבית הדין בקשה משותפת לגירושין, וביום שנקבע לסידור הגט - הפכה האישה את עורה, דרשה שלום בית וסירבה לגירושין²⁴. היא הודיעה שהיא מוכנה להיעתר לדרישתו לגירושין אם וכאשר יאות אבי הילד לשלם לה עשרים וחמש אלף ל"י למזונות הקטין בעתיד.

בתחילה דן שם האם יש תוקף להסכם שכזה לחייב את האישה בקבלת גט ללא שתוכל לסרב לכך. לכאורה יש כאן אומדנא ברורה שאך ורק על מנת כן הוא הסכים לנישואין, וכמו"כ לשון ההסכם הייתה ברורה מאד וחד משמעית, ושני הצדדים גם יחד הצהירו ברורות על כך והייתה התחייבות הדדית והפקדת הערבות הכספית כאמור.

הברכת שלמה מבהיר בס"ק ב', כי אין לקשור מקרה זה לסוגיה של קידושין על תנאי, כי ההסכם נערך ביניהם באופן של התחייבות ולא באופן של תנאי בקידושין לפי משפטי

²² הרא"ש עוסק בתשובתו בעניין אדם שנדר לחברו שהוא ימול את בנו, ואשת החבר הייתה בהריון, ודן שם האם מהני בזה הנדר לחייבו על אף שהעובר הוי דבר שלא בא לעולם לגמרי, ומסיק הרא"ש שעובר נחשב דבר שלא בא לעולם כלל ולא מהני בזה קניין כלל, שאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם אפי' הוכר עוברה, וכן פסק ר"ח ז"ל. ואח"כ מתייחס בתשובתו האם יש כאן משום 'מחוסר אמנה'.

²³ לפנים היה רב העיר באר שבע, כיהן כאב"ד תל אביב.

²⁴ היא העלתה שם מספר טענות ספציפיות שאינם קשורות לנידוננו, עיי"ש.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

התנאים, וכי לא מוזכר בהסכם מילה אחת של תנאי ועל מנת וכדו'. הנידון הוא עד כמה יש משקל להתחייבותה של האישה לקבל את הגט ללא עוררין, והוא מביא את פסק הדין המובא בפד"ר כרך א עמוד רנ"ט שהובא לעיל, אשר הסיקו לדינא²⁵ שהתחייבות שכזו אין לה תוקף כלל שזהו קניין דברים.

מנגד, בהמשך דבריו בס"ק ד' (עמ' קס"ה), הביא את דברי שו"ת קול אריה באהע"ז סי' פ"ה, שדן בבני זוג שהיו נשואים עשרים ושלוש שנה ללא ילדים והבעל רצה לגרש את אשתו והיא סירבה. הם הלכו לבעל ה'דברי חיים' מצאנז זי"ע, והאדמו"ר זצ"ל החתים את בני הזוג, שאם עד שנה ומחצה לא יזכו להיבנות, מחויבת האישה לקבל את גיטה. לאחר שחלף הזמן והם לא זכו לזרע של קיימא והאישה הרחיקה נדוד והותירה את בעלה בעגינותו, ביקש הבעל להתיר לו לגרשה בעל כורחה או לשאת אישה על אשתו. בתוך דבריו כתב שם, דכיון שיכול לחייב את עצמו בעדים או בשטר בדבר שהוא איננו חייב בו עקרונית, וכדאיתא בחו"מ סי' מ', משכך, אף אם נימא שכשקיבל על עצמו בקניין להתגרש לא חל הקניין, משום שהוא קניין דברים, אך מכל מקום לעצם החיוב - פשיטא דמהני, ועל כן יש עליה חיוב לקבל את הגט. אמנם אם בפועל היא איננה רוצה לקבל את הגט, אין הבעל יכול לגרשה בעל כורחה.

יעויין שם בדבריו של הברכת שלמה שביאר את הקול אריה עפ"י דברי הבית שמואל באהע"ז סי' קט"ו ס"ק ז', במה שכתב בגוונא שהאישה נשבעה על איזה דבר רע שעשתה, שאם תעשהו פעם נוספת היא תהיה מחויבת לקבל גט מבעלה, והיא לא תסרב, דנראה שהשבועה חלה (ולא אמרינן שלא תחול כלל על האישה מאחר והיא מנועה מלהתגרש נגד רצונה מחמת תקנת חרם דרבינו גרשם), כיון שחרם דרבינו גרשום הוא לטובת האישה וזכותה למחול על כך, ומכל שכן בזמן הזה, דישנם הסוברים שכבר כלה זמן החרם, ולכן חלה עליה השבועה. ומשכך, כיון שעברה על השבועה, נמצא שהיא נקראת "עוברת על דת" ולכן יכול לגרשה בעל כורחה.

לפיכך ה"ה התם בנידון הברכת שלמה, שהתחייבותה של האישה שלא להתנגד לקבלת הגט מועילה (אע"ג שהיה מקום לומר שלא תועיל התחייבותה בזה כלל, שהרי התחייבותה זו מהווה לכאורה כפייה של ממש לקבלת גיטה), שהרי בחתימתה על הסכמה זו, היא בעצם מחלה על זכותה בהתאם לחרם דרבינו גרשום שלא לגרשה בעל כורחה, והרי היא רשאית לעשות כן כדברי הבית שמואל הנזכר לגבי שבועה, ולכן לא הוי קניין דברים גרידא של פעולה זו או אחרת, אלא יש כאן בעצם חלות מחילה של ממש על זכויותיה, ומהני בזה הקניין לחייבה לעמוד במה שהתחייבה בשטר שהיא לא תסרב לקבלת הגט - בדיוק כפי שפסק הבית שמואל הנזכר לגבי שבועתה של האישה שחלה.

²⁵ עיין לעיל הערה 3 בגוף המקרה. מסקנתם כפי שהעלו שם בסעיף ד ס"ק 1-2, בזה הלשון: "אין לחייב את האישה לקבל את גיטה על יסוד התחייבותה, כשהתחייבות לא נעשתה בקניין גמור. ואף אם היו עושים קניין בהתחייבות זו של האישה להתגרש, לא חל הקניין, כי אינו אלא קניין דברים בעלמא". עכ"ל.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

עם זאת, ועל אף שהאישה מצד עצמה מחויבת להלכת לעמוד בהתחייבותה זו, הבעל מצדו איננו יכול לגרשה בעל כורחה - אם היא בחרה שלא למלא את התחייבותה בהתאם להלכה, והיא מתנגדת לקבלת הגט - זאת משום שכלפיו ברור שנותר האיסור מחמת חדר"ג שלא לגרשה בעל כורחה.

נפק"מ לדינא

מחדש הקול אריה במסקנתו בנידונו, שלאור חיובה ההלכתי של האישה לעמוד בהתחייבותה בשטר הנחתם על ידה ולהתגרש ברצון, א"כ הבעל שכאמור איננו יכול לגרשה בעל כורחה מבחינתו - שהרי על אף התחייבותה כאמור להסכים לקבל את הגט, מכל מקום אין התחייבותה זו מורידה ממנו את איסור חדר"ג שחל עליו שלא לגרשה בעל כורחה - רשאי הוא מכל מקום למנוע הימנה שאר כסות ועונה, שהרי יש כאן חיוב בגט כלפי האישה 'שהיא חייבת ליצור אצלה הרצון לקבל גט' והיא מסרבת, ומשכך אין כל מניעה להתיר לו לישא אישה נוספת על אשתו וכסברת הרא"ש בתשובותיו בעניין אישה נכפית שאין לכופה לקבל גט, שניתן למנוע הימנה שאר כסות ועונה, וממילא יש להתיר לו לישא אישה נוספת, וכדברי השואל ומשיב (חלק א' סי' קע"ז) שאם הבעל פטור מחיוב שאר כסות ועונה לאשתו, לית בזה משום חדר"ג שלא לישא אישה אחרת, ואכמ"ל.

לאור דברי הקול אריה, מסיק הברכת שלמה בנידונו הוא, גם כן הכי, שהתחייבותה של האישה בכתב ובקניין להתגרש מיד לאחר ג' חדשים, תופסת על פי ההלכה, ואם תגיע לבית דין יפסקו לה שהיא חייבת לקבל את גיטה, וממילא לא הוי קניין דברים גרידא, שהרי יש כאן התחייבות של ממש כלפי השני, בזה שהיא מחלה לו מפורשות על כל חיובי מהנישואין כלפיה - לרבות חיוב מזונות הקטין שנולד להם - ומאחר והתחייבותה כלפיו הייתה לא רק בעניין קבלת גטה ברצון, אלא גם התחייבה לפוטרו מכל החיובים הנלווים לנישואין כאמור, ועל פי דין התחייבותה זו תפסה, והוא פטור מחיובי כלפיה על אף שנשא אותה לאישה, הרי שחלה עליה התחייבות זו מתוקף מחילתה, והיא מצד עצמה חייבת לקבל גיטה מרצונה, והוא נפטר לאלתר מכלל החיובים שנוצרו עם תחולת הנישואין. מעתה יש להסיק, שלא חל עליו חרם דרבנו גרשום והוא יהיה רשאי לישא אישה אחרת, כדברי הרא"ש בתשובה הנזכרת גבי אישה נכפית.

בסוף תשובתו, מציין הברכת שלמה שהאישה ערערה לבית הדין הגדול עקב פסק זה, ואף הם הגיעו לאותה מסקנא שעל האישה לקבל גט מבעלה או שיתירו לו לישא אישה שניה, ודחו את הערעור, כשהם מציינים שיסוד דברי הקול אריה מקורם מדברי שו"ת מהר"ם פדואה בסימן י"ד עיי"ש²⁶.

אם נסכם את הדברים, מדבריו של הקול אריה עולה, כי הוא סובר שבגוונא שקיבלה האישה בקניין להתגרש, הקניין על התחייבות זו כן חל, ולא הוי קניין דברים גרידא.

²⁶ עיי"ש שדנו בזה האם יש לחלק בין הדבקים ותשובתו של הברכת שלמה, ואכמ"ל.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

תמיהה וביאור בדברי הקול אריה

ובאמת שיש לעיין בדברים ובטעמים, מדוע לא יהיה באמת קניין דברים ולא תועיל התחייבות זו כלל, וכמו שמצינו בדברי התרומת הדשן שהביאו הרמ"א להלכה, וכפי שהבאנו מהאמרי יושר ומגדולי הפוסקים בני זמנינו.

ובברכת שלמה שם הביא את דברי הסמ"ע בחו"מ סי' רמ"ג סעיף י' על דברי מרן השו"ע שם, ממנו עולה נמי שכל עוד שאין התחייבות ממונית של ממש ושיעבוד נכסים, הוי קניין דברים. מדובר שם באדם שקיבל על עצמו בקניין לכתוב שטר מתנה לפלוני ושלא יוכל למחות על כך, שפסק השו"ע 'קניין דברים הוא ויכול לחזור'.

וביאר שם הסמ"ע בס"ק יט, וז"ל:

"ואין קניין חל עליו, שאין כאן שיעבוד נכסים שיחול עליהם הקניין, דבשטר מתנה אין משעבד נכסיו. ואפילו המקנה לחברו שיכתוב שטר על מכו, נמי קניין דברים הוא [...] הילכך אין תקנה שלא יוכל לחזור בו, עד שיבוא השטר ליד מקבל המתנה". עכ"ל.

במילותיו - 'שאינ תקנה אחרת למנוע את היכולת לחזור בו אלא א"כ מסר את השטר לידי המקבל' - מדגיש לנו הסמ"ע, שאין כל אפשרות נוספת למנוע מהמתחייב לחזור בו מהבטחתו זו ליתן את המתנה לפלוני, ושגם אם הקניין היה נעשה בצורה של התחייבות מלאה, נמי לא מהני מאחר וזה נחשב לקניין דברים ולא חלה התחייבות זו כלל ולכן יכול לחזור בו.

בהמשך הדברים, הביא הברכת שלמה את דברי היד רמ"ה בסוגיה בבבא בתרא דף ג', שאף הוא כתב כן להדיא, שאף כשעשו קניין עם התחייבות ברורה על גופו, אף על פי כן הוי קניין דברים, כל עוד אין כאן שיעבוד נכסים כאמור.

לאחר מכן מביא את דברי הש"ך בחו"מ סימן ס"ו על מה שפסק שם השו"ע בהלכות הלואה סעיף מ', שעל אף שאין דין שומרים בשטרות, מ"מ אם קנו מידו שיתחייב כדין השומרים חייב, כתב שם הש"ך לדינא בס"ק קכ"ח בשם הבית יוסף, שיש לחלק בין שומר שכר שיש עליו חיוב תשלומים לבין שומר חנם, שכיון שבשומר חנם שעשה קניין לקבל עליו שמירה על השטרות, אין בזה חיוב ממון אלא רק לגבי חיוב שבועה גרידא ולא לתשלומים, על כן בכה"ג הוי קניין דברים גרידא ולא מהני²⁷. ועיין עוד בש"ך שם בס"ק

²⁷ יש לציין שהדרכי משה פליג עליה בזה, וסובר שאף בשומר חנם כיון שיכול להתחייב או שישלם או שיישבע ויפטר, א"כ נמצא שיש בהתחייבות זו גם חיוב תשלומים ולכן לא הוי קניין דברים, ואף הסמ"ע הסיק כן כהדרכי משה ודלא כהבית יוסף. אך הש"ך דוחה את הדרכ"מ כשלבדבריו הוא לא ירד לסוף דעתו של הב"י ומבאר את דבריו. ויעויין עוד בקצוה"ח שם בס"ק מ"ז שאף הוא כתב על דברי הש"ך 'ודבריו נכונים'. לתועלת המעיין אצטט את לשון הש"ך שם:

"כתב ב"י (מחודש ל"ו) וז"ל, ונ"ל דלא קאי אלא אשומר שכר ומשתעבד ע"י קניין להתחייב בתשלומין, אבל לשומר חנם האיך ישתעבד לישבע ע"י קניין, ובש"ס (ב"מ נ"ח ע"א) נמי אשומר שכר איתמר, עכ"ל. וכתב עליו בד"מ (סעיף מ') וז"ל, ולא ידעתי מה חילוק יש בין שומר שכר לשומר חנם בדין זה, דהא אף

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

קכ"ט²⁸ במה שיישב הלכה זו לגבי שטרות, עם הא דשנינו בחו"מ סימן רצ"א שמתנה שומר חנם להיות כשואל אף בדברים בלא קניין, ואכמ"ל.

נמצאנו למדים שדבריהם עולים בקנה אחד עם דברי הפוסקים שהזכרנו לעיל, ודלא כדברי הקול אריה, ואף כשיש התחייבות של ממש כלפי השני, נמי יש להחשיב זאת כקניין דברים בעלמא - כל עוד אין חיוב ממון. א"כ דברי הקול אריה תמוהים ביותר.

מעבר לכך יש לעיין בדברים, דהנה הזכרנו לעיל את דברי השו"ע בסימן קל"ד סעיף ד' בקצרה, ונצטט דבריו כאן וז"ל:

"אם נשבע הבעל ליתן גט צריך שיתירו לו קודם שלא יהא דומה לאונס;
אך ערבות יתן, אם ירצה, שאין זה דומה לאונס".

וברמ"א שם הוסיף בשם התרומת הדשן על דברי מרן המחבר, וז"ל:

" הגה: והוא הדין אם קבל קניין לגרש (פסקי מהרא"י סימן קע"ג)".

מדברי הרמ"א עולה לכאן שהוא למד שאם הבעל קיבל על עצמו בקניין לגרש את אשתו, מועיל בזה הקניין, ולא הוי קניין דברים גרידא, ולכן הוסיף על השו"ע לדינא שהוא הדין כשקיבל על עצמו כן בקניין, **שיש להתיר ולבטל את קניינו**, וכמו שנשבע לגרש את אשתו, דאל"כ יש לחוש לגט מעושה.

הקושי הגדול בדברי הרמ"א, שהוא הביא כן מדברי התרומת הדשן, בו בזמן שהתרומת הדשן בעצמו הסיק לא כן וכדלעיל, וכפי שהעלה בדבריו שם בסימן קע"ג [בפסקים וכתבים] וז"ל שם:

"שלומך יסגא לחדא אהובי מהר"ר שמואל יצ"ו. אשר שאלתני על דבר קניין סודר שנעשה בין איש לאשתו שיעשו גירושין, וגם העמידו קנסות

השומר חנם יכול להקנות ולהתנות שישבע או ישלם, עכ"ל. וכ"כ בסמ"ע ס"ק צ' דקאי גם אשומר חנם וכ"כ בד"מ ודלא כבית יוסף, עכ"ל. ולפע"ד לא ירדו לדעת הב"י, דכונתו דודאי אם התנה השומר חנם שיתחייב לשלם, חל הקניין על התשלומין, אבל אם התנה שישבע, על מה יחול הקניין, אין זה אלא קניין דברים, וכ"כ הב"י בספרו בדק הבית (שם) ובכסף משנה (פ"ב משכירות ה"א) להדיא דאם קנו מיד השומר חנם שישבע אינו כלום דקניין דברים הוא, אבל אם קנו מיד השומר חנם להתחייב לשלם כשומר שכר או כשואל, חייב, עכ"ל. ודבריו נכונים ומוכרחים... והיינו כמו שכתבתי דגבי שבועה הוי קניין דברים וכן עיקר:

²⁸ מפאת חשיבות דברי הש"ך שם אצטט כאן את דבריו וז"ל:

(קכט) קנו מידו כו'. "ואף על גב דמתנה שומר חנם להיות כשואל אף בדברים בלא קניין, כדלקמן סימן רצ"א סעיף כ"ז. שאני התם שהוא שומר חנם, וכיון שהוא בדין השומרים יכול הוא לחייב את עצמו להיות כשואל אפילו בדברים, אבל כאן שאינו בתורת שומרים כלל, אי אפשר שיחול עליו שום חיוב אלא אם כן קנו מידו, כן העלו הרשב"א.. והר"ן.., כ"כ הנ"י פרק הזהב (ל"ב ע"ב מדפי הרי"ף) ומביאו ב"י לקמן ריש סימן ש"א, וכ"כ התוס' פרק הזהב דף נ"ח ע"א ד"ה אמר רבי יוחנן ... **ונראה הטעם**, דבסימן רצ"א מתנה להיות כשואל ושואל חייב התם, והוי כאילו אמר הריני שואל, ודומה להריני כאילו התקבלתי בנדרים כמו שנתבאר ביו"ד סוף סימן רל"ב, מה שאין כן הכא דאפילו שואל פטור, דאין כאן דין שומרים, א"כ במה יחייב את עצמו אם לא בקניין, ודוק" עכ"ל:

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

על ככה מי שיעבור שיתחייב כך וכך, והארכת הרבה בדיני אסמכתא. דע כי אינני רגיל להשיב בדיני ממונות, אמנם ברהיטא בעלמא אני משיב. ודע דאשירי כתב במסכת נדרים דסוף פרק השותפין, דכל קניין דמקני ביה לאחר זמן צ"ל בהדיא מעכשיו, ואי לאו הכי לא קנה, משום דכבר חזר סודר למריה. והיכא דמקנה סתמא ולא פירש לאחר זמן, נראה דהוי ממילא מעכשיו, דמסתמא לא הקנה מילי דכדי, הכי משמע כמדומה בתוס' ובאשירי ומרדכי פרק איזהו נשך. תו נראה לפקפק אהאי קניין סודר שהקנה הבעל לאשתו שיגרשנה, ואההיא אין שום קניין חל כלל כדאיתא במיימון להדיא פרק ה' דמכירה, דאין שום קניין נתפס על זה. א"כ י"ל דאף על הקנס אינו חל, כיון דבקניין אחד נעשה הוי כמו קנה את וחמור כדמסקא ליה פרק מי שמת ע"ש, נאם הקטן והצער שבישראל".

מסקנת התרומת הדשן, שקבלת התחייבות בקניין להתגרש לאחר מיכן, לא מהני דהוי קניין דברים, ובשל כך לא מהני גם על שאר הדברים שכן תופס עליהם קניין, דהוי 'קני את וחמור' דלא מהני. משכך, תימה גדולה על הרמ"א כיצד הגיע למסקנא הפוכה מדברי תרומת הדשן בעצמו.

וכבר עמד על תמיהה זו בבית שמואל, שם בס"ק ז', כשכתב וז"ל:

"ה"ה אם קיבל קניין, צריכים למחול לו הקניין שלא יהיה כאונס משמע הקניין חל מה שעושה על הגט ושם בפסקי מהרא"י משמע דלא חל כלל דהא כתב אם עשה קניין א' לגרש וליתן קנס כיון דאין חל הקניין על הגט אין חל על הקנס דהוי קני את וחמור. לפ"ז משמע אם קבל קניין א"צ להתיר לו כיון דאין חל מעיקרו"²⁹.. עכ"ל.

ובקהלות יעקב בסימן קל"ד הביא את קושית הבית שמואל, וכתב ליישב את דברי הרמ"א וז"ל:

"ומה שתמה ב"ש דבלא"ה לא חל הקניין, אפשר לומר דמ"מ הוי כאונס דיכול הבעל לומר לא הייתי יודע דהקניין אינו ואנוס הייתי בגירושין", עכ"ל.

לדבריו יוצא שפשוט וברור שגם הרמ"א מבין כדברי התרומת הדשן ושאר הפוסקים, שלא מהני הקניין בכה"ג שמתחייב לגרש את אשתו, דהוי קניין דברים. אלא שאף על פי כן סבור הרמ"א שיש להתיר את הקניין טרם סידור הגט, כדי שלא יוכל הבעל לטעון שהוא חשב בטעות שהקניין כן חל ושהוא חייב לגרש את אשתו, והוי כגט מוטעה.

²⁹ ועיי"ש שלאחר שהביא את הרמב"ם בהלכות מכירה שהבאנו לעיל שפסק של"מ קניין בגט, ואת דברי הסמ"ע בזה בסימן קצ"ה, הביא נפק"מ נוספת בזה, שלפ"ז אין חל הקניין שעושים על החליצה ולא מהני הק"ס שמקני' האחים תחת החופה. וא"ל הקניין שנוהגים תחת החופה קאי על הממון דאין רוצין ממון אחיהם א"כ ל"ל קניין דהא מחילה א"צ קניין":

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

אך כאמור, הבית שמואל ואף הביאור הגר"א הבינו ברמ"א אחרת, שהוא למד שהקניין כן חל ולא הוי קניין דברים, וכדעת הקול אריה.

ויעויין עוד בשו"ת דברי הגאונים (להגאון רבי חיים אריה לייב כהנא) בכלל פ"ז אות נ"ט, שהביא לגבי קניין בדבר שאין בו ממש או לגבי קניין בדבר שלילי כשמקבל על עצמו שלא לעשות דבר זה או אחר, וכגון שלא יבנה קיר בחצירו כנגד שכינו, שאע"ג שלא מהני בזה קניין, דהוי קניין דברים, אך אם הוסיף שם לשון התחייבות של ממש וקיבל על עצמו התחייבות זו בקניין, הקניין חל והתחייבות תקיפה, והביא כן בשם שו"ת מהרשד"ם בסימן ש"ע (בסופו) שהסיק כן להדיא שבהתחייבות גמורה בקניין, שמהני אפילו בהתחייבות על דרך השלילה, וקל וחומר כשהתחייבות על דרך החיוב כשמתחייבים להתגרש בהסכמה.

בהמשך דבריו מביא שם בשם שו"ת פרח מטה אהרן (להגאון רבי אהרן הכהן פרחיה) חלק א' סי' ז', שאף הוא הסיק כן, שמהני בזה הקניין שקיבל על עצמו, מאחר וזה קניין בלשון של התחייבות, והחיוב חל על הגוף של המתחייב ולא הוי קניין דברים.

עוד מצאתי כן בשו"ת הרי בשמים (חלק ד' מהדורא רביעאה סי' ק"מ) שדן במעין זה במקרה מעניין, בכלה יתומה שדודה התעסק בשידוכיה במקום האב שנפטר, והציעו לה שידוך בחור שעשה רושם טוב, אך משום מה יצא לו שם רע, ומפאת המצב העדין הוחלט לשדכם, אך בתנאי כפול שאם לאחר הנישואין תחליט האישה להתגרש, הוא ייעתר לבקשתה לאלתר תוך כדי השבת נדונייתה בתוספת אלף ומאתיים זהובים, ודן שם בתשובתו האם מהני בזה הקניין אם לאו, וז"ל שם:

"מכתבו הגיעני ע"ד עסק ד"ת שבא לפניו באברך אחד שהשתדך עם בתולה יתומה ודודה עמד מצדה במקום אב בעת ההתקשרות, ולאשר שמעו כי המשודך טבעו רע עשו בשעה שבאו במסורת הברית עמו כתב עפ"י אופן היותר מועיל בד"ת בקניין במעכשיו ובנקיטת דבר חפץ שבאם אחרי הנישואין תדרוש האישה ג"פ ממנו מחויב הוא לגרשה וליתן לה נדוניא שלה עם הוספה בסך הכל אלף ומאתיים זהובים ובאם ישמיט א"ע מלמלאות חיובו זה מחויב הוא לתת לה למזונותיה ששה ר"כ לשבוע עדי יקיים כנ"ל [...] ונשאו זא"ז בחופה ובקידושין, והיא כעת מעוברת ונתהווה קטטה ביניהם ומבקשת האישה שיגרשה וייתן לה הסכום הנ"ל, והאברך טוען שהכתב נתבטל בראשונה מחמת שלא הושלש הנדוניא של הכלה לזמן המוגבל, וגם נעשה שינוי בהכתב ע"כ אין רובץ עלי עוד החיוב הזה, גם טוען שהדוד אמר בפירוש שמוחל הכתב וחיוב הוועכסעל ומבטלו, גם אומר שהוועכסעל שנתן היה רק בתנאי שבאם הוא יגרשה מביתו, ולא נתחייב מעולם על האופן שהיא תמאן בו רק באם הוא יצער אותה, והאברך רוצה לדור עמה גם היום, והיא טוענת שהוא ציערה יותר, ומבקשת גט וסכום הממון כפי הכתב. זהו תוכן טענותיהם.

הנה מה שרוצה כ"ת לדון שאינו מועיל כלל ההתחייבות שקיבל הבעל עליו אף שכתוב בהכתב חיוב ושעבוד הגוף מפאת שהוא קניין דברים כמ"ש בסמ"ע סי' רמ"ג ס"ק י"ט, לפענ"ד זהו רק כשאין שם שום שעבוד

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

נכסי כלל, דהסמ"ע קאי התם לעניין כשקנה לכתוב שטר מתנה וכיון דבשטר מתנה אין משעבד נכסיו הו"ל קניין דברים בעלמא, אבל בנ"ד דאיכא שעבוד נכסי שהתחייב א"ע שאם תדרוש האישה גט ממנו שיגרשה ויתן לה סך אלף ומאתיים זהובים, וכל זמן שלא יגרשה יתן לה ששה ר"כ למזונותיה מדי שבת בשבתו, אף על גב דס"ל לכמה מרבנותא ז"ל דקניין אתן ל"מ מ"מ היכי שקבל החיוב על גופו מהני לכו"ע, כמבואר בב"י ח"מ סי' קצ"ה בשם הראשונים ז"ל וכ"כ בסמ"ע סי' רמ"ה סק"ב ובש"ך סי' ס"ו ס"ק קכ"ח ועב"ש אהע"ז סי' נ"א סק"י.

והרי מבואר ברמ"א אהע"ז סי' קל"ד ס"ד דאם קיבל קניין לגרש צריכין להתיר לו הקניין שלא יהא דומה לאונס, ואם קבל עליו קנסות באם לא יגרש לא מיקרי אונס, מאחר דתלה גיטו בדבר אחר ויכול ליתן הקנסות ולא לגרש, ועל הא דכתב שצריכין להתיר לו הקניין - חולק הב"ש שם סק"ז אחרי דלא חל כלל הקניין, כיון דהוי קניין דברים, אבל בהא דצריך לשלם הקנס אם לא יגרש משמע דמודה להרמ"א דאף שמביא בשם פסקי מהרא"י דכיון דעל הגט אינו חל הקניין, גם על הקנס אינו חל, דהוי כקני את וחמור, הנה בד"מ ח"מ סי' ר"ג ס"ג מביא דברי הפסקי מהרא"י הללו וחולק עליו, ופוסק דחייב לתת הקנס, דל"ד ל'קני את וחמור', דחמור לאו בר קניין הוא כלל ע"ש, וכן העלה להלכה בשו"ת נובי"ת חח"מ סי' מ"ז.

ולעניין מה שפקפק כ"ת שיש בזה דין אסמכתא [...] ומ"ש כ"ת דאיכא בנ"ד אומדנא שלא התחייב א"ע רק אם הוא יתחיל לצערה ולריב עמה אבל לא אם אינה תרגיל קטטה ותצערהו, הנה מלבד שמבואר בתוס' כתובות מ"ז: דהיכי דתלוי גם בדעת אחרת ל"מ אומדנא, והרי אפשר שהכלה לא הייתה מתרצה להתקשר עמו כי אם באופן זה שתהיה הברירה בידה להתגרש ממנו אם לא ייטב בעיניה לדור עמו בכל עניין, וע' אריכות מזה במל"מ פ"ו מה' זכ"י [...] וע"כ מחויבת האישה לשבע שטענתה אמת, אז יתחייב הבעל ליתן לה כפי הכתב שביניהם". עכ"ל.

מדברי שו"ת הרי בשמים עולה לכאורה, כי גם הוא הבין שקניין על התחייבות להתגרש לא הוי קניין דברים, על כל פנים היכא שיש בנוסף גם התחייבות כספית, ולא אמרינן בזה שכשם שהקניין לא חל על הגירושין דהוי קניין דברים, כך הוא לא חל גם על הקנס מדין 'קני את וחמור'. משמע שהוא מבין כדעת הקול אריה, שחלה ההתחייבות בקניין להתגרש, וכפשטות דברי הרמ"א כפי שהבינם הבית שמואל והביאור הגר"א.

מקור נוסף שמצאתי כן - כדעת הסוברים שהקניין חל כשמתחייב לגרש או להתגרש - הוא בדברי רבי משה פיינשטיין זצ"ל.

חוק המחייב יהודי המתגרש בערכאות שיצטרך לפוטרה בגט פיטורין

הנה חזיתי באגרות משה זצ"ל (באבהע"ז חלק ד' סי' קו), שנשאל ע"י עסקני הקהילה היהודית ביוהנסבורג, האם כדאי להשתדל בעשיית חוק בפרלמנט, שכל יהודי המגרש את אשתו, יהיה

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

חייב על פי חוק לגרשה גם בגט כשר בבית דין של ישראל. תורף השאלה, האם יש בזה משום 'גט מעושה' ע"י נכרים. וכתב שם האגרות משה וז"ל:

הנה בדבר ההשתדלות שיעשו חוק בפרלאמענט שכל מגרש אשתו כשהוא בן ברית, יהיה מחוייב לפטור את אשתו גם בגט כשר בב"ד כשר של ישראל, ודאי הוא עניין גדול מאד, ואין בזה משום עישוי ע"י נכרים, מאחר דבידו שלא לגרש כלל גם לא בגירושין (דיווארס) של המדינה, ורק מחמת רצונו לקבל גירושין של המדינה להפטר מחיוביו לאישה זו ולהיות רשאי ליקח אישה אחרת, והם לא יתנו לו בלא גט כשר של ישראל, רוצה ליתן הגט, דדמי זה ממש לאחד שלא רצה ליתן גט וכשנתנו לו איזה אלפים שקלים נתרצה ליתן גט, דלא נחשב 'עישוי' מאחר דרצונו בהממון עדיף לו מרצונו שלא ליתן גט. ומעשים בכל יום שמשחדים להבעל ליתן גט בכל תפוצות ישראל, ועישוי שהוא פסול הוא כשמכין אותו או מחזיקים אותו בבית האסורין או עושין לו יסורים אחרים כדי שיתן גט, הוא נחשב מגרש באונס שפסול, וכן אף אונס ממון בכה"ג שיחייבו אותו המדינה ליתן לה משלו לעונש על שאינו נותן לה גט, הוא נחשב מגרש באונס ממון שלא יפסיד, וכן כשאחד יחטוף מהבעל סך גדול ולא יחזיר לו עד אחר שיתן גט הוא נחשב מגרש באונס, אך יהיה הנידון אם אונס ממון הוא בדין מגרש באונס עיין בש"ע אה"ע סימן קל"ד סעי' ד' ברמ"א ובפ"ת ס"ק י"א, אבל כשנותנין לו ממון שירצה בשביל זה ליתן גט הוא פשוט שאינו אונס, כמעשים בכל יום, וכמו כן ממש הוא כשיתן גט מחמת שרוצה להשיג גירושין של המדינה. ואף באסור בבית האסורים בשביל איזה עניין אחר, והאישה היה לה מי שישתדל להוציאו לחופשי כשיתן גט, נמי אין זה בחשיבות מגרש באונס, דמאחר דלא היו היסורין שלו כדי שיתן גט אלא בשביל עניין אחר, ונתנית הגט הייתה להצלתו מהיסורין - הוא רצון גמור, והוא דבר פשוט ומסתבר, וזה גט כשר אף כשליכא חיוב גירושין³⁰.

אבל יצטרכו לראות שהחוק יקבעו בצורה שלא יתנו גירושין של המדינה אלא אחרי שיפטרנה בגט בב"ד כשר, ותהיה מותרת להינשא לאחר מצד התורה והאמונה, דאם יקבעו בלשון שבן ברית צריך להיתר נישואיו לאחרת לא רק לגירושין של המדינה אלא גם גט כשר מב"ד של ישראל, ואם ישא אישה בלא גט כשר ייענש כמו מי שנושא אישה בלא גירושין של המדינה, לא ברור אצלי להחשיב שהוא בלא אונס [...] ולכן צריך שיהיה לשון החוק דלא יתנו לו גירושין של המדינה עד שיגרש את אשתו בגט כשר [...] ובדבר שאלה השניה שאם השופט דמדינה יטיל על הבעל כשאינו רוצה לגרשה תשלום דכסף למזונותיה ולכל צרכיה עד שיגרשנה בגט כשר, אם נחשב זה גט מעושה, הנה הא עד שתגרש מבעלה הא הוא

³⁰ במאמר המוסגר אציין, שמכאן ראה לסוברים שיש להקל בגוונא שניתן פס"ד לחיוב בגט, והבעל מסרב, שאם מכניסים אותו למאסר בגין אי התייצבות ו/או הבטחת התייצבות, וכשמסכים לגרש משחררים אותו, דלית למיחש לגט מעושה כלל שהרי עושה כן ברצון גמור, והיסורין באו עליו מחמת דבר אחר, וכדברי האג"מ.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

חייב במזונותיה ובכל צרכיה מדינא, ורשאה לילך לערכאות שיכופו אותו ליתן לה מזונותיה וכל צרכיה [...] בכל אופן פשוט שאם יגרשנה ליפטר מחיוב זה - אין זה בחשיבות 'גט מעושה', ויהיה גט כשר לכתחלה. ודבר גדול הוא מאד והשי"ת יצליח אותם בדבר הגדול לתקנת בנות ישראל.

ובסי' קז נמי חזר ופסק כן בעניין זה, כשהנידון היה להכניס זאת כבר בשטר התנאים קודם הנישואין, וכתב שם וז"ל:

"כ"ג חשון תש"ם לכבוד ידידי מחו' הרה"ג מוה"ר יחיאל יצחק פאר שליט"א, ר"מ דרך איתן אחדשה"ט.

בדבר שאלת כת"ה אם נכון להוסיף בשטר התנאים לשון כזה: אם אחרי הנישואין יבואו לידי פירוד, ח"ו, אז הבעל לא יעכב מליתן גט פיטורין והאישה לא תסרב לקבלו, כאשר כך יצווה הב"ד פלוני ע"כ. ועל ידי הוספה זו יכריחו הערכאות שיצייתו שני הצדדים להבי"ד.

הנה למעשה הוספת תנאי זה מותר, ואם מחמת זה מסדרים גט, לא יהיה נחשב כ'גט מעושה' (עיין גם לעיל בסי' ק"ו). ובאמת התועלת להציל שניהם מחבלי עיגון הוי דבר גדול. אבל לכתחילה אינו נכון סתם להתייעץ תנאי זה לכל זוג שמתחתנים. ויש להמסדר קידושין להכיר היטב החתן והכלה, ולהבין אם יש חשש שמצד טבעם תנאי כזה יגרום ח"ו מחלוקת ומריבות ביניהם, עכ"ל.

לנוכח דבריו המאלפים של גאון ישראל האגרות משה זצ"ל, מוכח להדיא, שאף הוא למד שחיוב מוקדם של הצדדים בקניין כי במידת הצורך הם יסכימו להתגרש לאלתר ללא כל התנגדות, מהני בזה הקניין, ולא הוי קניין דברים גרידא, וכדעת הקול אריה.

גדר קניין דברים

הנה בשו"ת המבי"ט (חלק ב' סי' כו) דן בעניין זה, אודות מנהג בני עירו בכתיבת 'שטר הטבה' שנהגו שכל קונה קרקע מחברו מתחייב למוכר בשטר, שכל זמן שהמוכר ימציא לידו את מעותיו שקיבל הימנו, הוא יחזיר לו את הקרקע. ותוך כדי תשובתו הקשה סתירה בדברי הרשב"א בתשובותיו בתולדות אדם סי' ש"א, ומיישב את הדברים ומגדיר מהו קניין דברים, וז"ל:

שאלה: נהגו בני העיר לכתוב שטר שקורין אותו 'הטבה' למי שמכר ביתו, והקונה עושה לו שטר בדרך חסד והטבה, ומחייב עצמו שכל זמן שיחזיר לו מעותיו - שימכור לו הבית שקנה ממנו, וכתוב בשטר שקנה קניין גמור מעכשיו במנה כו' לקיים מה שכתוב, ולכאורה נראה שהוא קניין דברים, וכמו שכתב הרשב"א ז"ל בתשובה על מי שקנו ממנו בעדים שימכור ביתו לחברו כו' וחברו קנה לו ג"כ בקניין שיקנו ממנו כו' והשיב - לשון זה אינו מכירו כו' וקניין דברים בעלמא וכו' [...] וכן כתב רבינו האי ז"ל בספ' המקח וכו' כמו שהביא בב"י סי' ר"ו, והכא נמי בנ"ד אמר שימכור שנראה

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

דהוי קניין דברים, ובסימן קצ"ה הביא תשובה אחד גם כן להרשב"א ז"ל על מי שיצא עליו שטר שכתוב בו אתן לפלוני כך וכך, וכל אתן ואעשה אינו כלום, והשיב דכל שקנו מידו, אעפ"י שלא אמר בלשון חיוב - חייב, דקניין מלתא אלימתא היא ומתקן העניין כאלו מחייב עצמו באותו דבר שאמר ליתן [...] ונראה שתשובה זו הוא הפך הראשונה, עוד הביא במשרים (נתיב ט"ו ה"ג) תשובת הר"מ [...] וכן מעשים בכל יום בפסק הנדוני' שקונין מפלוי שיתן לפלוי, וכן כתב בעל העיטור כי הוא מחלוקת ולפיכך מסתברא דכל שקנו מידו שיחזיר כל זכיות שיש לו עליו, לאו קניין דברים הוא, אבל במה שקנו שיעשה שטר מחילה כו' אינן אלא דברים בעלמא, שאין מחילה אלא סילוק שיעבוד, וסילוק שיעבוד לאחר זמן אינו אלא דברים בעלמא, וכן השיב הרשב"א סי' אלף ל"ג [...] ובעניין תשובות הרשב"א נוכל לומר סמי חדא מקמי תרתי, בחדא כתב דקניין מלתא אלימתא היא ובשנית כתב דלאו קניין דברים הוא, דהוה ליה כאלו קנו מידו בחיוב אותו סך, ואם כן, כשאמכור ואתן וכיוצא בזה, לא הוי קניין דברים, דקניין מלתא אלימתא היא כו' ומתקן העניין כאלו מתחייב בעצמו כו' והסכים הוא לסבר' זו של י"א שכתב וכן מעשים בכל יום וכו' ולפיכך מסתברא וכו' ולא הוי קניין דברים אלא אחלוק המוזכר בגמ' וכיוצ' בו שאינו מתחייב בשום דבר משלו, אלא שיתן חלק המגיע לחברו שאינו ניכר וזה וכיוצ' בזה הוא קניין דברים אבל כשהוא נוטל קניין ליתן בשלו היה ליה כאלו מחייב עצמו והשת' בנ"ד אפי' לתשובת הרא"ש שכתב על אמכור דקניין דברים הוי, היינו משום דלא הוי כמחייב עצמו כסברת י"א דסברי דהוי כמחייב עצמו והיינו משום דלא פל' והכל בנ"ד הרי כתב בפ' בשט' הטב' שנתחייב פלו' כשיתן לך סך כך מעות שימכו' לו והוי קניין אלים בחיוב זה כאלו מכר מהשתא, וא"כ אפי' לפי תשובה זו השטר קיים וחייב למכור לו כמו שכתוב בשטר, עוד אני או' אפי' לתשוב' זו דהיינו כשלא אמ' מעכשיו, אבל כשנטל קניין מעכשיו אפי' כשאמר אמכו' לא הוי קניין דברים וכמו שנר' מדברי הרא"ש שהבאתי למעלה, שכתב דכל קניין דמקני ביה לאח' זמן צ"ל בהדי' מעכשיו, ונראה דכשאמר מעכשיו בשע' קניין אעפ"י שאמר אמכור הוי כמי שאמר מעכשיו אני מוכ' אם אמכו' לאחרי', וכן נראה מלשון הטור חו"מ סי' ר"ו [...] והתוס' ריש פ' אעפ"י כתבו דקניין דברים לא הוי אלא כההיא דריש בתרא, שקנו מידם לחלוק חצר שאין בה דין חלוקה, אבל מה שמשעבד גופו להתחייב בדבר זה – משתעבד, ואין זה קניין דברים בעלמא נאם המבי"ט.

מדברי המבי"ט עולה הגדרה ברורה מתי נגדיר קניין כקניין דברים ולא מהני, שזהו רק כאשר הקניין מתייחס לעשיית פעולה כלשהי בלבד, ללא התחייבות ממונית לזולת, וכפי שמצינו בסוגיה בבבא בתרא בחלוקת החצר ע"י השותפים, שהקניין שעשו היה על עצם פעולת החלוקה ביניהם, ולא שמי מהם מקנה דבר זה או אחר לזולתו, אלא כל אחד נוטל חלקו, ולכן הגמרא מגדירה זו כ'קניין דברים'. מה שאין כן היכא שהוא מקבל על עצמו

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

התחייבות למכור או לתת משהו לזולתו, שאז בעקבות הקניין חל השעבוד על גופו, ואין זה קניין דברים – בודאי היכא שהוא אמר מעכשיו.

יעויין עוד בדברי המבי"ט בתשובה קל"ב שחזר על דבריו בהגדרת הדברים ובביאור דעת הרמב"ם בעניין קניין אתן דלא הוי קניין דברים, ואכמ"ל.

לנוכח דברי המבי"ט בהגדרת הדברים, מבאר הברכת שלמה בתשובתו הנזכרת (סי' כ"א ס"ק ה') את שיטת הקול אריה, דכיון שבמתן הגט ניתרים קנייני האישות וההתחייבויות של בני הזוג כ"א למשנהו, נמצא א"כ שאין כאן רק קניין על עשית פעולה יבשה בנתינת הגט, אלא יש כאן בעצם הקנאה של ממש מאחד לשני ומחילה על התחייבויות ולא רק בירור חלקים כמו בחלוקת השותפות, ומשום כך לא הוי קניין דברים גרידא, ואין לדמות ולהשוות בין מתן גט או קבלת גט לפעולת חלוקה.

אמנם יש לציין, שאף הברכת שלמה עצמו לאחר שהעלה שדברי הקול אריה אינם מופרכים מכל וכל, שהרי יש למצוא להם סמוכין בדברי המבי"ט, עם זאת נשאר שם בצריך עיון לדינא ויש צדדים לכאן ולכאן.

גם מדברי הש"ך ביורה דעה (סי' רנ"ח בס"ק כ"ב), חזינן שמסיק לדינא בפשיטות כהיד רמ"ה וכרוב הפוסקים, ודלא כהקול אריה וש"ת הרי בשמים. דהנה בשו"ע יורה דעה בהלכות צדקה סי' רנ"ח סעיף יא, פסק וז"ל:

"איש ואישה שקבלו עליהם חרם להתגרש, והעמידו קנסות על ככה לצדקה, ואח"כ נתפייסו שלא להתגרש, יש מי שאומר שפטורים מהקנסות. (והוא הדין בשאר דברים כיוצא בזה).

מקור הלכה זו מדברי התרומת הדשן בס"י שי"א. הש"ך שם בדבריו בס"ק כ"ג מצטט מלשון התרומת הדשן שמבאר את הדברים וז"ל:

"הטעם הוא משום דכל התנאים שהם כה"ג, אין הכוונה רק שלא יעכב האחד את חברו, נגד רצונו, אבל כשנעשה רצונם [...] א"כ נתבטל התנאי. עכ"ל ת"ה, ומפני שיש בו כמה דברים מבוארים יפה, העתקתיו עכ"ל.

והנה הש"ך שם בס"ק כ"ב, הביא בשם העטרת זקנים לחדש, שאף אם בני הזוג מעבר לחרם והקנס שהתחייבו, הם אף קבלו זאת על עצמם גם בקניין שיתגרשו לאחר מכן וחזרו בהם, נמי פטורים מהקנס, וז"ל שם:

"יש מי שאומר כו'. לשון העט"ז:

י"א אף על פי שקבלו קניין ע"ז פטורים מהקנס, כיון שהקניין בטל לעניין גירושין אין הקניין מועיל דלא הוי אלא קניין דברים בעלמא ואינו על דבר שיש בו ממש, וכל קניין שאינו על דבר שיש בו ממש אינו כלום, וכיון דלעניין גירושין אין בו ממש - גם בעניין הקנס לצדקה אין בדברים אלו ממש, ועוד, אפילו שהיה בו ממש לא נדרו בזה לצדקה אלא אם כן יתבע אחד מהן את חברו כגון שהאחד יחזור

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

והב' לא יחזור בו, אבל אם שניהם מתרצים ואין אחד מהם תובע למה יתחייבו עכ"ל.

ואין דבריו נראין, ונסתבך בדברי הבית יוסף, דלא כתב ב"י בשם מהרא"י דכשהקניין אינו כלום גם הקנס אינו כלום - אלא בהעמידו קנסות זה לזה ולא לצדקה, דלצדקה מה בכך שהקניין אינו כלום? לא יהא אלא בלא קניין - אמירה לגבוה קני, ולא פטר מהרא"י בת"ה סימן שי"א בהעמידו קנסות לצדקות - אלא מטעם שנתפייסו זה לזה [...] וכך כתב המחבר שם ס"ג משמע דבקנס לצדקה חייב אפילו הקניין אינו כלום וברור הוא".

אם נסכם את הדברים, הרי שהש"ך והעטרת זקנים נחלקו רק האם הקנס שהתחייבו בני הזוג לצדקה אם הם לא יתגרשו ויחזרו לשלום בית, האם חל בזה החיוב ליתן לצדקה - היכא שהקניין לא חל לגבי הגירושין, כיון שהוא קניין דברים - או דלמא החיוב לא חל, וכפי שביאר הש"ך שחיוב הצדקה חל עליהם גם בלא קניין מחמת דין 'אמירה לגבוה'. אך בעניין הגירושין עצמם, שניהם סוברים שלא מהני בזה חיובם להתגרש בקניין, כיון שאין זה אלא קניין דברים גרידא.

אם כן דברי הש"ך עולים בקנה אחד עם דברי היד רמ"ה ורוב הפוסקים שהבאתי לעיל ודלא כהקול אריה, דברי הגאונים, שו"ת הרי בשמים, והאגרות משה.

בסייעתא דשמיא מצאתי את פסק הדין של הברכת שלמה הנזכר בפד"ר בכרך ז' (עמ' 353-384), בהרכב הרבנים הגאונים זצ"ל: הרב טנא, הרב נשר, והרב הורביץ, בו הוא מאריך עד מאד בנושא זה, ועיי"ש (דפים 360-362) שהגם שהביאו סימוכין נוספים לדברי הקול אריה מדברי המהרש"ל בכתובות דף ע"ה, מכל מקום הביאו את דברי היד רמה' ומסקנת הש"ך בחו"מ סי' ס"ו ס"ק קכ"ח, שהוכיח מסוגיות הש"ס שלא מהני התחייבות בקניין דברים, וכפי שהעלה הש"ך גם בסי' כ"ב בס"ק ד', עיי"ש, ושכן יש להסיק לדינא. עיין שם שכתבו (עמ' 361) בזה"ל:

"ופלא על 'קול אריה' שיצא מתוך הנחה פשוטה שהתחייבות לקבל גט, יש לה תוקף כדין קניין גמור, בעוד שה'יד רמה' לא סובר כן".

עם זאת הם חששו אף לדעת הקול אריה, והעלו שם בפסק הדין (עמ' 363), שתהיה נפק"מ בין אם ההתחייבות להתגרש הייתה מצד האיש או מצד האישה, שהתחייבות מצד האיש יש לדונה כקניין דברים גרידא, לעומת התחייבות מצד האישה לקבל גטה כשכוללת התחייבות זו גם ויתור ומחילה על חרם דרבינו גרשם, וכאמור לעיל שדינה של התחייבות זו - לשיטת אותם פוסקים - היא כמו מחילה, שהיא איננה בגדר קניין דברים.

לדינא הסיקו שם במקרה שלהם, שהצדדים יתגרשו תוך שלושים יום, ואם האישה תסרב לקבל גט, ידון בית הדין במתן היתר נישואין לבעל (וכפי שהעלנו לעיל ממסקנת הברכת שלמה בסימן כ"א בהתאם לדברי הקול אריה).

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

מן הכלל אל הפרט

לאחר אריכות דברים ומיצוי סוגיה זו, נמצאנו למדים, שיש מחלוקת הפוסקים האם יש להגדיר קניין זה שמתחייבים להתגרש בהסכמה, כקניין דברים גרידא אם לאו, והאם על כל פנים חלה חובה הלכתית על המתחייב לבצע את התחייבותו, וכחידושו של הקול אריה בהתאם לדברי הבית שמואל, וכפי שראינו גם בדברי הגאונים, שו"ת פרח מטה אהרן, שו"ת הרי בשמים, והאגרות משה שלמד כן בפשיטות.

לדינא הלכה למעשה, אין ספק כי יש להכריע כדעת הש"ך ודעימיה דהוי קניין דברים. עם זאת, יש מקום לחוש גם לדעה השנייה ככל שמדובר בהתחייבות האישה להתגרש - ולעניין מתן היתר לשאת אישה שניה.

כך או כך, פשוט וברור שאין לבית הדין חלילה לחייב אותם להתגרש בהתאם להתחייבותם זו, שהרי יש לחוש בזה לגט מעושה וכפי שפסק השו"ע גבי שבועה וכדלעיל.

קניין זה הוי כקניין דברים לדברי רוב הפוסקים. עם זאת, נראה ברור כי לשיטת הקול אריה ודעימיה, יש חובה על המתחייב לקיים את התחייבותו זו על כל המשתמע מכך.

ייתכן שיש בזה עוד נפק"מ במקרים נוספים³¹, ואכמ"ל.

ד. דינו של הסכם המקפח צד אחד או שהסכם אינו סימטרי, האם יכול המקפח לחזור בו?

בין שלל טענותיו של הבעל, הועלו טענות שהסכם שנחתם ואושר בבית הדין אין לו כל תוקף, מאחר ויש ריעותא בגוף ההסכם שהוא אינו הגון ומקפח את האישה. (סעיפים ג', יא

³¹ אציין מספר מקרים שיייתכן שיש בהם נפק"מ לאור הדברים שהעליתי, ובהתאם לדברי הקול אריה.

א. בני זוג שקיבלו עליהם בקניין לציית למסקנת היועץ הזוגי אליו נשלחו ע"י בית הדין לתת חוות דעת, האם יש סיכוי לשלום בית או שאין מנוס מגירושין, ועתה לאחר קבלת חוות הדעת, חוזר בו מי מהצדדים ועומד בסירובו לגירושין - לכאן לדעת הקול אריה, אם הקניין נעשה בנוסח של התחייבות, נמצא שאין זה קניין דברים, כי יש כאן מחילה על חדר"ג וכדלעיל. וייתכן שיש בזה נפק"מ האם מדובר באיש או באישה וכדלעיל. עם זאת, בפד"ר כרך ב עמוד 290 בהרכב הרבנים הגאונים זצ"ל: בן מנחם, הדאייא, זולטי, הסיקו כדבר פשוט, שאישה יכולה לחזור בה מהסכמתה לגט, גם אם היא קבלה זאת בקניין. א"כ ה"ה במקרה זה.

ב. בעל שקיבל על עצמו להתחייב בקניין לגרש את אשתו, בהתאם לתוצאות בדיקת פוליגרף, אם הבדיקה תאשר את גרסת האישה ולא את גרסתו באחת מנקודות המחלוקת שביניהם - לשיטת הקול אריה יש לדון בזה, אלא אם כן נחלק בינו לבינה כפי שהעלה הברכת שלמה. אולם לשיטת רוב הפוסקים, ברור כי אין לחוש להתחייבות זו כלל אף אם נעשתה בקניין וכדלעיל. ועיין מה שהעלה בזה הרב בן יעקב בשורת הדין כרך י' עמוד רנ"ה.

ג. עשו קניין עם אח הבעל מתחת לחופה, שאם ח"ו יהיה מצב של חליצה, הוא לא יסרב, וכפי שהזכיר זאת הבית שמואל הנזכר, באבהע"ז סימן קל"ד ס"ק ז' - ואכמ"ל.

ד. קניין שעשו הצדדים בתוך הסכם הגירושין, לתת סמכות לערכאה מסוימת, במידה ויהיו חילוקי דעות ביניהם בהמשך הדרך.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

לרשימת טענותיו (לעיל), כמו"כ טען שהוא היה אנוס בעת החתימה על ההסכם, ואף יש להגדיר את ההסכם כהסכם מטעה (סעיפים יב, יג לרשימת טענותיו), ובשל כך יש להורות על ביטולו. בטרם נתייחס לכל טענות האיש באופן מסודר, נתעסק תחילה בעניין שבכותרת סעיף זה.

בשל כך, עלינו לשאול את עצמנו שתי שאלות מרכזיות:

1. האם ההסכם שבנידון נראה הגיוני או שהוא הסכם המקפח מי מהצדדים.

2. במידה והוא בגדר הסכם המקפח, מה דינו של הסכם שכזה.

טוען הבעל בפנינו, כי דינו של הסכם הגירושין שאושר להתבטל, מאחר והוא הסכם המקפח. לדבריו, הסכם גירושין דנן הינו הסכם שאינו הוגן, אשר נכרת ביניהם תוך כדי הטעיה וניצול לרעה של המשיבה את מצבו כשהוא שרוי במצוקה רגשית, וכפי שטען בפנינו (פרוטוקול דיון מיום 17.02.22 שורות 8-5) כדלהלן:

בית הדין: בקצרה בתמצית למה לבטל?

ב"כ הבעל: לשיטתנו אנחנו מדברים בהסכם שנחתם בשנת 2014 וזהו הסכם שהצדדים לא היו מיוצגים, וכבר אז מצבו היה רגשי לא פשוט, והיה ניצול מצוקה רגשית של האיש שוויתר על דירה על זכויות סוציאליות ונקבע כבר מועד לסידור גט.

והנה בעניין טענות מסוג זה לביטול הסכם גירושין מכוח הטעיה, עושק ורמיה, אונס וכדו', כבר הארכתי בזה בפסק דין אחר כאן בת"א, תיק מספר 1103681/4 (פורסם), הרוצה יעיין שם. לתועלת הדברים אצטט בקצרה כפתיח לסעיף זה, את עיקרי הדברים הקשורים גם לתיק דנן, וכדלהלן:

'הנה, בטרם ניכנס לעומקה של סוגיה בכלל, ובמקרה דנן בפרט, נצטט בקצרה את דבריו של אב"ד בבית הדין הגדול, הגאון הרב שלמה שפירא שליט"א, שבפסק דין (תיק מס' 1084448/1) שכתב בעניין תביעה לביטול הסכם הגדיר את הדברים בזה"ל:

"הפתח לביטולו של הסכם שאושר אמנם קיים, אך אין פתח זה אלא סדק צר ולא פרצה רחבה, משא זה לא קל להרמה הוא..."

כמו"כ יעויין בפסק דין בבית הדין הגדול (תיק מס' 1093841/12), שאף שם הסיקו כי יש לצמצם מאד את ההחלטות לביטול הסכמים, לאור תביעות שבדרך כלל אין בהן ממש'.

הנה, מעיון קל בהסכם שנכרת בין הצדדים ואושר בפנינו, עולה, כי האיש ויתר על זכותו בדירה, כשהוא מעביר לאישה את מחציתה שהייתה בבעלותו, בנתינה אגב גירושין.

לדבריו זהו הסכם המקפח אותו, ואין לתת לו תוקף כלל.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

מנגד, טוענת האישה שיש לדחות טענה זו על הסף, מאחר והסיבה לכך שהאיש ויתר על חלקו בדירה הייתה בגין מזונות הקטינים שהוא היה חייב בהם, וכנגד מחויבותו זו נתן את מחצית הדירה, ולכן נכתב בסעיף המזונות שבהסכם, כי הוא ייתן להם - רק כפי יכולתו, בלא שנכתב בפירוט סכום כלשהו.

לדבריה כאמור, הסכם זה איננו מקפח כלל וכלל את האיש, שהרי חלקו בדירה ניתן כנגד חיובו במזונות הקטינים.

כך גם עולה מדברי האיש עצמו כשהודה בחקירתו מיום 09.05.22 שורות 115-131 בפרוטוקול הדיון - שההסכם די התחשב בו ולא קיפח אותו - וכדלהלן:

ב"כ האישה: ז"א שבהסכם הזה כשערכתם את ההסכם התייחסתם למצבך הכלכלי שלך בהיגיון, ולכן לא חייבו אותך במזונות ילדים, נכון או לא?!
הבעל: נכון.

ב"כ האישה: כלומר, ההסכם הזה שאתה טוען שנכפה עליך זה הסכם שהתחשב בך. נכון?! כי אתה לא משלם מזונות?!
הבעל: נכון.

ב"כ האישה: אז ההסכם הזה לא כזה מקפח אם התחשבו במצב הכלכלי שלך לעניין המזונות.

הבעל: מצד אחד רשום שהדירה תימכר בין הצדדים, ומצד שני מזונות.
ב"כ האישה: תתייחס לשאלה ששאלתי אותך.

הבעל: אני מתייחס למה שכתוב.

ב"כ האישה: די התחשבו בך. יש לך 5 ילדים קטינים ולא פסקו לך מזונות. ההסכם לא כ"כ מקפח. נכון?!
הבעל: את מודה בעצמך שמצבי הנפשי לא היה טוב.

ב"כ האישה: בהסכם המזונות ההסכם לא היה מקפח. נכון?!
הבעל: אוקי.

ב"כ האישה: נכון או לא?
הבעל: אוקי.

הרי שהבעל הודה בפנינו, כי ההסכם התחשב בו, ורק מחמת ויתורו על מחצית הדירה הוא לא חויב במזונות חמשת ילדיו.

ובאמת, שגם אילולי היינו מכריעים מה היה בדעתם בעת החתימה על ההסכם, ומי מבין השניים צודק, פשוט וברור כי אין כל מקום לטענות אלה של האיש, כפי שיבואר.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

דין הסכם המקפה

הנה בפסק הדין הנזכר שכתבתי, עסקתי בעניין זה של הסכם שעל פניו נראה כמקפה או שהוא הסכם שאיננו סימטרי, ודנתי בזאת טובא, (יעוין שם בעמ' 26-22).

לתועלת המעיין, אצטט את עיקרי דברי שם באשר לטענה זו:

ברצוני לומר יסוד חשוב למדי, שמבחינתי הוא פשוט וברור. גם אם נצא מנקודת הנחה כי הסכם זה איננו סימטרי כפי שטוען התובע ובא כוחו [...] שאיננו סימטרי, איננו הגון ושוויוני - אף על פי כן אין בטענה זו להוות משקל לביטולו של ההסכם.

סיבת הדבר הינה, שברמה העקרונית אף שהסכם אינו 'סימטרי' ולעתים נראה כאינו שוויוני, אף על פי כן אל לנו להתערב בהסכמת הצדדים שהביאה להסכם, משום שלעתים ישנם שיקולים כאלו ואחרים, המביאים את האדם לקבל החלטה, כי בנסיבות המצב שלפניו, ההסכם הזה כדאי לו. ואם כן, עם כל הכבוד לערכאה השיפוטית שבאה לאשר את ההסכם, אין לה שום זכות להטלת 'וטו' על הסכמתו של צד זה או אחר להסכם, שהרי הסכמה זו הייתה כדאית לו בעת חתימתו על ההסכם - אף שעתה הוא מלין על כך.

אמנם, ברור שמחובתו של הדיין לבדוק היטב האם הצדדים מבינים על מה הם חותמים, אך כשזה נעשה, ומתקבל הרושם הברור כי אכן הם מבינים את אשר לפניהם, הרי שאין אנו מתערבים בשיקולי קבלת ההחלטה, אלא אם כן מדובר על דברים קיצוניים הנוגדים את ההיגיון וההלכה גם יחד.

שונים הדברים בתכלית כאשר מדובר על ויתור ברכוש ובממון, שאם צד אחד החליט לוותר ולתת למשנהו יותר מ-50%, אנחנו לא נתערב בכך - כל עוד לא יוכח בפנינו ברורות כי יש כאן אונס של ממש וכפייה, רמייה וכדו' - מה שלא הוכח כלל במקרה שבפנינו [...] שיש לא אחת, שבן זוג, כדי לקדם גירושין או שלום בית, מסכים לתנאים שהם מבחינה אובייקטיבית גרועים, אך מחישים את שלום הבית או הגירושין. שיקולי כדאיות של בן הזוג, אינם עילה להתערבות בית המשפט בהסכמים שנכרתו בין בני זוג ואושרו כדין. משכך, אף אם נניח שהיו בהסכם זה תנאים הנראים בלתי סבירים, עדיין אין בכך כדי לבטל הסכם שנחתם על ידי שני צדדים. הסברא היא שיתכן וכדי לסיים את הסכסוך, צד אחד מוכן אף לוותרים מופלגים.

וכיוצא בזה נקבע גם בפסיקה אזרחית (בע"א 537/82 ברק נ' ברק פד"י לח (4, 626)).

אשר על כן, גם אם ההסכם איננו סימטרי, אנו לא נתערב בכך. לפיכך יש לדחות טענה זו על הסף.

כך שברור שיש לדחות טענה זו על הסף וכפי שנתבאר.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הסכם שאיננו סימטרי

אך מעבר לכך, גם מבחינה הלכתית טהורה, אין שום מקום לטענה זו, לפי שאין דבר כזה במציאות שיש הסכם שאיננו סימטרי, וכפי שהעליתי שם וביארתי את הדברים בכמה אנפין, וכדלהלן:

'סיבה נוספת לדחות טענה זו של התובע, הינה בהתאם לגמרא במסכת בבא בתרא דף מ"ז עמוד ב':

"אמר רב הונא: תליוהו וזבין זביניה זביני; מאי טעמא? כל דמזבין איניש, אי לאו דאניס לא הוה מזבין, ואפילו הכי זביניה זביני."

וכך מבאר הרשב"ם (שם):

'מי שתלו אותו או עשו לו יסורין עד שמכר וקיבל הדמים ואומר "רוצה אני" זביניה זביני, ולא יוכל לחזור בו וטעמא מפרש ואזיל [...] דכל דמזבין איניש רוב חפצים וכלי ביתו וטליתו שאדם מוכר אי לאו דאניס ודחיק במעות לא הוה מזבין, ואפילו הכי הוה זביניה זביני בעל כרחו, אפילו לא גמר ומקני, שלא נתנה תורה חילוק במקח וממכר בין דברים הצריכין לו ומכרן לדברים שאין צריכין לו, אלא כולהו קונה לוקח. והכא נמי: אף על גב דאניס מוכר, קונה לוקח, הואיל וקיבל דמים אף על גב דלא גמר ומקני. עכ"ל.

ויעויין בחו"מ בסי' ר"ה ובנו"כ, שנפסק כן להלכה.

ברור א"כ שכל מוכר חפץ כלשהו שרצה למוכרו ביוקר ונאלץ למוכרו בזול, אין הוא יכול לחזור בו לאחר מכן, כי זהו טבעו של עולם וכל אחד עושה את הכל כדי להרוויח יותר ולהפסיד פחות. כאשר אדם קיבל החלטה למכור במחיר מסויים, הרי שאם לא יהיה מצב שיתברר כי היה כאן 'מקח טעות' על גדריו ההלכתיים, אין הוא יכול לחזור בו לאחר מיכן.

עוד מתבאר מדברי הגמרא, שאם הפשרה נידונת כמכירה, גם אם אדם נאנס לעשות פשרה, הרי שלאחר שקנו וחתמו על הפשרה הרי היא קיימת והטעם - 'דעביד איניש דזבין דיניה'

מקור נוסף מצינו בעניין זה שאדם מוכן לקנות את דינו – גם במחיר מפולפל.

הגמרא (בבא בתרא ל:): אומרת:

"ההוא דאמר ליה לחבריה מאי בעית בהאי ארעא אמר ליה מפלניא זבינתה ואכלתיה שני חזקה אמר ליה פלניא גזלנא הוא, אמר ליה והא אית לי סהדי דאתית באורתא ואמרת לי זבנה ניהלי, א"ל אמינא איזבון דינאי, אמר רבא עביד איניש דזבין דיניה".

הרשב"ם שם מבאר את דברי הגמרא, וז"ל:

"אדם תם שאינו רוצה להתקוטט אפילו על שלו, עשוי הוא להוציא מעותיו ליטול את שלו בלא דין ומחלוקת".

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ובפירוש רבנו חננאל שם, פירש, וז"ל:

"אמינא למיזבן דינאי – לקנות המריבות, כלומר: אף על פי שהיא שלי איני מוציאה מידו בלא מריבות ודינין, אקנה אותם הדינין והמריבות באלו המעות אף על פי שעיקר הארץ שלי", עכ"ל.

מבואר אם כן, ששווה לבן אדם לקנות את דינו, לסיים את ההתדיינות עם רעהו, ולשלם כסף אפילו על דבר שהוא שלו מן הדין. זהו טבעו של אדם, המוכן לקנות בדמים מרובים שקט נפשי וחיים שקטים ללא מריבות.

פשרה הרי היא כמכר

עוד יש להוסיף ולומר בזה, שהשווי הממוני שיש למתדיין בפשרה כולל גם את העובדה שהמתפשר קונה לו את שווי 'הספק' הקיים על זכויותיו שתלויות ועומדות בתוצאת הדין, שהרי הוא איננו בטוח מראש האם בית הדין יפסוק לטובתו.

כך מבאר מרן הבית יוסף (חושן משפט סי' רה סעיף ג') את מה שנפסק שפשרה נחשבת כמכר:

"ולעניין פשרה ומחילה כתב הרמב"ם בפרק עשירי מהלכות מכירה (הלכה ג') דפשרה דינה כמכר ומחילה דינה כמתנה [...] ופשרה דמיא למכר לפי שהתובע ירא שמא יפסיד כל תביעתו בדין ולכן הוא מתפייס ליטול קצת בפשרה, וכן הנתבע ירא שמא יחייבנו לשלם כל מה שתובע ממנו ולכן מתפייס לשלם מקצתו בפשרה, והיינו מכר ממש שהוא מוכר לחבירו כל זכות שיש לו בתביעה זו בסך שמתפשרים ביניהם. והילכך: אם אנסו עד שנתפשר עמו, פשרתו פשרה [...] עכ"ל."

וכבר הארכתי בזה בפסק דין אחר כאן בבית הדין בתל אביב תיק מס' 1084985/16 (פורסם) שאונס שאדם מביא על עצמו לא חשיב אונס כלל על כל המשתמע מכך. על כן יש לדחות טענה זו.

נמצאנו למדים, כי כל טענה של חוסר גמירות דעת, אונס וכדו' דינה להידחות על הסף, כל עוד לא הוכח ברורות לבית הדין כי צד כלשהו היה אנוס ממש ע"י גורם אחר.

עוד העליתי שם בהמשך הדברים, סברא נוספת לדחיית טענה זו, כי כל הסכם שאיננו סימטרי, אך הוא מסיים כליל את כלל הטענות והתביעות שבין הצדדים, הריהו נהפך להסכם סימטרי על כל המשתמע מכך. בביאור הדברים כתבתי שם כדלהלן:

'נסביר את הדברים בקצרה.

כאשר מוסכם על הצדדים, כי לאור ההסכמות אליהם הם הגיעו אין יותר תביעות הדדיות, ובמחיר ההסכם הזה כל אחד מהם קנה את פדיון נפשו מתביעות כאלו או אחרות גם בעתיד, הרי שבמצב שכזה אין כל מחיר קצוב לכך, ולעולם לא שייך לטעון לאחר מכן שזהו מחיר גבוה מדי ואינו סימטרי.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

סיבת הדבר הינה, כי להרוויח פטור מכל התביעות ורכישת 'שקט תעשייתי' לעד, זהו דבר אשר לא יסולא בפז, ושווה לאדם לרכוש את חרותו גם במחיר גבוה מדי (לדבריו).

הדברים עולים בקנה אחד עם הדין שהזכרנו לעיל 'דעביד איניש דזבין דיניה'.

לעיתים שווה לבן אדם מן השורה לשלם יותר ולמנוע מעצמו סבל מתמשך, דיונים מפרכים, עגמת נפש וכדו'. והארכתי גם בזה בפס"ד הנזכר ואכמ"ל. [...] ומצאתי כן אף בספר משפטי שמואל סי' י"ג להגאון הרב שמואל ברוך ורנר זצ"ל אב"ד תל אביב.

[...]

הרי שכל תשלום שבעבורו זוכה המשלם לסופיות ההליכים שכנגדו נחשב לתשלום הוגן שאינו מופקע מהסבירות וזה על פי האומדנא שקבעו חז"ל "עביד איניש דזבין דיניה וטענתו בידיה".

כך שסופיות ההתדיינות בין הצדדים הייתה, על פי הנראה אז, שווה לבעל הון רב יותר מכל ההישגים של האישה בהסכם, כך שאפשר והאי סימטריות עוד נוטה לטובתו". דומה שכל מילה נוספת מיותרת³².

אשר על כן ולאור האמור, גם בנידוננו יש לומר כן, ויש לדחות טענה זו על הסף.

ה. משקלן של טענות מסוג: הייתי אנוס, לא מיוצג, חוסר הבנה וגמירות דעת, הסכם מטעה.

כאמור, טענות נוספות כנגד ההסכם העלה האיש, שיש להורות על ביטולו על אף שאושר בפני בית הדין, מפני שהוא היה אנוס, הוא נגרר להליך אחרי האישה, הוא לא היה מיוצג, היה פגם בעצם הכוונה, הייתה הטעייה, וחוסר גמירות דעת.

אין בדעתנו להאריך יתר על המידה בדחיית טענות דחוקות שכאלה.

נבהיר את הדברים בקצרה.

טענת אנוס

ראשית, מבחינת הנתונים עצמם, טענת האב כי הוא נגרר להליך אחרי האישה איננה נכונה, שהרי הוא זה שפתח את התיק לאישור הסכם הגירושין בשנת 2014, ולא האישה. כך שהוא לא היה בדיוק ה'נגרר', אלא אדרבה, אפשר להגדיר אותו אף כ'מוביל', וכפי שהשיבה האישה בטענותיה, ואף הוכיחה דבריה כשהציגה בפנינו טיוטת הסכם בכתב ידו של האיש שהייתה רשומה על גבי המעטפה בה נשלח זימון לצדדים לדיון.

³² ויעויין עוד בפסק דין של בית הדין הגדול [תיק מס' 1128533/3] שהאריך בזה בדבר חשיבות 'עיקרון סופיות הדיון', וכן בפסק דין של בית הדין הגדול בהרכבו של נשיא בית הדין הגדול לשעבר הגאון הרב דוד לאו שליט"א, תיק מספר 1059984/4.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

יתירה מזו ייאמר, כי בחקירת האיש ע"י ב"כ האישה - לאחר שהאיש הודה בקולו בעניין האלימות שהפעיל כנגד האישה, ובעניין אי קיום יחסי אישות ביניהם במשך שנים רבות עוד לפני הסכם הגירושין ואף לאחריו, וכשאינן באמתחתו אפילו לא ראייה או אסמכתא אחת לביסוס טענותיו כי היה ניסיון קירוב ביניהם לחזור לשלום בית - הודה האיש כי הוא זה שהגיש את הבקשה לאישור הסכם הגירושין, כשהוא מזייף את חתימת האישה, ומגיש את הבקשה כביכול בשם שניהם, וכפי שעולה מפרוטוקול הדיון בתאריך 09.05.22, שורות 80-90 כדלהלן:

ב"כ האישה: אתה הגשת את הבקשה לאישור הסכם? מי כתב את הבקשה הזו?

הבעל: אני.

ב"כ האישה: אז אתה כתבת את הבקשה את כל מה שכתוב שם, את השמות של הילדים ואתה כתבת שלא מסתדרים הרבה זמן. ואתה גם בחתימת המבקש ובחתימת המבקשת אתה חתום שם ולא היא. נכון?!

הבעל: נכון.

ב"כ האישה: אז אני רוצה להבין, איך אתה נגרר להליך, נגרר להסכם כשאתה בעצמך חותם, כותב ומשתלט עליה. אתה לא רק משתלט עליה, אלא אתה חותם במקומה.

הבעל: זה לא רלוונטי.

בית הדין מורה לבעל לענות על התשובה ולא להתחמק ממנה ולענות 'לא רלוונטי'.

הבעל: קשה לי לענות.

שנית, פשוט וברור, כי גם אם הוא היה נגרר עקב דרישתה האישה, אין זה הופך אותו לאנוס. אף אחד לא הכריח אותו ולא אילץ אותו לחתום על ההסכם, ובית הדין בטרם אישר את ההסכם, חזקה עליו שעשה מלאכתו נאמנה ווידא את רצונם והבנתם של הצדדים באמור בהסכם על שלל סעיפיו.

טענתו שהוא לא היה מיוצג, לא מעלה ולא מורידה, ואין כל חובה למי מהצדדים לקחת מייצג, ובודאי שלא יהפך לאנוס בשל כך. זאת מעבר לעובדה ששני הצדדים לא היו מיוצגים.

טענתו של האיש כי הוא נוצל עקב מצבו הנפשי בעת כריתת ההסכם, אין לה על מה להתבסס עובדתית. אך מעבר לכך, יש כאן טעות יסודית בהבנת ההגדרה ההלכתית של 'אנוס' בכל הקשור לשלילת תוקף חתימתו ואישורו של אדם בהחלת הסכם ו/או עסקה כלשהי.

אבאר בקצרה. אין ספק כי כל אדם באשר הוא, המקבל את החלטותיו בכל נושא, ישנם קווים אלה ואחרים המתווים לו את הדרך, על מה הוא מוכן להתפשר מחד, ועל מה הוא יעמוד עד הסוף ולא יעבור את אותו קו אדום מבחינתו. ברור כי כל אחד רוצה להשיג כמה שיותר, אך זה לא תמיד הולך. גם בזה יש בידינו את הכלל הידוע 'אין אדם מת וחצי תאוותו

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

בידו'. הוא מנסה להשיג עוד ועוד, כאשר הוא מודע לכך שכנגד מה שהוא מקבל הוא חייב גם לתת, אחרת הצד השני לא ייעתר לבקשותיו שלו.

בשל כך, יש בהחלט לראות בכל הסכם גמירות מלאה כל עוד לא הוכח אחרת, ושחזקה על שני הצדדים שכ"א מהם מנסה למקסם את מה שהוא יוציא מהצד השני, ולאחר שיקול דעת ומחשבה ובשל מכלול השיקולים שלו הוא החליט מה שהחליט וחתם על ההסכם - גם אם לכתחילה ברור שהוא לא היה רוצה לשלם/לתת כל כך הרבה. אבל אין לו ברירה. יש רצוי ויש מצוי, וזה דרכו של משא ומתן. משכך, ברור גם ברור כי יש לדחות על הסף טענות מעין אלה של אונס עצמי, וכדו'.

וכבר הארכתי בזה במקו"א בטעם הדבר, שזה נחשב שנעשה מרצונו - גם אם הוא הגיע להסכמה זו מכח הכרח זה או אחר העומד בפניו - כל עוד אין הוא אנוס מחמת גורם חיצוני זה או אחר, וכדאיתא בשו"ע חו"מ סי' ר"ה סעיף י"ב במוכר שדהו מפני שהוא דחוק למעות, עיי"ש.

אף שאין כל צורך בסיוע לאמור, אציין את דברי שו"ת ציץ אליעזר (בחלק ט"ז סי' נ"ג), שמדבריו עולה כדברינו. הרב וולדנברג זצ"ל דן שם בעניין בעל שהעביר לאשתו בהסכם גירושין את כל זכויותיו ותגמולין שיגיעו בגין בנם המנוח, ולאחר שההסכם נחתם ואושר, רצה הבעל לחזור בו. והסיק שם שאיננו יכול לחזור בו, ואף אם יטען שהוא היה אנוס מאחר והוא חפץ היה לקבל את הסכמת אשתו לגירושין, הרי זהו אונס מחמת עצמו ולא הוי אונס כלל וכדאיתא בשו"ע חו"מ סימן ר"ה סעיף יב, שבאונס דאתי ליה מנפשיה כגון מי שמוכר מפני שהוא דחוק למעות, לא הוי אונסא, וזבינא זביני. ועל כן גם שם כיון שקיבל את מבוקשו בדמות רצונה והסכמתה של האישה לגירושין, הרי שיש כאן גמירות דעת מלאה למהלך, ולא הוי אונס כלל.

ויעויין עוד בשו"ת ציץ אליעזר (בחלק יב סי' ע"ד), שדן שם גם במקרה דומה, בעניין בעל שרצה בגירושין והאישה סירבה, ובכדי לשדלה להסכים להתגרש, הוא התחייב לה בהסכם הגירושין מזונות גבוהים לילדים מעבר למקובל. לאחר הגירושין הוא טען שהוא היה אנוס ורוצה לבטל את מחויבותו זו ולשלם מזונות ילדים כמקובל. וכתב שם בציץ אליעזר וז"ל:

"הנה אין כל מקום למבוקשו של הבעל, היות ובזמנו סודר ההסכם לפני בית הדין שדן בדבר, ומתוך הסכמה מפורשת שלו לא מסר שום מודעה על כך, וגם לא הביע שום גילוי דעת בעל פה שמתוך אונס הוא מסכים לזה. ואם חשב בלב על כך, הרי זה בבחינה של דברים שבלב ואינם דברים, והסכום שהסכים עליו איננו מוגזם כל כך עד שיהא מקום להרהר אולי הוה כאומדנא דמוכח שלא הסכים מרצון על כך" עכ"ל.

בהמשך דבריו שם מוסיף הציץ אליעזר טעם נוסף בדחיית טענת האונס של האיש, וז"ל:

"ועל הטענה שהיה אנוס, מלבד שכבר הזכרנו שלא היה כן, יש להוסיף שאפילו לו נניח שהסכים לכך מתוך הכרח, הרי זה אז רק 'אונסיה דנפשיה' דלא מיקרי 'אונס', וכל משא ומתן וכל הסכם ופשר בין צדדים מריבים,

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

לא תמיד בא הדבר מתוך הסכמה ורצון של ממש משני הצדדים גם יחד, אלא האחד מתוך הכרח ומתוך רצון לגמור את העניין מסכים לדרישותיו של השני [...] (יעויין בבבא בתרא דף מ"ח, וכן בערוך השולחן אה"ע סי' קל"ד סעיף כ"ב), ולכן אונס כזה לא מיקרי אונס" עכ"ל.

בהמשך הדברים הביא הציץ אליעזר את הסברא שהבאתי לעיל, שבכל הסכם חשיב כ'תליוהו וזבין' והוי זביני, לאור העובדה שהוא קיבל תמורה בגין הסכמתו למה שהתחייב, ואולי אף תליוהו וזבין זה לא נקרא, וכפי שכתב שם וז"ל:

"ויתכן על כן שאין זה אפילו בגדר של 'תלוהו וזבין', אלא הוא נתינת תמורה עבור ההסכמה של האישה לקבל את הגט פיטורין ולעשותו עי"כ בן חורין, והיא הסכימה לכך ע"י ההתחייבות היותר גדולה מהרגיל למזונות הבן, אשר זה יביא לה יותר הקלה בטיפולה בו".

היינו ממש כדברי דלעיל.

סוף דבר, יש לדחות על הסף טענה זו.

ניצול מצבו הנפשי

טענה נוספת העלה האיש, כי היה כאן מצד האישה ניצול ציני של מצבו הנפשי.

בנושא זה הארכתי בפסק הדין הנזכר כאן בת"א, תיק מספר 1103681/4, וביארתי את ההבדל המהותי היסודי והשורשי, שבין מצב נפשי זה או אחר של אדם, שעם כל הרחמנות וההבנה למצבו, אין זה הופך אותו ל'שוטה' או ל'פתי', ויש תוקף מלא לכל מעשיהם.

יעויין שם שהבאנו את הסוגיה במסכת חגיגה (ג): ששוטה נקרא רק מי שמאבד מה שנותנים לו, ולכן כל מי שסובל ממצב דכאוני זה או אחר, אינו שוטה כלל, אלא אם כן חלילה המחלה גורמת לו שיבוש בחשיבה או בהתנהגות באופן קיצוני.

הבאתי שם את דברי הרמב"ם בהלכות עדות פרק ט' הלכה ט-י המבחין בין שוטה לפתי.

לתועלת העניין, אצטט את אשר הבאתי שם בשם המהרי"ק בתשובותיו החדשות סי' כ'

וז"ל:

"אבל מי שהוא מיושב בדעתו שאין בו טירוף הדעת, ומה שהוא אומר הוא אומר ביישוב הדעת, אלא שאינו מבין ענייני העולם כשאר בני אדם, נראה לעניות דעתי שמעשיו קיימין בכל מילין [...] ואין הדעות שוות, הא למדת שאין לנו אלא מה שאמרו חכמים בפ"ק דחגיגה איזהו שוטה".

ויעויין בדברי העונג יום טוב (סי' קנ"ג ס"ק ה'), שאף הוא מסיק כדעת המהרי"ק, שגם דרגה של הבנה מינימלית שיש לאדם, וניכר שהוא מבין היטב את משמעות מעשיו, יש בה בכדי להגדירו כאדם שפוי האחראי על מעשיו ויש להם תוקף לכל דבר. עיי"ש בדברים.

סוף דבר, כל עוד האיש איננו טוען שהוא היה בגדר של שוטה ממש, ברור שאין לקבל

טענה זו רק מחמת מצבו הנפשי הירוד (לדבריו) בעת החתימה על החוזה.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

לגבי האישור שהגיש לבית הדין משנת 2019, צודקת האישה בדבריה כי אין כל רלוונטיות לשנת 2014 שנכרת ההסכם, כשבעת ההיא הוא היה בחזקת בריא וכשיר לכל דבר ועניין.

חוסר הבנה וגמירות דעת

מוסיף האיש וטוען כי הוא לא הבין כראוי את הנאמר בהסכם, וחתם עליו בחוסר גמירות דעת.

הנה מפורסמים בזה דברי הרשב"א בתשובותיו (חלק א' סי' תרכ"ט), והובאה בבית יוסף אבן העזר סוף סימן ס"ו), שכתב שם וז"ל:

"כתוב בתשובות הרשב"א סימן תרכ"ט, על עם הארץ שבא לגרש את אשתו ואמרו לו ב"ד שיפרע לה כתובתה ואמר שלא הבין כשקרא החזן הכתובה ולא הבין התנאים, ושאלו את פי הרב רבי מאיר והשיב דשומעין לו, והוא אומר דאין שומעין לו, דחזקה שהעידו עדים בעל פה ועל פיו חתמו בו, ואם אין אתה אומר כן לא הנחת חיוב לעם הארץ ולא על הנשים שכולם יטענו כן, ואין אלו אלא דברי תימה, אבל מה אעשה שכבר הורה זקן ויושב בישיבה חכם עם איש שיבה".

וכתב על כך הבית יוסף:

"ואיני יודע למה נחבא אל הכלים, משום דחזא גברא, כיון דתיובתא לא חזא, ולעניין הלכה נראה לי כדברי הרשב"א משום דאם לא כן לא שבקת חיי, דכל עמי הארץ יאמרו כן".

ופסק כן להלכה בשולחן ערוך חו"מ סימן ס"א סעיף י"ג. ועיין בש"ך שם בס"ק יח שהוסיף וחדש לדינא, וז"ל:

"ואפילו ידוע שאינו מבין לשון השטר, מתחייב הוא בכך כיון שקיבל על עצמו ושתק. ועיין לעיל סימן מ"ה סעיף ג' עוד מזה". עכ"ל.

ויעויין עוד בשו"ע חו"מ סימן ס"ח סעיף ב' בדברי הרמ"א, וכן ברמ"א באבהע"ז סי' ס"ו בסעיף י"ג, שהסיק כן לדינא לגבי כתובה.

בשל כך, אף טענתו של האיש (בסעיף ד' לעיל ברשימת טענותיו) - שכביכול האישה החתימה את האיש על ההסכם, ולא טרחה להחתימו על כל המקומות בהם נעשו שינויים ותיקונים, ועוד הוסיף כי לפי מיטב זכרונו, נעשו שינויים אלה בכלל לאחר שכבר חתם, ומעולם לא הביע שום הסכמה מפורשת לוותר על כל הדירה - יש לדחותה לאלתר, שהרי כאמור הוא אדם פיקח לכל דבריו, וחזקה שבדק טרם חתימתו, והבין את כל האמור, ואיננו יכול לחזור בו.

הוא הדין באשר לטענת האיש (בסעיף ה' ברשימת טענותיו לעיל) כי בית הדין אישר את ההסכם באופן כללי, ולא נכנס לכל פרטיו - אף טענה זו מוטב שלא הייתה נטענת. תפקידו

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

של בית הדין בעת אישור הסכם, לבדוק את האמור בהסכם האם אין כאן דבר שאיננו כשורה, ולבדוק עם הצדדים האם אכן מבינים הם את כל האמור בו. ברור כי ישנה חזקה פשוטה שהדבר אכן נעשה כמו בכל אישור הסכם גירושין.

מעבר לאמור ומבלי לגרוע מהחזקה הנזכרת, במקרה שלנו הדברים אף מפורטים בפרוטוקול הדיון מיום 11.11.14 בעת שאושר ההסכם, שאכן כך נעשה, כדלהלן:

"הצדדים מצהירים בפני בית הדין כי קראו את ההסכם בעיון רב, עשו אותו בהסכמה חופשית והבינו את משמעותו ואת תוצאותיו.

הצדדים: אנו מבקשים מבית הדין לאשר את ההסכם וליתן לו תוקף של פסק דין.

הצדדים קיבלו בקניין את כל ההתחייבויות שבהסכם".

אשר על כן, דינה של טענה זו להידחות.

הסכם מטעה

האיש אף טוען שיש בהסכם הטעיה, ובשל כך דינו להתבטל. הוא מפנה את בית הדין לפסק דין של בית הדין הגדול העוסק בכך, תיק מס' 1288408/1.

האמת תיאמר, שדברי האיש כלל אינם ברורים. על איזו הטעיה הוא מדבר. היה כאן הסכם שנעשה מתוך שיקול דעת והבנה מלאה, ואין כאן הטעיה כלשהי – גם אם האיש הסכים מסיבות השמורות עמו לתת את חלקו בדירה לאישה. כל עוד לא הוכח בפנינו כי היה כאן אונס חיצוני של ממש, חזקה כאמור שהדבר נעשה ביישוב הדעת, וההסכם נותר בתוקפו.

מעבר לאמור. עיינתי בפסק הדין שנשלחנו לעיין בו.

עם כל הכבוד לאיש ובא כוחו, אין הנידון דומה לראיה כלל.

פסק הדין שם עוסק בעניין בטלות הסכם גירושין שנערך כשאחד הצדדים מוטעה לגבי היקף הזכויות הרכושיות. מדובר היה, שהאיש הטעה את בית הדין ומסר נתונים כוזבים בכל הקשור להיקף זכויותיו הסוציאליות וכפי שנטען שם:

עוד טען בא כוח המערער:

בית הדין קמא קיבל נתונים שגויים מהמשיב. אין מחלוקת שבית הדין ניהל את המשא-ומתן ביד רמה, אבל ההסכמות הן תוצאה של נתונים שאינם נכונים שנתן המשיב, ולכן בית הדין אישר את ההסכם. אילו ידע בית הדין את הנתונים הנכונים, והמשיב לא היה מטעה את בית הדין וגם את המערער, התוצאה הייתה אחרת. המשיב ציין שערך הזכויות שצבר במשך השנים המשותפות הוא כחמש מאות אלף ש"ח בזמן שהוא לפחות פי שלושה.

זוהי הסיבה שבית הדין הגדול קיבל את הערעור, וכלשונו שם:

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

בית הדין משוכנע שהאיש הטעה במכוון, ולא אמר אמת לאישה ולבית הדין בעניין מסת הזכויות. אין ספק שאילו היה אומר את האמת לא הייתה המערערת חותמת על ההסכם, ואין ספק שבית הדין היה מגיע להסכם אחר בהתאם לנתונים אמיתיים שהיה מקבל.

עם כל הכבוד, מה כל זה קשור לנידוננו? איזו הטעיה הייתה כאן? הטענה נדחית.

ו. הסכם שאחד מסעיפיו שונה בכתב יד, הסותר את האמור בדפוס שלא נמחק

טענה נוספת שהעלה האיש לפסול את ההסכם (סעיף י' לרשימת טענותיו לעיל) הייתה, שיש פגם מהותי בהסכם עצמו כפי שנכתב, שהרי בסעיף להסכם ישנה הוספה בכתב, הוספה שהיא סותרת את האמור באותו סעיף בחלק המודפס.

מדובר על סעיף ז' בהסכם, בו נאמר:

ז. האישה נשארת עם הילדים בדירה הנמצאת ברחוב [...] (הוספה בכתב יד: "תועבר על ידי הבעל על שם האישה כנתינה אגב גירושין") עד _____, לאחר מכן הדירה תימכר על ידי שני הצדדים לכל המרבה במחיר, והתמורה תחלק בין שני הצדדים שווה בשווה. בית הדין ימנה כונס נכסים לביצוע מכירת הדירה על פי דרישת כל צד.

טוען הבעל שמעבר לסתירה בין ההוספה בכתב יד "תועבר על ידי הבעל על שם האישה כנתינה אגב גירושין" לבין המשך הסעיף "לאחר מכן הדירה תימכר על ידי שני הצדדים לכל המרבה במחיר, והתמורה תחלק בין שני הצדדים שווה בשווה", הרי יש לקבוע כי המשך הסעיף - הוא הקובע, שהרי לא נמחק, ועוד, שהתוספת בכתב יד לא נחתמה, וכמו כן גם מצד השכל הישר הדעת נותנת שאדם לא יוותר על הנכס היחיד שיש לו.

והנה, ברור הדבר שיש כאן פגם פרוצדורלי באישור ההסכם, שככל הנראה הדיין שאישר את ההסכם, שכח (וחבל שכך) למחוק את הכיתוב המודפס שבסעיף זה, שאת האמור בו, בא החלק המוסף בכתב יד להחליף, שהרי ברור שההוספה בכתב היד נכתבה - לאחר שהסעיף היה מודפס, וממילא הוא הגובר על המודפס.

כמו כן גם ביחס למה שמקובל בד"כ בכל אישור הסכם, להחתים את שני הצדדים על יד כל שינוי או תוספת בכתב יד, מתברר שאכן הדבר לא נעשה במקרה שלנו.

עם זאת, אין לנו כל ספק בכך שאין להוריד מתקיפות ההסכם בשל כך, מאחר וגם על כל שאר ההוספות שהוספו להסכם, לא טרח בית הדין משום מה (וחבל שכך) להחתים באופן פרטני את הצדדים על כל שינוי או הוספה, והסתפק רק בחתימתם הסופית על ההסכם, לאחר שווידא את הבנתם של הצדדים על כל האמור בהסכם, וכפי שצוטט לעיל מפרוטוקול הדיון.

בשל כך אנו סבורים, כי אין בטעות אנוש זו, להורות על ביטול האמור בסעיף זה כשיש אומדנא פשוטה, שכאמור הדבר ארע משכחה.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

בעניין טענתו של האיש מצד השכל הישר, שאדם לא יוותר על הנכס היחיד שנותר לו, כבר התייחסתי לכך לעיל (סעיפים ד', ה'), ויש לדחות טענה זו.

מתי לא אמרינן יד בעל השטר על התחטונה

כיהודה ועוד לקרא, אציין כאן את דברי מרן בשו"ע חו"מ סי' מ"ב סעיף י' שפסק וז"ל:

"וכל לשון שהוא כולל יותר ליפוי כח בעל השטר, וסתמא משמע כך לפי דעת השומעים, דנין אותו אפילו ליפוי השטר".

מחדש השו"ע, שאף דקיי"ל שתמיד אמרינן יד בעל השטר על התחטונה, ואפילו בכה"ג שלשון השטר משמעותה קצת כדברי בעל השטר, וכפי שפסק הבית יוסף בסי' מ"ב בס"ק י"ג כדעת המהרי"ק וכפי שהביאו הכנסת בגדולה שם לדינא, מ"מ זה הכל רק כאשר ניתן גם לבאר את הכתוב בשטר כדברי הנתבע, ואז אמרינן שיד בעל השטר על התחטונה, למרות שכאמור לשון השטר נוטה קצת יותר לצדו והסברו של בעל השטר.

אולם, בגוונא שאם נסביר את האמור בשטר כהבנת הנתבע, הדבר יהיה חסר משמעות וכנגד המקובל והמובן אצל בני האדם, כאן מחדש השו"ע שהדין יהיה שונה. בכה"ג אנו לא נלך אחר הסברו המפוקפק של הנתבע, ואנו נסביר ונבהיר את האמור בשטר, בדיוק כשם שבנ"א השומעים את האמור בשטר יבארוהו - אע"ג שהסברם של השומעים ייטיב ויפה את כוחו של בעל השטר - ולא נאמר כאן את הכלל הידוע 'יד בעל השטר על התחטונה'.

ויעויין בזה בפד"ר כרך ט' (עמ' 16) בפסק דין של בית הדין בתל אביב בהרכבו של האב"ד הרב טנא זצ"ל, ושם (עמ' 25-26) האריך בכל זה, והביא את מקור הדין בתשובות הרשב"א והמהרי"ק בשורש י', עיי"ש.

אשר על כן פשוט וברור לי, כי מאחר וכל בר בי רב מבין ויודע את אשר נהוג בכל הסכם או חוזה וכדו' המוגש לאישור ערכאה שיפוטית, שתוך כדי עיון בדברים לעיתים מתקנים או משנים, ומוסיפים בכתב יד, ולעיתים כשההוספה בכתב יד, סותרת את האמור בדפוס באופן שאין כל אפשרות להותיר את שניהם, והינם בגדר 'תרת' דסתר' (כבנידוננו), ובד"כ מוחקים בעט את המודפס, ומותירים רק את ההוספה ואת הכיתוב בעט - לא לפני שמחתימים את שני הצדדים על התיקון והמחיקה - על כן גם בנידון דנן יש להורות כאמור לעיל, ולהותיר רק את כתב היד בו נאמר שהבעל נותן את חלקו בדירה לאישה, ולייפות בזה את כח בעל השטר.

ז. שיהוי בתביעה ו/או בביצוע האמור בהסכם שאושר, האם יש בו הוכחה למחילה.

טענה נוספת שהועלתה בפנינו ע"י האיש (סעיפים ז'-ט') מרשימת טענותיו לעיל) כי התנהלותם בפועל של הצדדים לאחר אישור ההסכם ע"י בית הדין, מוכיחה כי גם האישה לא ראתה את הסכם הגירושין כתקף הלכתית וחוקית.

התנהלות זו באה לידי ביטוי בשלשה מישורים:

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

1. הצדדים החליפו ביניהם מספר טיוטות להסכם גירושין חדש.
 2. האישה קיבלה ומקבלת עד היום מחצית מכספי השכירות של הדירה.
 3. שיהוי בביצוע ההסכם ע"י האישה, כשנמנעה עד עתה להעביר על שמה בטאבו את הדירה בשלמותה.
- אנו סבורים, כי גם טענות אלה דינם להידחות, ואין בהם כדי להכריע את הכף לטובת האישה, ולהלן נבאר את הדברים בקצרה.

מחילה כטענה גרועה

ראשית, כשאנו באים לדון על מחילה מצד האישה, מן הראוי לציין כי טענת מחילה הוי טענה גרועה למדי, וכבר הארכת בזה בפסק דין אחר כאן בבית הדין בתל אביב תיק מספר 1084985/16 (פורסם), הרוצה יעיין שם. אצטט ממש בקצרה את עיקרי הדברים:

"כלל נקוט בידינו כי טענת מחילה הוי טענה גרועה.

מקור לדברים מצאנו בדברי המרדכי בבבא בתרא בפרק השותפין (סי' תס"ד) שכתב בשם המהר"ם וז"ל:

"חזקה לא פרע איניש בגו זמניה. ורבינו מאיר הקשה אמאי אין אדם נאמן לומר פרעתך בתוך זמנו מיגו דאי בעי אמר מחלת לי, ופסק מכאן דטענת מחילה טענה גרועה היא ואינו נאמן לישבע מחלת לי אפילו במלווה על פה דנאמן לומר פרעתי, והכי נמי לא אשבעינן לכשנגדו דלא מחל"

הרי שהמרדכי והמהר"ם נקטו לדינא שטענת מחילה איננה טענה בפני עצמה בלא שיש לטוען מיגו בטענת פירעון, ולכן במלווה שלא הגיע זמן הפירעון לא מהני טענת מחילה כיון שלא מהני שם טענת פירעון בלא שהוכיח זאת שהרי שנינו (בבא בתרא ה'). דחזקה היא שאין אדם פורע תוך זמנו.

דבריהם הובאו להלכה בחו"מ בהלכות הלוואה בסימן ע' סעיף א' בדברי הרמ"א שלאחר שפסק בשו"ע שמועילה טענת פירעון במלווה ע"פ אע"ג שהייתה בעדים, מוסיף הרמ"א בהגהתו וז"ל:

"וכל מקום שנאמן לומר פרעתי נאמן לומר מחלת לי אע"פ שמחילה טענה גרועה היא".

הרמ"א אף חזר על פסיקה זו בהגהתו בסי' ע"ח סעיף א' לגבי טענת פירעון בתוך הזמן דלא מהני, עיי"ש.

וכן הוא בשו"ע חו"מ סי' ע"ה סעיף ז', ובש"ך שם בס"ק כ"ב, עיי"ש.

הרי שגם מרן המחבר פסק כן שטענת מחילה טענה גרועה היא ולא מהני ללא מיגו".

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

אציין עוד את דברי מרן השו"ע באבהע"ז סי' ק"ה סעיף ה', מה שכתב בעניין טענת מחילה לגבי כתובה שלא תהא 'בדבר תימה', שטענה זו גרועה היא יותר מטענת 'פרעתי' ועל הטוען כן להביא ראיה, וז"ל מרן השו"ע:

"המוחלת כתובתה אינה צריכה לא קניין ולא עדים, והוא שיהיו דברים שהדעת סומכת עליהם ולא יהיו דברי שחוק והיתול או דברי תימה, אלא בדעת נכונה.

הגה: אנסה למחול, כגון שהיה מתקוטט עמה תמיד ומחלה לו כדי שתשב עמו בשלוח, מחילתה בטילה אף על פי שלא מסרה מודעא (תשובת הרשב"א סי' תתפ"ג). עכ"ל.

כלומר, שרק במקום שהמחילה נראית הגיונית וסבירה, יש לדון בה. אך במקום שהיא בבחינת דבר תימה, אין לחוש לזה כלל.

ויעיין בבית שמואל בס"ק יג, שהביא בשם הכס"מ שמקור דין זה מהא דאמרינן 'שבור את כדי, דיש הן שהוא כלאו, עיי"ש.

אמנם השו"ע עסק בטענה על מחילה על כתובה, אך הוא הדין בנידוננו נמי יש לומר כן, שהרי אישור ההסכם בבית הדין מקנה להסכם תוקף של פסק דין ממש, א"כ ברור שהמחילה על הזכויות שהיא קבלה בהסכם שאושר, חשיב ממש כשטר חוב שיש בידה ולא גרע מכתובה.

ברור כי טענה מעין זו של האיש, שיש בפנינו מחילה בסתמא בעקבות התנהלות זו או אחרת של האישה, טענה גרועה היא ביותר, ובגדר של 'דבר תימה', וקשה מאד לקבל טענה שכזו.

ויעיין עוד בדברי הרמב"ם בהלכות מכירה פרק ה' הלכה י', לגבי אי הצורך מעיקר הדין לעשות קניין על מחילה, ומה שנהגו לעשותה בקניין, הוא רק בכדי לשלול 'להודיע שאינו אומר דברים אלו כמשחק ומהתל, אלא שגמר בלבו ואחר כך אמר'.

מדבריו למד בשו"ת המהרי"ט בחו"מ חלק ב' סימן קי"ח, שמחילה מחמת כעס הוי פטומי מילתא בעלמא ולא הוי מחילה.

וידועים עוד בזה דברי הרדב"ז בתשובותיו ח"א סי' שס"ד מה שביאר לגבי ספק במחילה על כתובה, וז"ל:

"ותו דלא אמרינן בכה"ג לא מפקינן ממון מספיקא, כיון שהחוב הוא מבורר, דצריך שלשון המחילה יהא ג"כ מבורר ושמור זה שהוא עיקר גדול בדיני ממונות". עכ"ל.

אשר על כן, ה"ה וקל וחומר בנידוננו נמי יש לומר כן, שכל עוד לא ברור לנו במאת האחוזים שהייתה כאן מחילה ברורה מצדה של האישה, לא ניתן להתייחס לכך כלל, וקל וחומר כשבנידון דנן אין לאיש מיגו מחמת טענת פרעתי, ולכן יש לדחות טענת תימה זו.

מעבר לצורך, אתייחס בקצרה לגופם של הטענות:

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

1. החלפת טיוטות – אף אם עובדה זו נכונה, ייתכן והסכימה האישה לנסות ולהגיע עמו להסכמה כלשהי אחרת, בטרם הם יצטרכו להתדיין בבית הדין. אין בכך כל ראייה כי יש כאן ויתור או מחילה כלשהי. היא ידעה כל העת כי יש לה 'פת פסלה' בדמות אישור הסכם הגירושין, וכל עוד לא חתמה עמו על הסכם אחר, אין לנו אלא את ההסכם שאושר בבית הדין וקיבל כאמור תוקף של פסק דין.

2. קבלת מחצית כספי השכירות – אף אם עובדה זו נכונה, שוב אין בזה כל ראייה לויתור או מחילה מצדה. ייתכן וסברה שכדאי להיות בשלב זה 'חכם' ולא 'צודק', והסכימה שהאיש יקבל מחצית מדמי השכירות לאור מצבו הפיננסי, על אף בעלותה המלאה על הדירה עקב ההסכם שאושר בבית הדין. מה גם שייתכן וסברה כי הסכם הגירושין שאושר בבית הדין עדיין לא נכנס לתוקפו כל עוד והצדדים לא התגרשו. בשל כך הבינה כי מחצית מדמי השכירות בשלב זה ועד לגירושי הצדדים, שייך לאיש.

3. שיהוי בביצוע ההסכם ע"י האישה – כפי שהוצג בפנינו (ע"י האישה) עולה, שהדירה נרכשה מכספי ירושתה, וכי כל תשלומי המשכנתא שולמו על ידה בלבד. האישה ויתרה על מזונות קטינים באופן מסודר, על כתובה ותוספת כתובה, בידעה כי במקביל האיש מוותר על מחצית הדירה.

האישה ידעה כי הסכם הגירושין מאושר, ובשל כך היא לא מיהרה לפעול בהתאם ולהעביר את מחצית הדירה על שמה בטאבו.

האישה טענה בפנינו, כי אם שיהוי בביצוע ההסכם מהווה ריעותא בחזקתה לקבל את כל הדירה בהתאם להסכם שאושר, הרי שגם לאיש יש ריעותא לאידך גיסא, בכך שהוא לא תבע את ביטול ההסכם מיד, אלא לאחר התמהמהות מספר שנים. טענתה זו צודקת היא.

שיהוי לא מורה על מחילה

מעבר לאמור אנו סבורים, כי אין בשיהוי ביצוע ההסכם כל ריעותא, ואין לכך כל קשר למחילה או ויתור.

מקור לכך שאין בשיהוי ביצוע האמור בהסכם, כדי לערער על האמור בו ולהורות על מחילה מצדה, מצינו במספר פסקי דין, ואציין אחד מהם.

בפסק דין המופיע בפד"ר בכרך יא (עמ' 174 ערעור תשל"ה /קט"ו/ בבית הדין הרבני הגדול ירושלים בפני כב' הדיינים זצ"ל: הרבנים שאול ישראלי, יוסף קאפה, מרדכי אליהו זצ"ל), שנכתב בעקבות ערעור הבעל על פסק דין בית הדין האזורי, בעניין זוג שהתגרש על בסיס הסכם גירושין בו נתחייב האיש לשלם מזונות הילדה, כאשר סכום החיוב צמוד ליוקר המחיה.

טען הבעל שעד זמן התביעה האישה הסכימה לקבל הימנו סך 300 ל"י מידי חודש, מבלי להתחשב בצמידות ליוקר המחיה, וסברה וקיבלה, ויש לראות זאת כמחילה. לעומתו טענה האישה כי כלל לא מחלה, והיא התעכבה מלתובעו על הפרשים - עקב מלחמת יום כיפור.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

תורף השאלה הייתה, האם נאמן החייב לטעון פרעתי בחוב מכח פסק דין שהאישה השהתה לגבותו, אם לאו. ובפסק הדין (עמ' 178-180) העלו בזה"ל:

"טענת האם ובאת כוחה צודקת לכאורה באשר לקביעה של סעיף א' שבפסק הדין שהובא לעיל. מאחר שאין שום מסמך שיאשר את טענת האב על הסכמת האם להעמיד את הסכום החודשי של המזונות לסך שלוש מאות ל"י, במקום היותו צמוד לתוספת היוקר לפי פסק הדין שניתן בשעת הגירושין בהסכמת הצדדים ובבקשתם, הרי יש לדון בזה רק מצד הודאת האם ומכוח העובדה שקיבלה התשלום הזה מבלי שפנתה מיד למשרד ההוצל"פ לשם מימוש פסק - הדין, שזה מוכיח כאילו שסברה וקיבלה, כטענת ב"כ האב.

אולם אם מפי האם אנו חיים, הרי הודאתה זו שוברת בצידה, שכן טוענת שלא הסכימה אלא לאותה שעה בה לא היה הפרש, או הפרש קטן בלבד, בין הסכום האמור, לבין מה שמגיע למזונות הילדה לפי חישוב ההצמדה לתוספת היוקר, ואילו כשקפץ המדד והפער בין הסכום ששולם ע"י האב לבין יוקר המחיה גדל, אכן דרשה ממנו שישלם לפי ההסכם המקורי. אם כן אי אפשר להסתמך על הודאת האם, שנחשיבם כאילו הודתה לטענת האב.

ואין לנו לדון אלא באשר לטענה שסברה וקיבלה, היינו שמתוך ששתקה זמן ממושך עד שנמלכה להגיש תביעה להוצל"פ מוכח שאכן הסכימה, ומחלה על מה שהגיע לה לפי ההסכם המקורי.

אולם טענה מעין זו, שאי העלאת תביעה היא הוכחה על מחילה - אין לה תוקף לפי ההלכה נגד שטר כתוב וחתום. בשו"ע (חו"מ סי' ל"ט סעיף י') נזכרת טענה זו רק לגבי מי שנתחייב על פי פסק דין גרידא, ולא בתביעה על סמך שטר חוב, וכך נאמר שם: 'אם יש בידו פס"ד אין הלה נאמן לומר פרעתי'. וברמ"א שם: 'ואם זה איחר כמה ימים בפס"ד בידו ולא תבעו, סברא שפרעו מדשתק כולי האי'. ובכנה"ג הוסיף בזה (אות מ'): 'כמו שהדין בנפרע, כך הדין כשטוען הנתבע מחלת לי'.

וכל זה רק בחיוב שבא רק ע"י פסק של בית דין מבלי שהיה לו שטר חוב על זה, אבל לא מצינו טענה זו כלפי מי שמחזיק שטר חוב על חברו, שגם אם נתאחר עידן ועידנים ולא תבעו, אין בכוח עובדה זו לערער השטר (ועי' סי' צ"ח סעי' א' ובש"ך שם סק"ב. אך אין משם ראייה, כי המדובר בש"ך אהא דאמר שם בשו"ע כשאין שטר החוב יוצא מתחת יד המלוה, ובא להשמיענו שאף על פי שהלוה מודה שבשעה שמחל לו לא החזיר לו השטר, מ"מ נאמן במיגו דפרעתי. אולם י"ל דלא נצרך הא דפטור מטעם מיגו, אלא בשלא שהה מלגבות זמן רב, דאפ"ה בכהאי גוונא שאין השטר יוצא מתחת יד המלוה נאמן לומר שמחל לו, כשם שנאמן לטעון פרעתי, אבל בגוונא דשהה מלגבות זמן רב והלוה טוען שמחל לו במפורש, כל כהאי גוונא אין לנו ראי' משם). ולא זו בלבד, אלא שבנתיבות המשפט שם כ' וז"ל:

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ומ"מ נראה דדוקא בפס"ד בלא שטר אמרינן סברא זו, אבל אם יש ג"כ שטר חוב בידו עם הפס"ד, לא אמרינן סברא זו לאורעי כח השטר שבידו (משפט האורים שם ס"ק י"א).

הרי כנ"ל ששטר אינו מתערער ע"י טענה מסוג זה, שהואיל ולא תבעו שמע מינה שאכן שילם או שמחל לו.

אם נסכם את הדברים עד כאן, עולה, כי יש לחלק בין טענת שיהוי לתביעה כשמחזיק שטר חוב בידו, לבין היכא שאין בידו שטר חוב, אלא פסק דין לטובתו, והוא השתתף מלתבוע ולממש את קיומו. כנגד שטר חוב, אין לחוש למחילה מחמת השיהוי, בעוד שכנגד פסק דין, יש בהחלט מקום לחוש למחילת הזוכה, שהרי הוא השתתף ולא תבע את המתחייב בפסק הדין.

ובסברת הדברים, ביארו שם בהמשך הדברים באופן נפלא, וז"ל:

"והחילוק שבין מי שבידו שטר חוב, גם כשהלה סירב לשלם והוצרך לתובעו בבית הדין - לבין מי שנתחייב על פי פסק דין גרידא, צריך לומר, שכיון שבידו שטר חוב שנעשה מדעת המתחייב אינו חושש שיכפור לו, שכן בידו הוכחה ברורה על חובו. ולא כן בנתחייב על פי פסק דין, שאין בידו הוכחה מדעת המתחייב, על כן חושש שהנתבע יחפש אמתלאות להשתמט מלשלם, ועל כן ממהר להוציא ממנו החוב על פי פסק הדין".

להאמור, לכאורה יוצא, שבנידוננו שאין שטר חוב ביד האישה אלא רק את אישור ההסכם שחתמו הצדדים, יש מקום לומר שמחמת התמהמותה של האישה בהעברת הבעלות על מחצית הדירה שהייתה שלו לבעלותה בטאבו, יש לחוש למחילה מחמתה, ודלא כדברינו לעיל.

ברם, פשוט וברור שיש להסיק לא כך, וכפי שממשיכים שם בפסק הדין הנזכר, וז"ל:

'ואם כן נידון שלנו שפסק הדין שלפיו חייב האב במזונות בתו בצמידות ליוקר המחיה נעשה על פי הסכם מוקדם שנעשה בין האב לבין האם, חתום על ידם והוגש לבית הדין בבקשה לאשרו ולתת לו תוקף פסק דין, הרי הוא כהא דנתיבות המשפט. שיש בידו שטר חוב שבהתאם לו בא הפסק דין, ועדיף מיניה, שכן גם הפסק דין נעשה על פי בקשת הצדדים ומדעת המתחייב, שבזה אינו יכול לטעון פרעתי או מחלת לי, בהסתמך על אי תביעת האישה זמן רב [...] כן היה נראה לכאורה'.

גם אם נעצור כאן ובטרם נראה את המשכו של פסק הדין הנזכר, נראה לי כדבר פשוט וברור כי במקרה דנן אין לחוש למחילה כלל, שהרי במקרה דנן גם כן היה הסכם חתום ע"י שני הצדדים, ולא זו בלבד, אלא כפי שכבר הודגש לעיל, שהבקשה לאישור ההסכם בשנת 2014 הוגשה ע"י הבעל המתחייב בעצמו ולא רק בידיעתו ובאישורו. משכך, במקרה דנן **השיב שיש כאן גם שטר חוב חתום בידיה של האישה וגם פסק דין חלוט המאשר את ההסכם**, כשמחצית הדירה שהייתה של האיש עוברת לבעלותה. מעתה ברור שיש לנו את הוראתו של הנתיבות המשפט שם (צוטט לעיל) בס"ל ל"ט ס"ק י"א שפסק להדיא, וז"ל:

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

"ומ"מ נראה דדוקא בפס"ד בלא שטר אמרינן סברא זו, אבל אם יש ג"כ שטר חוב בידו עם הפס"ד, לא אמרינן סברא זו לאורעי כח השטר שבידו" עכ"ל.

ויעויין שם בהמשך הפס"ד שהביאו ממרחק לחמם, (מהסוגיה בכתובות צ"ו, ומדברי התוס', הרא"ש והר"ן, שמדובר שם על מזונות עבר, וחידושו של הר"ן שם שחיוב מזונות עשוי לפרוע בכל יום, ובוזה מתרץ את הסתירה שם בדברי רבי יוחנן. ומסיקים שיש בזה מחלוקת ראשונים כיצד יש להתייחס למזונות העבר, האם כחוב בעלמא או שזה בגדר מעשה בית דין, עיי"ש), והסיקו שלגבי חיוב מזונות ילדים על העבר, היות, ומעצם טיבם של דברים הרגילות לתובעם במיידית, לכן כן תועיל שם טענת פרעתי ו/או טענת מחילה.

מעתה נמצאנו למדים, שבנידוננו אנו, שלא מדובר על חיוב מזונות אלא על העברת מחצית הדירה שלו על שמה של האישה, מאחר ויש בידה גם שטר חוב וגם פסק דין, ומאחר ואין רגילות לעשות כן בבהילות יתר שהרי לא מדובר במזונות, וכמו"כ האישה הייתה רגועה שיש לה 'פת בְּסֵלָה' בדמות ההסכם שאושר כבר בבית הדין כפי שנתבאר, על כן אין לחוש למחילה כלל וכש"כ כשהנידון על מחילה מסתמא, ורק מכח 'גרירת רגליה' כביכול, שלא בצעה את העברת הבעלות לאלתר. בל נשכח, שהיא תמיד תוכל לטעון שסברה, שהסכם הגירושין שאושר תלוי ועומד בעצם ביצוע הגט, ועל כן עוד לא התגרשו היא לא יכלה בפועל להעביר את הבעלות על הדירה.

לאור האמור, טענה זו נדחית.

ה. מסקנות - פסק הדין

הגענו לשלב המסקנות.

הבאנו לעיל (סעיף א'), שכל עוד לא נמסר הגט ושני הצדדים נותרו איתנים בדעתם להתגרש, אך מי מהם רוצה לנסות ולפתוח את ההסכם שאושר בערכאה שיפוטית, אין לאפשר זאת.

עם זאת הסקנו (סעיף ב') שכאשר מי מהם מעוניין בכנות לחזור לשום בית או כשחזרו בפועל לשלום בית, דינו של הסכם הגירושין להיות בטל מאליו על כל המשתמע מכך³³. מסקנתנו - בדבר השאלה, כיצד יש להגדיר נידון דגן, האם חזרתם הייתה לשלום בית אם לאו - להלן.

הבהרנו (סעיף ג'), שעל אף שבעת אישור ההסכם הצדדים קבלו על עצמם בקניין את כל האמור בהסכם, הרי שבכל הקשור לסידור הגט אין תוקף לקניין, דהוי קניין דברים – למעט

³³ אלא אם כן מדובר בסעיף העוסק בחיוב שאיננו קשור מעצם טיבו לביצוע הגירושין, וכגון גובה חיובו של האב במזונות ילדיו, הסדרי השהות וכדו', (וכפי שהוזכר לעיל בסוף סעיף ב', ושם בהערה 10), שבכה"ג אף אם הצדדים חזרו לשלום בית, סעיף זה שבהסכם איננו מתבטל, אלא אם כן בהסכמת הצדדים ופשוט.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

לשיטת הקול אריה ודעימיה שחלה חובה עליהם כלפי שמיא להתגרש, אך אנחנו כבית הדין לא יכולים לאלצם ולחייבם על כך.

הארכנו רבות (סעיפים ד'-ז') בשלל טענותיו של האיש, והסקנו שאין לחוש לטענותיו על ההסכם שהוא הסכם מקפח, ושהוא היה אנוס, לא מיוצג, ללא גמירות דעת והבנה. אף את טענתו בדבר הסתירה באותו סעיף בין האמור בדפוס לבין ההוספה בכתב יד, דחינו. כמו"כ הסקנו שאין בשיהוי ביצוע האמור בהסכם ע"י האישה בכדי להורות על טענת ויתור או מחילה כלשהי מצדה, וכפי שהתבאר.

מן הכלל אל הפרט

עתה נכריע כיצד יש להגדיר את המצב בנידוננו.

הנה, אין ספק שהצדדים חזרו וחיו יחדיו מספר שנים נוספות תחת אותה קורת גג, אלא שלדברי שניהם לא רק שהשלום בית לא צלח, אלא שמעולם לא היה מצב של נישואין תקינים בכל קנה מידה, ושלום בית סביר ביניהם. שני הצדדים מודים שהצדדים לא קיימו יחסי אישות במשך שנים רבות - אף לא לאחר שחזרו לחיות יחדיו - דבר האומר דרשני. אלא שהאיש מסביר שזוהי עקב מחלת האיידס שאחזה בו החל משנת 2017, ומבחינתו נעשו ניסיונות כנים לשוב לשלו"ב, וסביר להניח (לדבריו!) כי אילולי מחלתו זו, הניסיונות היו מצליחים. אך גם לשיטתו, לא קיימו ביניהם יחסי אישות שנים רבות עד 2017.

מנגד, לאור האמור שאין חולק שהמצב להם חזרו השניים, איננו יכול להיקרא שלום בית נורמטיבי על פי כל קנה מידה זה או אחר, ואף 'הנחתו' של האיש שאילולי מחלתו היו מצליחים לחזור לשלו"ב אמיתי, אין לה על מה להתבסס כלל, ולהתרשמותנו הברורה במהלך הדיונים, לא ראינו בפנינו אדם שבאיזשהו שלב בחיי הנישואין הוא ניסה להילחם על אשתו ולחיות לצדה כדרך בנ"א נורמטיביים. הוא אפילו לא הצליח להראות ו/או להוכיח על פעולת קירוב אחת (!) בינו לבין אשתו באותם שנים, ושלא לדבר על פעולה אקטיבית מצדו, וכפי שציטטנו לעיל מדיון החקירות. מלבד זאת נאמר, שהאישה טענה לכל אורך הדרך, שמעולם לא היה ביניהם מצב תקין לחלוטין, וכבר שנים רבות טרם תביעת האיש לגירושין בשנת 2014, הם כבר לא קיימו יחסי אישות ביניהם. כך שהנחתו הנזכרת של האיש אין לה כל קשר למציאות.

הגדרת הדברים

כפי שהוזכר בסוף סעיף ב' לעיל, בתחילה סברנו, כי יש מקום להסתפק (ספק שאיננו שקול) איך וכיצד נדון מקרה זה, האם יש בפנינו דרישת הבעל לחזור בו מההסכם עקב חזרתם לשלום בית, או שמא נתייחס למקרה דנן כחזרה מהסכם שנכרת בכדי לשפר את הישגיו הרכושיים בלבד ולא עבור שלום בית.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

מה שברור הוא כי שלום בית - מה שקרוי בלשון בנ"א מן היישוב 'שלום בית' - זה מעולם לא היה כאן, ולא היה צפי סביר להגיע למצב של שלום"ב אמיתי לאור תיאורי הצדדים את המצב שקדם לחזרתם.

מנגד, גם אם לא נקרא למצב ששרר ביניהם 'שלום בית' בקנה מידה סביר ומקובל, אך בכל זאת כך הצדדים עצמם הגדירו את הדברים בשנת 2014 כפי שנכתב בהחלטת בית הדין 'שהצדדים מנסים שלום בית'. אם כן, איך שנסתכל על אותה מציאות עגומה ששררה בין כתלי ביתם, זוהי הייתה החלטה שלהם - כולל של האישה - שעל אף מה שתיארה בפנינו את פחדה לאורך השנים מאלימותו של הבעל, מכל מקום כל זה לא הפריע לה לחזור לדור עמו תחת קורת גג אחת, וזה היה עדיף לה יותר מאשר לפרק את המשפחה ולהתגרש, ואין זה משנה האם הסיבה היא מחמת ניסיון כנה מתוך אהבתה לבעלה, או מחמת רחמים על ששת ילדיה או סתם מחמת כדאיות שלה, שהיא מעדיפה את הגרוע על פני הגרוע מכל. אם כך הם פני הדברים, האם יעלה על הדעת להגדיר זאת כחזרה לשלום בית, וממילא ההסכם שנכרת ואושר ביניהם בטל ומבוטל?

מסלולים סותרים

לעניות דעתי נראה פשוט וברור להכריע בזאת, כי יש להגדיר את המצב בנידוננו כמי שהצדדים נותרו איתנים בדעתם להישאר במסלול הגירושין, ולא היה כל רצון אמיתי וכנה לשום בית, ואפ"י הוא אמינא שהם יגיעו אי פעם לידי כך. אכן, הם הגיעו למסקנא, שלא למהר לגשת מיידית לבית הדין להתגרש, ומתוך הסתכלות לטובת הילדים, החליטו להשהות את הגירושין בפועל ולדחות את סידור הגט לעוד כמה שנים, כשלבדברי שניהם הם דרו בחדרים נפרדים מתוך איבה ואימה כשלעיתים הם נעזרים במשטרת ישראל וד"ל.

יש לנו אומדנא די ברורה לאור התרשמותנו ממה שמענו בין כותלי בית הדין, וכן הסברא נותנת, שלשניהם היה כדאי שלא לדבר על מועד סידור הגט יותר מידי ולא לקבוע מסמרות מתי באמת יתגרשו. שניהם אנשים בריאים בנפשם (לפחות בעת כריתת הסכם הגירושין) שידעו את אשר לפניהם, הם הבינו שחיהם המשותפים באו אל קיצם, מפאת האלימות וההתנהלות של מי מהם, ורק מפאת שיקולים זרים החליטו הם לוותר על רצונם האישי להתגרש, ומחליטים 'למשוך זמן' למען הילדים או כל דבר אחר - למעט 'שלום בית'. זה ברור שלא היה לנגד עיניו של מי מהם לרבות הבעל!

על אף הבנתם את המצב, הם החליטו להתעלם מרצונם הסופי והמוחלט להתגרש, ולהותיר את המצב בהשגיה כביכול לטובת הילדים. ייתכן שהבעל חשב ואולי קיווה בסתר ליבו שהדברים יסתדרו מעצמם והכל יחזור להיות על מקומו בשלום - דבר שאיננו ריאלי בכלל ובמקרה דנן בפרט. אך אין בתקווה קלושה שכזו יכולת לשנות את הגדרת הדברים, ששני הצדדים ידעו גם ידעו, כי הם ממזמן כבר נמצאים במסלול הגירושין במרחק מאה שמונים מעלות ממסלול שלום בית.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

אשר על כן, על אף העדפתם בשנת 2014 להותיר את נישואיהם על הנייר בלבד למען ילדיהם, אין שום היגיון שבעולם להגדירם כמי שחזרו לשלום בית, ולומר שהסכם הגירושין בטל מאלין, וכפי שהארכתי לעיל בסעיף ב', שמעטים מאד המקרים בהם ניתן לבטל הסכם גירושין שאושר כדת וכדין.

בשל כך, אנו נאמר, שהאישה ידעה והבינה לכל אורך הדרך כי הסכם הגירושין סופי ומוחלט, ובשל כך שיש לה 'פת פסלה' לא מיהרה לשום מקום, בודעה כי איננה מפסידה מאומה בשל התמהמהותה, שהרי פסק הדין המאשר את הסכם הגירושין מצוי בכיסה.

משכך מוחלט בזאת, כי במקרה דנן הגדרת הדברים היא, שהבעל רוצה לחזור מהסכם הגירושין ולנסות ולשפר את מצבו - על אף שההסכם אושר כדת וכדין. כמובן שהוא מנסה להיתלות בכך, שכביכול הם חזרו לשלום בית, וכפי שטען בפנינו כי פרק א של הגירושין הסתיים, והחל לו פרק ב' של שלום בית. עם כל הכבוד, לא מיניה ולא מקצתיה.

כל זאת, עוד מבלי שנגענו בטענותיה הקשות מאד של האישה על הבעל, כשלהדבריה חי חיים כפולים, וכפי שהעלתה בפנינו (ובסיכומיה בסעיף 13) את הסיבה להידבקותו של התובע במחלת האיידס - כשסביר להניח שהדבר סותר בעליל את עמדת האיש בעניין חזרתם כביכול לשלום בית וד"ל.

לפיכך, אנו דוחים את תביעת האיש לביטול ההסכם.

פסק דין

לאחר עיון בטענות הצדדים ולנוכח כל האמור, מוחלט בזאת לאחר שיקול דעת כדלהלן:

א. תביעת האיש לביטול ההסכם שאושר בבית הדין ביום 11.11.14 נדחת.

ב. הצדדים יתגרשו בהקדם כהסכמתם.

ג. בשל כך, ובהתאם לאמור בהסכם הגירושין בסעיף ז', הדירה של הצדדים שייכת כולה לאישה בלבד, ואין לאיש כל חלק בה.

ד. במידה ולא יוגש ערעור לבית הדין הגדול עד 30 יום, רשאית האישה להעביר את הדירה בטאבו על שמה מיד לאחר גירושי הצדדים. **חובה** על האיש לשתף פעולה כנדרש.

ה. לנוכח דברי האישה בפנינו, מוחלט בזאת, כי על אף האמור בסעיף יא להסכם הגירושין, הרי שפסק דין זה נותן **מענה סופי** בעניין הרכוש ומזונות הילדים. בשל כך נשללת מהאישה הזכות לתביעה נוספת בגין רכוש ו/או מזונות הילדים.

ו. לנוכח האמור, נקבע מועד לסידור גט לצדדים ליום ראשון 06.07.25 בשעה 09:30. על הצדדים להופיע עם ת.ז. תעודת נישואין, וכתובה. כמו"כ יש צורך בעדים לצורך בירור שמות.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ז. במידה והבעל מסרב להתגרש, רשאית האישה לפתוח תיק לתביעת גירושין.

רפאל זאב גלב – דיין

דעת הרב לביא שליט"א

ראיתי מה שכתב ידידי הרב באורך וצלל לעומקם של דברים, ואף שנסתפק העלה מסקנת הדברים כפי שהעלה, ואולם אף על פי שהרב אהובנו, האמת אהובה יותר, ואפרש שיחי.

העובדות הנחוצות למסקנתי בפסק הדין:

א. הצדדים לא קיימו יחסי אישות משנת 2008, ולמרות זאת המשיכו את חייהם עד שבשנת 2014 ערכו הסכם הגירושין.

ב. שבוע לאחר חתימתם על ההסכם ואישורו בבית הדין, הופיעו לדיון שנקבע לסידור הגט, ואולם הודיעו שהם מנסים שלום בית, כמצוין בהחלטת בית הדין מאז.

ג. בשנת 2019 הוחלפו טיוטות הסכם גירושין בין הצדדים הסותרים את ההסכם שנכרת בשנת 2014.

ד. בשנת 2017 האיש חלה, ונמנע ממנו לקיים יחסי אישות, לטענתו נדבק על ידי טיפולו בקשישים.

ה. בשנת 2020 תבע האיש את הגירושין.

והנה, מה שהעלה הרב שיש כאן ספק שאינו שקול איך להגדיר את חזרתם לאחר ההסכם לחיות יחד ולנסות שלום בית, וכלשונו: יש מקום להסתפק (ספק שאינו שקול) איך וכיצד נדון מקרה זה, האם יש בפנינו דרישת הבעל לחזור בו מההסכם עקב חזרתם לשלום בית, או שמא נתייחס למקרה דנן כחזרה מהסכם שנכרת בכדי לשפר את הישגיו הרכשיים בלבד ולא עבור שלום בית.

ואולם במסקנתו כתב שיש כאן מצב מתמשך של גירושין.

לעניות דעתי אין כאן מצב מתמשך של גירושין מיום ההסכם, אלא יש כאן מצב מתמשך של שלום בית שהחל עוד משנת 2008 שהצדדים חיים את חייהם תחת קורת גג אחת ללא יחסי אישות, תהא כוונתם אשר תהא, על מנת שלא לפרק את הבית מכל סיבה שהיא לטובת הילדים או כל סיבה אחרת אף שהיא אינה מוצדקת, ועל חיים שכאלה הצהירו בבית הדין בבואם לסידור הגט שהם מנסים שלום בית, וכך נמשך המצב מספר שנים, שש שנים לפני ההסכם ועוד שש שנים לאחריו, (שלוש שנים האחרונות שבהם נמנע מסיבה בריאותית).

ואף אם לא יהיה הדבר אלא ספק בהגדרה אם ניתן להגדיר את המצב שלום בית או לא, הרי שיש להכריע בזה מחמת הספק לפי המוחזק, וכיון שהאיש מוחזק בדירה הרשומה מחציתה על שמו, וגם במשך השנים הדירה הושכרה לצד ג' והצדדים חילקו ביניהם את שכר הדירה, כמנהג בעלים משותפים, אין להוציאו מהמוחזקות שלו בדירה מחמת הספק.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ובודאי במקום שנחלקו הדיינים כפי שהביא הרב אם יועיל חזרה מהסכם הגירושין, כל זמן שלא התגרשו, יש לומר קים לי כמ"ד שמועיל חזרה מההסכם ואין להוציא מהמוחזק, עיין מש"כ מרן מלכא בשו"ת יביע אומר ח"ז חלק חו"מ (סי' ב' אות ה'-ו') שאף שלא טוען קים לי, אנו טוענים כן.

עוד יש לסתור טענת האישה כי בתמורה לויתורה על מזונות הילדים מגיעה לה את חלק האישה בדירה, ואולם יש לדחות טענה זו, שבהסכם נכתב על דמי המזונות, "האישה ישלם כפי יכולתו", ומאן ספי לן שלא עשה כך בפועל במשך השנים, הן לפני ההסכם והן לאחר ההסכם. ועוד נוסף בכתב יד "במידת הצורך האישה תתבע מזונות הילדים", ובפועל לא תבעה מזונות כל השנים, הרי שלא הוצרכה לכך מעבר ליכולת של האישה ליתן למזונות הילדים, כך שאין בתמורה למזונות כדי ויתור על מחציתו בדירה.

עוד יש לסתור ממה שהתנהל משא ומתן בין הצדדים בשנת 2019 להסכם גירושין כולל, ובחלופת הטיוטות כותבת האישה על סעיפים 38-39 אפשר להוסיף שיש אפשרות גם לאחד מבני הזוג לרכוש את הדירה במחיר שוק. הרי שגם האישה ידעה שלנוכח הזמן שחלף מההסכם וחזרתם למצב מתמשך של שלום בית כאמור, ההסכם שאושר בשנת 2014 אינו בתוקף.

ועוד יש להאיר באיזהו מקומן של ש'בחים על האמור בפסק הדין, וביניהם תוכן ההסכם כפי שציין הרב יש בו סתירה בין המודפס לכתב ביד, ואף אם נקבל שמה שנכתב בכתב ידו של הדיין גובר על הנדפס, הרי מה שנכתב בנושא הדירה "תועבר על ידי הבעל על שם האישה כנתינה אגב גירושין". וידוע שכותבים כך לצורך של פטור ממס בהעברת הדירה מצד זה לצד אחר אגב גירושין, מכל מקום אינו יוצא מידי פשוטו שצריך שיהיה גירושין וזה לא נעשה.

ואף שנעשה קניין על כך, יש מקום לדון אם מועיל קניין לחייבו על כך, שאינו מתחייב לעשות כן, אלא שהדירה תועבר ע"י הבעל וכו', ורק אם התגרשו בפועל יש לומר שבשכר פעולת הגירושין מחויב הבעל להעביר את הדירה כשכר פעולה של האישה בגירושין, וכמו שכתב בספר שו"ת משפטים ישרים ח"ב (סימן קפט). והרוצה לעיין בזה יראה מ"ש ידידי הרה"ג דניאל גודיס הלוי, בעניין חזרה מהסכם גירושין לפני או אחרי הגירושין.

המורם מן האמור, מאחר והאישה מוחזקת בדירה, אין להוציאו מחזקתו.

שמעון לביא - דיין

תגובה לדברי עמיתי הרב לביא שליט"א

דבריו של ידידי הרב לביא שליט"א לנגד עיני.

לאחר עיון בדבריו, הנני נשאר איתן בדעתי, ועל משמרתי אעמודה. אבאר את הדברים בס"ד. עמיתי העלה מספר טענות לדחות את מסקנתי. אתייחס בקצרה לכל טענה שהועלתה וכדלהלן.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

א. זהו מצב מתמשך של שלום בית ולא של גירושין

עמיתי העלה בדבריו, שמאחר וכבר מספר שנים דרו באותו מצב עגום ששרר ביניהם, ולמצב שכזה הם עצמם הגדירו זאת בעבר בשנת 2014 כשלום בית, לאחר שהודיעו לבית הדין בדיון שיועד לסידור גט כשבוע לאחר חתימתם על ההסכם, שהם רוצים לנסות שלום בית.

טענה זו דינה להידחות, מפני שהאיש הצהיר לא אחת בפנינו כי הכל היה שם למען הילדים גרידא, והם החליטו להתגרש ולעשות הסכם גירושין שאושר בבית הדין.

הרי לא ניתן להתווכח על העובדות ונתוני השטח, שלא היה בין בני הזוג כל קשר שניתן להגדירו כקשר זוגי, ושלא לדבר על יחסי אישות שלא היו עוד משנת 2007, וכפי שהצהיר האיש בפנינו כי האישה מרדה בו במשך השנים הללו.

על סמך זאת גמרו אומר בדעתם להתגרש, כשהם מנסים ככל שניתן לדחות את הקץ רק מחמת הילדים.

מעתה נראה לי ברור, כי ההגדרה הנכונה של חזרתם, הינה ניסיון נואש לדחות את הקץ ואת מועד הגירושין בפועל, כשברור היה לשניהם שהגיע עתו או שיגיע בעוד זמן מה, הא ותו לא. ברור שלא היה צד למי מהם שיש סיכוי כלשהו לנסות או אפס קצהו של ניסיון לשוב לשלום בית של ממש, לאחר מאיסות ומרידה של שנים רבות.

מעבר לכך יש להוסיף ולומר, שהרי כל הסברא שבחזרה לשלום בית, הסכם הגירושין מבוטל, היא רק מחמת האומדנא הברורה שעל דעת כן הם לא היו חותמים על ההסכם, ופנים חדשות באו לכאן, וכאדם שמכר נכסיו ע"מ לעלות לא"י ולבסוף לא עלה, וכדו', מעתה, אם נאמר כדברי עמיתי, שיש כאן מצב של שלום בית מתמשך ושום דבר לא השתנה במצבם, הרי שאין כאן כל סיבה לבטל את החוזה, להיפך, על דעת מצב זה הם חתמו ואושר ההסכם כדיון.

אדרבה, לטעון שבעת חתימתם על ההסכם, אילו היה יודע הבעל שהם ישובו לשלום בית הוא לא היה חותם, זוהי טענה שקשה לאומרה, שהרי המצב הנורא ששרר ביניהם ללא יחסי אישות שנים רבות, היה ידוע לשניהם, המצב התמשך ואין חדש תחת השמש, א"כ מהיכתי תיתי שנבטל את החוזה? איזו אומדנא ברורה ישנה כאן שניתן לומר, שאילו היה האיש יודע זאת בעת החתימה את מה שיארע בעתיד וישתנה המצב, הוא לא היה חותם?

עוד נראה לי לומר, שאף אם הם בעצמם הגדירו זאת שהם מנסים שלום בית, ברור שכוונתם הייתה לתכלית העניין ברמה הפרקטית שהם החליטו לדחות את סידור הגט ולא להתגרש באותו יום. ברור, כי אין במילים אלה כדי לקבע מצב חדש ולשנות את המציאות העגומה ששררה ביניהם כאילו זה מצב של שלום בית.

אוסוף ואומר, כי כבר לאחר עיון קל בכתב התביעה לגירושין שגולל האיש בפנינו ביום 27.08.20 ותיאוריו הרבים על המצב האיום והנורא ששרר ביניהם, לרבות מרידה של האישה בו במשך 11 שנה כשהיא מאסה בו וסירבה ללכת למקווה, וכשהוא מתאר את המצב

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

שאינן אדם דר עם נחש בכפיפה אחת, אין כל ספק, כי מצב זה ששרר ביניהם כבר בעת ההיא, הינו רחוק כרחוק מזרח ממערב ממצב של שלום בית. כל זה מביא אותנו למסקנה ברורה, כי הצדדים אחזו כל העת בגירושין, כשכל מעיינם של מי מהם רק למקסם ולשפר את תנאי הגירושין.

על כן, אין כל מקום לבוא ולטעון שמחמת שובם לשלום בית, מתברר שחתימת החוזה ביניהם ואישורו ע"י בית הדין בטלים. משכך, טענה זו נדחית.

ב. מצב של ספק האם יש להגדיר זאת כשלום בית, ועל כן יש להותיר את מחצית הדירה בידי האיש המוחזק

אינני מסכים עם טענה כי במצב של ספק האם המצב שלפנינו נחשב כחזרה לשלום בית, יש להותיר את מחצית הדירה בידי האיש המוחזק, זו מכמה אנפי, ואפרט.

ראשית, בעניין זה של דיני מוחזק והגדרתם, כבר הארכתי בזה במספר פסקי דין, אציין אחד מהם שכתבתי עוד ביושבי על מדין בבית הדין בחיפה (תיק מספר 1065793/3 – פורסם).

יעוין שם בסעיף ד' שביארתי את יסוד דין זה על פי דברי החזון איש גבי טבח אומן שקלקל (חושן משפט סימן ז' ס"ק י"ח בד"ה במש"כ להסתפק) והקובץ שיעורים (בבא קמא חלק א' אות קי"ט, וכן בחידושי למסכת בב"ב אות תרנ"ח) שמחלק בין דין שומר לדין מזיק כשיש ספק חיוב, שבמזיק שיש סיבת חיוב ודאית, לכן לא נפטור בספק אונס, מה שאין כן גבי 'שומר' שספק 'בעליו עמו' לא הוי ספק לפטור גרידא, אלא מערער כליל את חזקת החיוב בדין 'שומר', עיי"ש ותרווה נחת.

מדבריהם של שני ענקי עולם אלה עולה ברורות, שהמושג 'מוחזק' איננו בדווקא מי שמחזיק בפועל בדמים, לעומת מי שבא להוציא הימנו את מעותיו. אלא גדר הדברים הינו, שאנו מתבוננים ב'פשטות המצב', ובהתאם לכך ייקבע מיהו המוחזק, כשחברו העומד ממולו הוא זה הנקרא ה'מוציא מחברו' ועליו הראיה. דווקא מי שבא לחדש מצב ולשנות את 'פשטות המצב הקודם', הוא הוי המוציא מחברו למרות שבפועל הכסף מונח בכיסו, וחברו הוא הוא המוחזק.

לדבריהם כל אימת שיש בפנינו סיבה לחיוב ודאית, אנו לא נוכל לפטור כל עוד לא תהא בפנינו סיבה לפטור באופן ודאי. לכן נטל ההוכחה מוטל על כתפי החייב שיוכיח שיש לנו סיבה ודאית לפטור, ובהא תמיד נימא דאין ספק מוציא מידי ודאי ובכהאי גוונא נאמר תמיד ברי ושמא ברי עדיף. ועיין עוד בש"ך בחושן משפט סימן ע"ה בס"ק כ"ז³⁴ וכן בדבריו

³⁴ לענ"ד יסוד הדברים נמצאים אף בדברי מרן הש"ך בחו"מ סימן ע"ה בס"ק כ"ז במה שכתב שם גבי ספק פירעון קודם הלוואה שאף בזה נימא ברי ושמא ברי עדיף, עיי"ש. הארכתי שם בעניין מחלוקתם של הט"ז והש"ך בעניין דברי המהרשד"ם לגבי פירעון הלוואה בשטר כסף מזוייף, ואכמ"ל.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הנפלאים של הנודע ביהודה (במהדורא קמא בחו"מ סימן ה') מה שכתב בזה, שלפעמים אין לייחס למלוה דין מוציא ואין ללווה דין מוחזק, והם הם הדברים.

אשר על כן, גם בנידוננו, אף אם נצא מנקודת הנחה שיש בפנינו ספק האם להגדיר מצב זה כשלום בית אם לאו – מה שדחיתי לעיל את הדברים, [ומבחינתי אין כאן ספק של ממש, ובודאי שאיננו שקול], מכל מקום אין האיש נחשב מוחזק, למרות היותו עדיין רשום כבעלים של מחצית הדירה, זאת מרגע אישור הסכם הגירושין ע"י בית הדין, כשהוא מקבל תוקף של פסק דין. כאמור, פשטות הדברים היא כטענת האישה, ועל כן היא הנקראת מוחזקת גם במחצית הדירה שרשומה עדיין על שמו.

האישה מוחזקת בפסק הדין והוי כגבוי

מעבר לכך, יש להוסיף ולומר, שמרגע מתן פסק הדין שאישר את הסכם הגירושין, תמונת המצב השתנתה הלכתית בהגדרת הדברים. האיש איבד מוחזקותו, והאישה היא המוחזקת בפסק הדין, ואין משמעות הלכתית כלשהי לעובדה שהאישה עדיין לא העבירה את רישומה של הדירה בטאבו על שמה.

אין ספק, כי עריכת הסכם בזמנינו, יש לה תוקף גמור של קניין סיטומתא על כל המשתמע מכך, וכל צד רואה את הדבר כהחלטי וסופי ביותר שאינו ניתן לחזרה [אלא אם כן בטענת מקח טעות וכדו'], וקל וחומר בנידוננו שבית הדין אישר את ההסכם וקיבל תוקף של פסק דין חלוט.

אציין בקצרה את דברי התוס' במסכת סוטה (בדף כ"ה ע"ב ד"ה לאו כגבוי דמי), שביארו בעניין מחלוקתם של בית הלל ובית שמאי האם אמרינן שטר העומד להיגבות כגבוי דמי, דקיי"ל כבית הלל דל"א כגבוי דמי³⁵, והטעם "שהרי צריך דיינים ולא בידו, כדאמרינן לגבי גר מי יימר דמיזדקק ליה" עיי"ש.

ביסוד דברי התוס' חזינו, שאין אנו אומרים בשטר שייחשב כגבוי, וכמו שפסק מרן בשו"ע בזה, שעל אף שאדם מחזיק שטר בידו, אף על פי כן לא נחשב התובע המלווה כמוחזק אלא הנתבע, זאת משום שהדבר עדיין צריך לעמוד בפני בית הדין, וכל עוד שבית הדין לא פסק בדבר, לא ניתן להחשיב זאת כגבוי, ולא הוי מוחזק. כלומר, שכל עוד אנו נמצאים בשלב שעוד טרם עומדם בבית הדין, אין אפשרות להתייחס לשטר כאילו הוא גבוי ממש, שהרי אין אנו יודעים באופן וודאי מה בית הדין יפסוק. מעתה, כאשר מדובר לאחר שבית הדין דן ופסק וניתן פסק דין חלוט, הרי שלכולי עלמא הוי כגבוי ממש, ויוצר מצב חדש של מוחזקות וכפי שביארתי.

³⁵ ידועה בזה מחלוקת הפוסקים לגבי דין כתובה, מי נקרא המוחזק, האיש שבאים להוציא ממון מכיסו או האישה המוחזקת בכתובתה, והארכתי בכל זה שם בפסק הדין, בדברי המרדכי ביבמות, הב"ח באבה"ע סי' ט', הבית שמואל שם בס"ק ד' והבית מאיר, ועוד, וכן בדין איא"פ לעומת איא"נ, הרוצה יענין שם.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

יעויין עוד בכל זה בפד"ר חלק ט' עמ' 236 בפס"ד של בית הדין בתל אביב בראשות אב"ד הרב טנא זצ"ל שהעלו כן בדבריהם. ויעויין עוד בשו"ת נחל יצחק (סי' יב), מה שביאר בזה.

ראיה ניצחת לדברים, יש להביא מפסק מרן השו"ע בחושן משפט (סי' ס"ז סעיף ה') גבי שמיטת כספים, ששינוי ששנת השביעית משמטת את כל החובות, אע"ג שהמלווה מחזיק שטר חוב בידו, אולם בגוונא שהיה כבר פסק דין בעניינם, הרי הוא כגבוי ממש ואין שביעית משמטתו.

מעתה, אף שמחצית הדירה עדיין רשומה על שמו של האיש, אין בעובדה זו בכדי לשנות את ההגדרה ההלכתית, שהאישה היא המוחזקת בכל הדירה, לנוכח פסק הדין שאישר את ההסכם.

מצבה הטכני של רישום הדירה מבחינה חוקית, אין בו בכדי לשנות ולהשליך את מצבה ההלכתי של הדירה, שהאישה מוחזקת בה.

מה גם, שלאור העובדה שבית הדין אישר את ההסכם וניתן פסק הדין, הרי שגם מבחינה חוקית יש לראות את הדבר כאילו הדירה כבר ברשותה של האישה.

וכבר הארכתני בזאת בגוף פסק הדין בסעיף ז', שאין בשיהויה של האישה ברמה הטכנית באי העברת כל הדירה על שמה, בכדי להקים לאיש טענת מחילה זו או אחרת, ואכמ"ל.

בשל כך אסכם ואומר, שגם בנידוננו כשבית הדין כבר אמר את דברו ואישר את ההסכם הגירושין וניתן תוקף של פסק דין, הרי שלית מאן דפליג שהאישה, היא זו המוחזקת בדירה כולה, ולא האיש - הגם שמחצית הדירה עדיין רשומה על שמו של האיש - ודלא כעמיתי הנכבד.

ג. תשלום השכירות של הדירה חולק בין הצדדים כשותפים רגילים.

אם הבנתי נכון, טענת עמיתי היא, שמאחר ובפועל הסכימה האישה לחלוקת כספי השכירות בינה ובין האיש מידי חודש, אין לך ראייה טובה יותר, שגם האישה התייחסה להסכם שאושר בזמנו כבטל ומבוטל, אחרת, מדוע היא הסכימה לתת מחצית מדמי השכירות לאיש.

גם טענה זו לענ"ד דינה להידחות. אין כאן ראייה או הוכחה כלשהי שהאישה התייחסה בביטול להסכם. כפי שהוכחתי וביארתי, ההסכם שנחתם ואושר בבית הדין, הינו איתן סופי ומוחלט, ועומד על רגליו בפני עצמו כפסק דין חלוט, וכגבוי דמי, על כל המשתמע מכך. משכך, בהחלט יש לומר, שמאחר והוויכוחים ביניהם אודות תנאי הגירושין המשיכו להתנהל במשך שנים, הבינה האישה שכדאי לה להעלים עין ממחצית כספי השכירות, כשהיא יודעת שהיא מחזיקה בידה פסק דין חלוט שהדירה כולה בבעלותה. ייתכן שאולי יש לדון כאן על מחילתה על אותם כספי מחצית השכירות, אך בשום פנים ואופן אין להקיש מכאן לעניין בטלות ההסכם שנכרת ואושר כדין.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ד. דחיית טענת האישה שקיבלה חלקו בדירה כנגד חיוב מזונותיו, ובפועל לא תבעה זאת. עמיתי שליט"א טוען, שייתכן והאיש עמד במוטל עליו ושילם במשך מרוץ החיים למזונות הקטינים כפי יכולתו. עוד העלה בדבריו, שהאישה במשך החיים לא תבעה אותו על מזונות הקטינים, הרי שלא הוצרכה לכך מעבר ליכולת של האיש ליתן למזונות הילדים, כך שאין בתמורה למזונות כדי ויתור על מחציתו בדירה.

שוב אומר בקצרה, שאין מקום לטענה זו.

ראשית, האיש לא טען בפנינו שהוא שילם למזונות ילדיו במהלך החיים, ודאי לא באופן סדיר.

שנית, העובדה שהאישה לא תבעה את מזונות הקטינים, יש בכך כדי להוכיח את טענתה, שהיא ידעה היטב שהם סכמו ביניהם כי היא מקבלת את חלקו בדירה במקום זאת, ולכן היא לא תבעה, בידועה שהיא מחזיקה את קלף הזהב בכיסה, בדמותו של פסק הדין החלוט.

זאת ועוד יש להוסיף ולומר בזה, שאנו כבית דין האמונים בין השאר לאשר הסכמים שבין הצדדים, הרי בטרם שנאשר הסכם כלשהו, מחובתנו לעמוד ולהקפיד על כך שכל צד יבין היטב את אשר לפניו, ויעשה זאת שלא באונס ובכפייה חלילה. זהירות יתר שבעתיים נדרשת מאיתנו, כשעסקינן במזונות ילדים, שהרי בית הדין בתפקידו כאביהם של יתומים חיים, נמצא בדאגה מתמדת לשמור על זכויותיהם של הקטינים שכלל אינם אשמים בסיטואציה שנוצרה, ושלא יפלו חלילה בין הכיסאות, לא ירעבו ללחם, ולא יחסר להם מאומה.

מעתה נחזי אנן, בנידוננו מדובר על זוג עם ששה קטינים, שבהסכם הגירושין נכתב שהאב לא חייב מזונות לילדיו, ויוכל לתת להם רק כפי יכולתו. כלומר, שהוא יהיה זה שיקבע האם וכמה לתת, ללא כל בקרה, וללא הצגת יכולות ומחויבות ברורה זו או אחרת בדאגה לזון את ילדיו.

וכאן יבוא הבן וישאל: האם הדבר נראה הגיוני? האם ישנו דיון (או שופט) בישראל שיאשר זאת? האם ייתכן שבית הדין בזמנו כשאישר הסכם זה, לא שת ליבו לזאת? הרי הדבר זועק לשמים!!

התשובה הברורה והחד משמעית, שהדבר לא ייתכן! ואין להטיל דופי בשיקול דעתו של הדיין שאישר את ההסכם הנזכר.

הדבר מביא אותי למסקנה ברורה, כי גרסתו של האב בעניין זה איננה הגיונית ואיננה נכונה.

בהכרח שיש לקבל את גרסת האישה הנראית הגיונית ביותר, שמאחר וסוכם ביניהם על נתינת מחצית הדירה של האיש לידי האם, כנתינה אגב גירושין, נתינה זו היא בעצם תשלום למזונות הקטינים שכל אב בישראל – גם מעוטי יכולת – חייב לזון את ילדיו מדאורייתא, וכפי שהארכנו בזה רבות במספר מקומות.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

האישה הסבירה בפנינו (פרוטוקול דיון מיום 06.02.23, שורות 47-39) כי כל ההסכם נעשה מתוך התחשבות רבתי במצבו של האיש, והיא הייתה מוכנה לוותרים אלה ואחרים ולהישאר במשמורת מלאה עם ששה ילדים קטנים ללא כל עזרה מצדו של האיש, רק בגלל שהוא וויתר על חלקו בדירה.

כאמור, גרסה זו היא המתקבלת על הדעת, היא ואין בלתי.

ה. בשנת 2019 התנהל ביניהם מו"מ להסכם גירושין כולל - הוכחה על בטלות ההסכם שאושר. יעויין מה שכתבתי לעיל בסעיף ג בדבר הטענה כי המשא ומתן בשנת 2019 הוא הוכחה שהצדדים הסכימו על ביטול ההסכם משנת 2014.

גם כאן אומר, שאין בעובדה זו כל ראייה לשנות את תוקפו של הסכם שנכרת ואושר כדין וקיבל תוקף של פסק דין וכגבוי דמי.

ברור לכל, שהאיש והאישה המשיכו בהתנהלות איומה ביניהם, כשהאיש מנסה לשנות את המצב ולהציל את מחצית הדירה, בודעו שניתן בזה פסק דין.

הוא עיכב את סידור הגט, בחושבו שעל ידי כך תיאות האישה לפתוח את ההסכם שאושר.

על כן, ברור גם ברור, כי אין בעובדה זו של ניסיונות אלה ואחרים של מי מהם לצאת מן המבוך לדרך חדשה בחיים ולהגיע לפשרה זו או אחרת, בכדי להטיל צל ודופי בכשרותו של ההסכם דגן שאושר בבית הדין כדת וכדין.

בשל כך טענה זו נדחית.

ו. הנוסח בהסכם "תועבר על ידי הבעל על שם האישה כנתינה אגב גירושין" אינו יוצא מידי פשוטו. עמיתי טוען, שלאור נוסח הדברים, הרי שכל עוד שלא סודר הגט, ההסכם עדיין לא חל, וממילא נותרת מחצית הדירה בידי האיש.

לענ"ד לא כן הדבר. נוסח זה אכן מקובל לכתוב בהסכמי הגירושין, מפני שיקולי מס. אך אין בזה בכדי להתנות ו/או לעכב את חלות הקניין שהיה בין הצדדים בעת חתימתם.

וכבר הבאתי לעיל בגוף פסק הדין את המשא ומתן בעניין זה שבין דיני ישראל בדור הקודם, והסקתי כדעת מו"ר הרב חגי איזירר זצ"ל שהקניין חל מיידית, והשווה זאת לאדם המתחייב בקניין לתת לחברו סכום כסף מכובד, כעזרה לרכישת דירה, שיש לומר שההתחייבות חלה מיידית והמתחייב איננו יכול לחזור בו, אלא שזמן הפירעון של ההתחייבות יתעכב בפועל עד שחברו יקנה דירה.

ה"ה בענייננו, שההתחייבות חלה מיידית, אלא שזמן הביצוע בפועל הינו רק מזמן סידור הגט בפועל. על כן, כל עוד שאין חזרה ברורה מהכוונה להתגרש - מה שלא היה במקרה שלפנינו - אין אפשרות לפתוח את ההסכם הגירושין שאושר.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

בשל האמור ולנוכח הדברים, אינני מסכים עם עמיתי שליט"א, והנני נשאר בעמדת
דלעיל.

רפאל זאב גלב – דיין

הא'רה לרב הכותב

אפשר וצודק ידידי הרב בכל מה שכתב אילו היה הסכם הגירושין בתוקף, אולם מעיקרא
דדינא פירכא אם הסכם הגירושין בתוקף, לנוכח מחלוקת הפוסקים אם במצב של חזרה
לשלום בית ההסכם בתוקפו עומד, אשר על כן בוודאי יש להעמיד את הדירה בחזקת הבעל.

שמעון לביא

פסק דין

לאחר עיון בטענות הצדדים, ולנוכח כל האמור, מוחלט בזאת ברוב דעות כדלהלן:

א. הצדדים יתגרשו כהסכמתם.

ב. נדחית תביעת האיש לביטול ההסכם שאושר בבית הדין ביום
11.11.14.

ג. במידה ולא יוגש ערעור לבית הדין הגדול עד 30 יום (לא כולל ימי פגרה),
רשאית האישה להעביר את הדירה בטאבו על שמה מיד **לאחר** גירוש
הצדדים. **חובה** על האיש לשתף פעולה כנדרש.

ד. לנוכח דברי האישה בפנינו, מוחלט בזאת, כי על אף האמור בסעיף יא
להסכם הגירושין, הרי שפסק דין זה נותן **מענה סופי** בעניין הרכוש
ומזונות הילדים. בשל כך, נשללת מהאישה הזכות לתביעה נוספת בגין
רכוש ו/או מזונות הילדים.

ה. לנוכח האמור, על המזכירות לפתוח תיק לסידור גט, ולקבוע ליום
ראשון כד תמוז תשפ"ה 20.7.25 בשעה 09:30. על הצדדים להופיע עם
ת.ז. תעודת נישואין, וכתובה. כמו"כ יש צורך בעדים לצורך בירור שמות.

ו. במידה והבעל יסרב להתגרש, האישה תהא רשאית לפתוח תיק לתביעת
גירושין.

ז. פסק דין זה ניתן לפרסום, לאחר השמטת פרטים מזהים כנדרש.

ניתן ביום י"א בתמוז התשפ"ה (07/07/2025).

הרב רפאל זאב גלב

עותק זה עשוי להכיל שינויי ותיקוני עריכה

גט

OVER

משפחה • משפט • ומה שביניהם

WWW.GET-OVER.CO.IL

